

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Prof. Dr. İhsan Süreyya Sırma

İSLÂM ve TARİH

Düzenleyen: bilginDK
2018-07-04

BEYAN YAYINLARI

Baskı ve Cilt: Umut Matbaacılık
517 13 18
Şubat 1995

İSLÂM VE TARİH
Prof. Dr. İ. Süreyya Sırma

BEYAN YAYINLARI, 27

Dizgi ve Ofset Hazırlık: BeyAjans, 512 76 97

ISBN 975-473-019-9

BEYAN YAYINLARI

Alayköşkü Cad. No: 12 Cağaloğlu/İSTANBUL

Tel: 512 76 97-526 50 10

İÇİNDEKİLER

Önsöz,	7
Giriş,	11
Tarih-Takvim İlişkisi,	14
Zaman Birimleri İnsanın Emrinde,	17
Mekke Devleti'nde Kullanılan Nesi Takvimi,	21
İslâm Takvimi'nin Tesbiti,	24
Tarih Kelimesinin Menşei,	28
Tarihin Tanımı,	30
Tarih Dinden Ayrılabilir mi?,	36
Eski-Yeni Tarih Anlayışları,	39
Zaman Boyutu İçerisinde İnsan-Dünya İlişkisi,	43
Tarih Ne Zaman Başladı?,	47
Zaman Akımında Tarihi Mücâdeleler,	50
Tarihe Olan İhtiyaç,	60
Tarihi Bilim; Sömürme va da Sömürüden Kurtulma Çağrısıdır,	63
İlim, İlim İçin mi, İnsanlık İçin mi?,	68
Kur'an'ın Tarih'e Verdiği Önem,	72
Tarihçi,	79
Tarihçi Tarafsız Olabilir mi?,	86
Tarihçilerin Yazım Zorluğu,	95
Müslümanlarda Tarih İlminin Başlaması,	99

İslâm Tarihi'nin Devreleri, 107
Genel Tarih İçerisinde İslâm Tarihi'nin Yeri Neresi?, 109
İslâm'da Tarih Çeşitleri, 111
Tarihte Doğruluk Esası, 115
Rivayet Şartları, 118
Cerh ve Ta'dil, 123
İslâm Tarihi'nin Kaynakları, 126
Kur'an, 126
Kur'an-Tarih Ayrılmazlığı, 132
Sünnet, 134
Hadis, 138
Fiil, 139
Takrir, 140
Sonuç ve Değerlendirme, 142
Ek:İslâm Tarihi Kaynakları, 145

Şehit tarihin kalbidir.

Ali Şeriatî

•

Elinizdeki bu kitap, ilk önce 1984 Nisan'ında basıldı. Kısa zamanda mevcudu kalmayan bu kitabımızın ikinci baskısını, maalesef yedi sene sonra ele alabildik. Tabiidir ki, bu yedi sene zarfında çok şey değiştiği gibi, bizim İslâm ve Tarih kitabımız da değişti. İlâve bölümler, yeni yorumlar vs. kitabın hacmini de genişletti.

Bu küçük kitabımızla, «tarih ilmine yenilikler getirdik» iddiasında değiliz. Ancak, ayrı bir gözle bakmaya, onu başka türlü yorumlamaya çalıştık.

Bizi böyle bir çalışmaya zorlayan sebep, çoğu tarihçilerin, klasik tarih anlayışına olan kesin bağlılık ve bu düşüncedeki taassubudur. Yâni, geçmişteki hadiseleri kronolojik olarak anlatma ve eski tarih kitaplarından alıntılar yapmakla yetinen tarih anlayışı.

İş bununla da kalmıyor. 19 yüzyıldan itibaren özellikle İslâm Dünyası'nda başlayan bir tarih sömürgeciliği söz konusudur. Yâni tarihlerin sömürülmesi, insanların olduklarından daha başka gösterilmesi çabaları. Müslüman insanının kendine yabancılaştırılması, İslâm tarihinden ziyâde, Fransız tarihinin müslümanların kafasına yerleştirilmesi; en büyük inkılab olan Hz. Muhammed (s.a.s.)'in risâleti ve

mücadelesi yerine, cılız Fransız inkılabının kafalara nakşedilişi; İslâm alimlerinin yerine Batı'nın Hume, Descartes, Kant, Sartre, Bergson vs.'lerin ezberlettirilmesi... İşte bütün bunlar tarih sömürüsüdür.

Batı'nın numune-i imtisâl kabul edilmesi, müslüman insanının numune olamayacağı imajını getirdi. Örnek insan olmak için, Batı kültürü farz-ı ayn yapıldı. Buna rağmen bi-zi kabul etmediler.

Batı'ya göre biz, daima doğulu ve barbarız. Öyle okuyorlar tarihlerinde. Ne batılı olabildik, ne de biz olarak kalabildik. İşte bu çıkmaz sokağı, tarih sömürüsü olarak görüyoruz.

Kendimizi dahi Batı'dan öğrenmeye başladık. Hâl böyle olunca, onların bize öğrettiği dozda öğrenebildik tarihimizi... Batı dünyası, sadece Ermeni- Yahudi anarşist ve teröristlere karşı çıktığı için Sultan Abdülhamid'e Le Sultan Rouge (Kızıl Sultan) demeye başladı; ardından bizler de, ilk defa Ermenilerin kullandıkları bu tabiri okumaya, okutmaya başladık.

Kısaca, Batı kimi kötülediyse, biz de onu kötülemeye, kimi yerdiese, biz de onu yermeye başladık.

Batı, Afganistan mücâhidlerine terörist (1979 da böyle diyorlardı) deyince, biz de, televizyonlarda, hatta cami kürsülerinde, Rus emperyalizmine karşı cihâd eden o kahramanlara terörist dedik. Ne zaman ki Amerika mücâhid demeye başlayınca bizler de aynı terimi kullanmaya başladık.

İran'la sekiz sene savaşan Saddam'ı (İslâm devrimiyle savaştığı için) Batı alkışlayıp, ona en son silâhları -bedâva olarak- ihşân ederken, biz de onlar gibi davrandık. Öyle ki, Batı'nın bu acımasız silâhlarıyla, binlerce insan çoluk çocuğuyla, hayvanıyla Halepçe'de can verirken, görmezlikten

geldik asrın bu en büyük katliamını... Çünkü öyle görmemizi istiyordu Amerika!... Ardından da Kuveyt'e saldıran Saddam, Bu sefer zalim ilân edildi. Halepçe'yi yerlebir edince zalim değil, Kuveyt Şeyhlerine saldırınca zalim oluyor Saddam! Ve tabi Batı dümenine bağlı olduğumuz için, onlar ne dediyse, biz de tekrar ettik onları...

Çünkü asırlar öncesi, yitirdik tarihî perspektifimizi, görüş açımızı!...

Onun içindir ki biz, kültür emperyalizmi deyip Batı'ya yüklenirken, aslında kendi kendimize yüklenmemiz gerektiğini vurgulamak istiyoruz. Onlar, benlik ve kültürümüzün özü olan İslâm'ı yıkmak için emperyalist batı olarak ellerinden geleni yaparken biz hâlâ onların AT'larının kuyruğundan asılıp, «aman bizi kabul edin!» diye feryâd ediyoruz. Ve bu arada da, sadece AT'ın kuyruğu alundan pislikler yağıyor üzerimize..

Batı, görevini yapıyor; biz ona kul olmayalım.

İşte bütün bunlar, kültür emperyalizminin temeli olan, tarih sömürsünden kaynaklanıyor. Onlar namına tarihimize küfrederek olduk!

İşte yukarıda arzutmeye çalıştığımız hususlar, bizi böyle bir çalışma yapmaya zorladı.

Tarih'i yeni bir bakışla gözlemlemeye çalıştık. Bunu yaparken de, mümkün mertebe dolambaçlı sokaklara dalma ihtiyacı duymadan; açık olmaya, aydınlık ve doğru (müstakim) yolda yürümeye gayret ettik.

Şurası muhakkaktır ki, bu konuda her şeyi söyledik; her şeyi hallettik iddiasında değiliz. Onun için bu mütevazî çalışmamızı bir deneme olarak takdim ediyoruz.

Kusurlarımızın okuyucular tarafından bağışlanmasını diliyor, sözümüzü şu ayet-i kerime ile bağlamak istiyoruz:

«Ey imân edenler, eğer bir fasık size bir haber getirirse onu tahkik edin, (Yoksa) bilmeyerek bir kavme sataşırsınız da yaptığınıza pişman kimseler olursunuz» (1).

Ayet-i kerimenin bize emrettiği gibi, her tarihçinin söylediklerine inanmayalım! Araştıralım, doğrusu neyse çıkaralım hadislerin. Yoksa hep yalan-dolan dolu tarihlerle yönetilir, güdülürüz!..

Allah'a doğru yaklaşırsak, O, bize doğru yolu gösterir.

**İ. S. SİRMA
Erzurum, Kasım 1991**

(1) Hucurât sûresi, 6.

Tarih ve Kur'an yönünden müşterek konu: İnsan

Tarih'in konusu ve Kur'an'ın muhatabı insan olduğu için, mes'eleyi insan nokta-i nazarından ele almamız gerekir.

Bireysel olarak insan hayatı, tüm insanlık hayatının bir mikro-örneğidir. İnsan olsun, insanlık olsun, bir zaman mefhumuna bağımlı olarak hayatlarını sürdürürler. Bu zaman denen şey, biri için kısa, diğeri için daha uzuncadır.

Birey olarak insan, tüm insanlık yapısı içinde, bir hücre mesâbesindedir. Organik olarak, bir vücuttaki hücrelerin bireysel ömürleri, oluşturdıkları vücuda nazaran nasıl kısa ise, insanlığa göre insanın durumu da aynı şekildedir.

Vücuttaki hücrelerin bir kısmı zamanla ölürken, yerlerine başkaları oluşur; böylece vücut hayâtiyetini idâme ettirir. Fakat öyle bir gün geliyor ki, ölen hücrelerin sayısı, doğan veya oluşan hücrelerin sayısından fazla olduğundan, vücut zayıflamaya ve ölü hücrelerin vücutu tamamen sarmasıyla da, vücut hayâtiyetini kaybederek ölüvermektedir.

İşte insanlık da böyle bir vücut gibidir. İnsanlar, insanlık vücudunun hücrelerini oluştururlar. Bir kısmı ölürken, diğer bir kısım doğuyor. Öyle bir gün gelecek ki, bu insanlık vücudu da ölecek yok olacaktır. Mü'minler buna Kıyamet derler.

Ölüm denen meçhul hadise, hergün insanların gözleri önünde cereyan eden gerçek bir olgudur. Ne varki ölüm, tecrübî olmadığından, biz insanlar onun mahiyeti hakkında fazla bilgi sahibi olamıyoruz; bu konudaki bilgimiz oldukça sınırlı kalıyor. Biz inananların diliyle ifâde edersek, deriz ki; Yaratıcı, onun mahiyetinin ilmini insanlığa bildirmemiş olup, o konuda ancak kendisi gerçek bilgi sahibidir. Biz insanlar, sadece hadiseyle karşı karşıyayız ve ondan kaçamıyoruz. Aslında ileride görüleceği gibi, ilk insan olan Âdem (a.s.)'den itibaren, insan ölümünden kaçmış ve fakat bunu başaramamıştır. Nitekim Âdem (a.s.)'in, kendisine yasaklanan "ebedilik ağacı"ndan yemek istemesinin altında bu düşünce yatıyordu: Ebedilik ağacından yiyip, ebedîleşmek, yâni ölmemek!..

Fakat bütün bu çabalar semere vermiyor ve insan ölüyor...

Tarihin konuları olan insan ve zamanı Allah yarattığından, insanın bu zaman içindeki hayat programını da Allah çizmiştir. İnsanoğlu, -bazıları inanmasa bile- bu programın dışına çıkamamaktadır, velevki aksi inançta olsun.

Bu programa göre, insan, Allah'ın emirleriyle doğar, yaşar ve ölür. İnsan ve dolayısıyla insanlık için, bundan başka bir ihtimâl, -meselâ ebedî olarak yaşamak- söz konusu değildir.

Tarihin konusunu insan ve zaman olarak tesbitten sonra, Kur'an'a bakacak olursak, onun da konusunun aynı olduğunu görürüz. Ne var ki, bu gözlem ve tesbitlerimizi

yaparken, klasik tarih anlayışıyla, Kur'an'ı sadece mezarlıkta ölümlere okunan veya Ramazan aylarında hatim okutulan bir Kitap halinde düşünen, iki kara düşünceyi bir kenara itmemiz gerekmektedir. Aksi takdirde, tarih de, Kur'an da, olduklarından daha başka değerlendirilmiş olurlar. Kur'an, dirilere gelmiştir, ölümlere değil!

Kur'an'ın, hemen bütün ayetlerinin muhatabı insandır. O kitap insana gelmiş, hayat tarzını, kulluğunu o belirlemiştir. Onun için Kur'an'ı insandan soyutlayamayız. Meğer ki bazı insanlar bunu kabul etmesinler. Kur'an ayetlerinin çoğu "ey insanlar" diye başlayıp onlara takip edecekleri yâ dâ takip etmeleri gereken yolu gösterdiği gibi, "ey imân edenler", "ey kâfirler", "ey yahudiler-hıristiyanlar" şeklinde olan hitaplar da insan içindir.

TARİH-TAKVİM İLİŞKİSİ

Hergün kullandığımız takvimle, tarih'in çok büyük ilişkisi vardır. Aslında Türkçe'de her ikisi de «Tarih» kelimesiyle ifâde edilmektedir.

Bugünün takvimini öğrenmek istediğimizde, «Bugünün tarihi ne?» diye sorarız. Takvim yaprağındaki zaman'ı «tarih» diye tanımlarız.

Buna paralel olarak, ilim olarak tarihi ele alınca da, kezâ «tarih» deriz.

Bunun sebebi şudur:

Her ikisi de, yâni takvim yaprağındaki tarih ile ilmini araştırdığımız tarih, zamana bağımlı olduklarından, bu müşterek vasıf olan zaman, onları birbirleriyle ilişkili olmaya zorluyor.

İnsanlığın ilk günlerinde, hayat çok sade olduğundan, zaman birimlerine ihtiyaç duyulmuyordu. O devrin insanının, şu veya bu saatte uyanma veya uyuma mes'elesi olmadığından, saat kurmaya da gerek duyulmuyordu. Gerek duyulmadığı için de saat birimi yoktu.

Fakat zaman iletiledikçe bu ihtiyaç kendini gösterecek

ve bugünkü ileri seviyedeki zaman birimleri keşfedilecektir.

İnsanoğlunun, zaman birimine ihtiyaç duymasıyla beraber, onun toplumsal hayatı da başlamıştır. Veya bunun aksini söyleyecek olursak; İnsanoğlu «ferdi yaşam» devrinde «toplumsal yaşam» devresine geçince, zaman birimi, bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır. O halde zaman birimi, toplumsal yaşam için kaçınılmazdır.

Muhtemelen insanlığın ilk zaman birimleri; güneş ve daha ziyâde ay olmuştur.

Bilindiği gibi, gökteki ay 29 veya 30 günlük bir periyod içinde, belli şekillere girdikten sonra eski halini alır.

İlk günkü ay'ı, bir çizgi hâlinde görürüz.

Ayın ikinci ve müteakip günlerinde, çizgi halinde görünen bu hilâl gittikçe kalınlaşır ve ayın 14-15'inde dolunay şeklini alır. On altıncı günden itibaren de aksi istikamette küçülerek eski durumuna gelir ve bir gün kaybolarak, ertesi gün tekrar hilâl şeklinde doğar. İşte insanoğlunun ilk kullandığı zaman birimleri, bu değişik ay şekilleridir.

Toplumsal yaşam devrine geçen insan, bu şekilleri, kendi yaşam programlarına uygulayarak, ona göre organize olmaya başladı. Ve ay, onlar için âdeta hayat kılavuzu oldu. Bunu yıldızlar ve güneş izledi ise de, en çok kullanılan ay

oldu. Keşfedilen bu sistem geliştirilerek de, kamerî, yani ay'a göre ayarlanan takvim meydana geldi. Kameri takvimin ilk olarak Babillilerde kullanıldığı rivayet edilmektedir (1).

Zaman birimi olarak «ay» mefhumu bulunduğundan sonra insanlar şahit oldukları fevkalâde hadisleri bu birimle anlatmaya başladılar. Meselâ «Ay, dolunay iken falan yerde zelzele oldu» gibi. Senenin aylarını da «iki hilâl» veya «beş dolunay» gibi hesaplarla ifade etmeye başladılar ki, «on iki dolunay» bir sene oldu.

Milâdi 7. yüzyıl dünyasında genellikle bu gibi takvimler, yâni ay yörüngesine göre tesbit edilmiş olan kamerî takvimle, güneş sistemine göre tesbit edilmiş olan şemsî takvim kullanılıyordu. Her iki takvim sisteminde de, sene on iki ay, haftanın günleri de yedi idi.

(1) Muhammed Hamidullah, İslâm Tarihi Dersleri, (Erzurum İslâmî İlimler Fakültesi'nde 1976 ders yılında teksir notu olarak verilmiştir), s. 2

Tarih, zaman olgusuyla bilinir. Başka bir deyişle zaman, tarihî hadiselerin arenâsıdır. Zaman dediğimiz vakıa da bazı astronomik sistemlerle hem meydana gelir, hem de tarafımızdan bilinir ki, bunların en önemlisi, şüphesiz güneş sistemidir.

Güneşin doğuş ve batışına göre, gözle görülür en küçük zaman dilimleri olan gündüz ve gece; dünya ve ay gezegenlerinin güneşe göre olan uydusal hareketlerinden de haftalar, aylar seneler oluşur.

Ne var ki bütün bu hadiseler üzerinde biraz düşünecek olursak; görürüz ki Allah, bütün bu kainat nizamını âdeta insan için koymuştur.

Kendilerinde hayat olmadığı için, pratikte güneşin diğer gezegenlere hiçbir faydası yoktur. Dünyadan milyonlarca defa büyük olmasına rağmen, güneş, dünyayı ısıtmak ve aydınlatmak için yaratılmıştır. Ve tabii bu yaratılış, Allah'ın en çok sevdiği ve yaranklar içerisinde, sadece onu en güzel bir biçimde (Ahsen-i takvim) yarattığı insan içindir. Hadisc; Kur'an-ı Kerim'e göre bütün boyutlarıyla ele alındığında görülecektir ki Allah, kainattaki her şeyi insan için yaratmıştır.

Konuyu aydınlatma sadedinde birkaç ayet zikre-
lim.

Allahu Teâlâ, İbrahim sûresinde (1) Kendisine şirk koşan yâni Allah'ın emirlerini hiçe sayarak kendi nefisleri-ne göre emirler uyduran, Allah'ın kanunlarını kaldırıp, O'nun kanunlarına zıt kanunlar koyan müşrikleri uyardık-tan sonra; böylesi bir davranışın kulluğa yakışmadığını, eninde sonunda herkesin hesap vermek için ilâhi mahkeme-ye geleceğini hatırlattıktan sonra, nankörlük etmemesi ge-reken insana verdiği nimetleri şöyle sıralıyor Rabbimiz:

«(Ey Muhammed) İmân eden kullarıma; namazı dos-doğru kılmalarını, Orada hiçbir alış-veriş ve dostluk olma-yan hesap günü gelmeden önce; kendilerine verdiğimiz rı-zıklardan gizli veya açık bir şekilde, Allah yolunda harca-malarını söyle! (Çünkü) Allah, gökleri ve yeri yaratan, gök-ten su (yağmur) indirip onunla size rızık olarak türlü (mah-suller ve) meyveler bitiren, emri ile gemileri denizde seyret-mek için emrinize verendir. Ve (faydalanmanız için) nehir-leri de emrinize verendir O! Hizmetlerini mükemmel bir şe-kilde getirecek şekilde güneş'i ve ay'ı; (yararlanmanız için de) gece ve gündüzü sizin emrinize verdi. O, size istedikleri-nizin hepsinden verdi. Eğer Allah'ın (bunca) nimetini birer birer saymak istesenz, onları sayamazsınız! Gerçekten in-san çok zâlim ve çok nankördür» (2).

Ürünlerini taze taze yememiz için denizleri emrimize verdiğini buyuran (3) Yüce Rabbimiz, Câsiye sûresinde (4) de şöyle emrediyor:

«Göklerde ve yerde bulunan şeylerin hepsini, Kendi (rahmeti)nden(sizin faydalanmanız için) emrinize vermiş-

(1) bk. âyet 30.

(2) K.K., İbrahim sûresi, 31-34.

(3) K.K., Nahl sûresi, 14.

(4) Âyet, 13.

ti. İşte, bütün bunlarda, samimi olarak düşünmek isteyenler için çok deliller vardır.».

İşte, Allah'ın insan emrine verdiği ve güneşle ay hareketleriyle zaman birimlerinin oluştuğu dünyada, insanın her türlü hareketi, onun tarihini oluşturmaktadır.

Dolayısıyla, dünya dışındaki atmosfer, güneş ay ve uzayın tamamı, insan'ın hayat nizâmını sağlamak için yaratılmıştır.

Allahu Teâlâ İsrâ sûresinde (1) şöyle buyuruyor:

«Biz, gece ile gündüzü (Kudretimize delâlet eden) iki âyet (nişâne) kıldık ve gece âyetini silip (giderip yerine eş-yayı) gösterici (ziyâdâr) âyetini getirdik. Tâ ki (gündüzün) Rabbinizden (geçmişinize aid) bir lûtf-u inayet arayasınız, yılların sayısını, (vakitlerin) hesabını bilesiniz. İşte biz (böylece) her şeyi gereği gibi anlattık».

Bir diğer âyette de Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:

«Güneşi ziya (lı), ayı nurlu yapan, yılların sayısını ve hesabı bilmeniz için ona (ayın seyr-u hareketine muhtelif) menziller tayin eden O'dur. Allah, bunları (boş yere değil) sâbit bir gerçek (bir vakıa, bir faide) olarak yaratmıştır. O, gerçeği bilen bir kavim için âyetlerini birer birer açıklar. Gece ile gündüzün birbiri ardınca (artarak, eksilerek) gelmesinde, göklerde ve yerde Allah'ın yarattığı şeylerde, Allah'ın emirlerine uyacak bir kavim için elbet nice âyetler (ibretler) vardır» (2).

Görülüyor ki yukarıda sıraladığımız âyet-i kerimelerde Cenâb-ı Hakk; zamanı, hesabı ve geçmiş hadiseleri öğrenmemizi, insanlar için bunun gerekli olduğunu emrediyor.

(1) Âyet, 12.

(2) K. K., Yûnus sûresi, 5-6.

H. Peygamber (s.a.s.)'in sahabesinden Mu'az b. Cebel'in bir gün; "Y  Ras lallah, gökteki bu ay'a ne oluyor? Hil l şeklinde ba lıyor, sonra büyüyor, dolunay oluyor; derken küçülmeye ba lıyor ve nihâyet eski durumuna geliyor?" diye sorması üzerine  u âyet-i kerime nâzil oluyor:

«Sana yeni doĒan ayları sorarlar, de ki: «O, insanların faydası için, bir de Hac için vakit ölçüsüdür.» (1).

Ayet-i kerime dikkatle incelendiĒinde; bizzat Allah'ın bu nizamı yerle tirdiĒi, yani insanoĒlunun zaman birimi olan ay'a belli bir proĒram  izdiĒi görülür.

(1) K. K., Bakara s resi, 189.

MEKKE DEVLETİ'NDE KULLANILAN NESİ TAKVİMİ

İslâmiyet'in doğduğu senelerde, Mekke'de kamerî takvim kullanılıyordu. Ancak bazan şemsî takvime de başvurdukları oluyordu. Nitekim haram ayları (Zilkade, Zilhicce, Muharrem, Receb) diledikleri mevsimlere rastlatmak için, Şemsî takvime göre bazı ayarlamalar yaparak, ayları geri bırakıyorlardı. Bu ayları geciktirme işine «Nesî» bu işle görevli olan kimseye de «Nâsî» deniyordu.

Nesî Takvimi, Hz. Muhammed (s.a.s.)'in veda haccına kadar devam etmiştir. Fakat o sıralarda nâzil olan «*Haram ayları geciktirmek ancak küfürde bir artış (sebebi)'dir*» (1) âyet-i kerimesiyle «nesî» işlemi yasaklanmıştır.

Bu konuda, Muhammed Hamidullah şu bilgileri vermektedir:

«Nesî», takvimde ayarlama demektir, yâni şemsî ayların kamerî aylara uygun düşürmek demektir.

Bildiğimiz gibi Kamerî yılda 354 gün vardır, halbuki Şemsî yılda 365 gün vardır. Nüce olarak, şâyet kamerî se-

(1) K. K., Tevbe sûresi, 37.

neye göre hac yapılırsa, her sene, bir önceki seneden 11 gün evvel olurdu. Böylece, baharda başlayan hac mevsimi, ilerleye ilerleye yaza, sonbahara, yani bütün mevsimlere tesadüf edebilirdi. Fakat Mekkeliler haccın (1) her zaman aynı mevsime, yâni bahara tesadüf etmesini istemişler ve bunun için de «Nesî» usulüne başvurmuşlardır.

Gördüğümüz gibi iki takvim yılı arasında 11 günlük bir fark vardır. Bu nedenle Mekkeliler her üç yıldan sonra, seneye bir 13. ay ilâve ediyorlardı. Buna rağmen 3 günlük bir fark kalıyordu ($11 \times 3 = 33$, $33 - 30 = 3$); on seneden sonra da bu 3 günlük fark bir ay oluyordu ($10 \times 3 = 30$). Bundan dolayı seneye bir ay daha ilâve ediyorlardı. Bunun için 3 senede bir ilâve gerekirken, onlar iki ay birden ilâve ediyorlardı. İşte bu uygulama da Kâ'be'nin önünde cereyan ediyordu. Ve takvim bakanı -ki buna «Nâsî» deniyordu-, Kâ'be'nin kapısında, yardımcısı da Hatim'de (2) duruyordu. Nâsî şöyle bağınyordu: «Ben, hiçbir zaman sözüne tecavüz edilmeyen değil miyim?» Yardımcısı da bugünkü mükebbirler (Cami-de imamın tekbirini daha uzağa ulaştırmak için tekrar edenler) gibi onun sözünü tekrar ediyordu. Orada bulunanlar da, «Senin sözüne hiçbir zaman tecavüz olunmayacak, onu kabul ediyoruz» diyorlardı. Bundan sonra Nasî şöyle bağınyordu: «Önümüzdeki sene, «Nesî» hadisesi olacak ve Muharrem ayı, zilhicceden sonra değil, bir ay sonra gelecektir». Eğer «Nesî» olmasaydı, «Nâsî» aynı merasimi tekrar eder ve «gelecek sene, nesi yoktur, Muharrem ayı, Zilhicce'den sonra gelecektir» derdi (3).

(1) Bilindiği gibi, İslâmiyet geldiği sırada, Mekke'de, Hz. İbrahim (a.s.) zamanından kalma ve fakat bazı hususları değiştirilmiş bir Hacc ibâdeti devam ediyordu. Gerçi Allah'ın evi olan Kâ'be, put heykelleriyle doldurulmuş, böylece ibâdet ediliyordu. Fakat buna rağmen senede bir defa yapılan bu ibâdet Hacc deniyordu. (Ayrıntılar için bk. İ. S. Sırma, İslâm Öncesi Mekke Dönemi ve Hz. Muhammed).

(2) Yâni Kâ'be'nin önünde.

(3) Muhammed Hamidullah, İslâm Müesseselerine Giriş, İstanbul, 1981, s. 43.

Nesî takvim uygulaması, Hz. Muhammed (s.a.s.)'in Mekke'yi fethine kadar devam etti. Mekke fethinden sonra nâzil olan şu âyet-i kerimeyle de, bu işlem haram kılındı:

"(Haram ayları) geciktirmek ancak küfürde bir artış (sebebi)dir. Onunla kâfirler şaşırtılır; onlar bunu bir yıl helâl, bir yıl haram sayarlar ki Allah'ın haram kıldığına sayıca uysunlar da (varsın) Allah'ın haram ettiğini helâl kılmış olsunlar! Bu suretle de onların amellerinin kötülüğü kendilerine süslenip güzel gösterildi. Allah kâfirleri hidâyete erdirmez" (1).

Nesî yapılmasının esas sebeplerinden birisi de, Mekkelilerin Allah'ın haram kıldığı ayları, keyiflerine göre değiştirmek istemeleriydi. Onlar zannediyorlardı ki, meselâ zilhicce haram aydır, fakat onlar, -haram olmasına rağmen- bu ayda bir öldürme hadisesi yapmışlarsa ve bundan kurtulmak için, zilhicce ayını başka yere alsalar o haramı işlememiş olacaklar. Kendi akıllarınca, ilâhi gücü kandırmaya çalışıyorlardı. Bu uygulama şuna benzer: Ramazan gelince oruç tutmak istemeyenler, Ramazan'ı bir ay erteler, bir ay geçtikten sonra da, bu sefer bir ay öne alır, böylece oruç tutmaktan kurtulmuş olur.

İşte, bunun içindir ki İslâm, bu uygulamayı kaldırdı.

(1) K. K., Tevbe sûresi, 37.

Mekke Şehir Devleti'nde ve bilâharc Medine İslâm Devleti'nde kamerî takvimin kullanılmasına rağmen, belli bir takvim başlangıcı yoktu.

İslâm gelmeden önce Kureyş, Mekke Şehir Devleti'nde; büyüklüğünü nazar-ı dikkate alarak, Kusay b. Killâb'ın ölümünü takvim başlangıcı olarak alıyorlardı. Fakat, Fil hadisesini müteakib Mekkeliler bu hadiseyi takvim başlangıcı olarak almaya başladılar (1).

Hız. Peygamber (s.a.s.)'in Medine'ye gelir gelmez, tarih kullandığı söyleniyorsa da (2), müslümanlar tarafından tarihin ilk defa kullanılışına Hız. Ömer devrinde başlanmıştır (3). Bu zamana kadar müslümanlar, değişik takvim başlangıçları kullanmışlardır. Bazı müslümanlar, Medine'ye ilk vardıkları ay ve seneyi takvim başlangıcı olarak alırken, bazıları da Hız. Peygamber (s.a.s.)'in hicret ettiği seneyi baş-

(1) Tarihu'l-Ya'kubî, Beyrut, 1960, II, 7-8.

(2) Taberî, Tarihu'l-Umem ve'l-Mulûk, Beyrut, Tarihsiz, II, 253.

(3) Buhârî, et-Tarihu'l-Kebir, Diyarbakır, Tarihsiz, I, 10; Ibnu'l-Esir, el-Kâmil Fi't-Tarih, Beyrut 1960 I, 10; es-Safadî, el-Vaki bi'l-Vefâyât, Wiesbaden, 1962, I, 12.

langıç olarak alıyorlardı. Bunun neticesi olarak, ilk İslâm ravilerinde bazı tarih farkları olabiliyordu. Bundan başka yukarıda da değindiğimiz gibi, takvim başlangıcını bazı önemli olayları esas alarak tesbit edenler de vardı. (Fil hadisesi, Ficâr harbi gibi). Yine bu cümleden olmak üzere bazı önemli şahısların ölümü de kabileler için takvim başlangıcı olabiliyordu ki, bütün bunlar, mühim olayların tarihini tesbitte karışıklıklara sebeb oluyordu. Takvimdeki bu karışıklık Hz. Ömer (r.a.)'ın hilafeti devrine kadar devam etti. Nihayet Hz. Ömer (r.a.) devrinde, düzenli bir takvime ihtiyaç duyuldu.

Buna sebeb de, Ebû Musa el-Eş'ârî'nin Hz. Ömer (r.a.)'e yazdığı bir mektupta «Senden mektup alıyoruz, fakat tarihleri yok» diyordu (1).

Yine bir gün Hz. Ömer (r.a.)'a üzerinde «Şa'ban» yazılı bir ahidnâme getirildi. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.): «Bu hangi Şa'ban'dır? Gelecek olan Şa'ban mı?» diye sorduktan sonra yanındakilere: «Öyle bir şey yapın ki, insanlar için anlaşılır olsun» dedi (2).

Bazıları Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Nübüvvetinin, bazıları vefatının (3) diğer bazıları da Hicret'inin başlangıç olmasını teklif ettiler. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.): «Biz Hz. Peygamberin (s.a.s.) hicretini tarih başlangıcı olarak alalım, zira onun hicretli hak ile bâtılı birbirinden ayırmıştır» dedi. Bazıları da Rum tarihini ilhas edelim; o tarih Zülkarneyn'den itibaren başlar» dediler. Hz. Ömer (r.a.), «O çok uzar» dedi. Diğer bazıları İran takvim sisteminin kullanılmasını teklif ettiler. Hz. Ömer, «Ne zaman İranlılardan bir şah iktidara gelse, kendinden önceki şahın tarihini kaldırı»

(1) Taberî, a.g.e., II, 253.

(2) Taberî, a.g.e., II, 253; İbnu'l-Esir, el-Kâmil, I, 10.

(3) Taberî, ay. yer.

dedi. Bunun üzerine hepsi Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Hicret'i üzerine ittifak edip, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Medine'de kaç yıl kaldığını hesabladılar. Ve bunun on sene olduğunu tesbit ettiler. O günden sonra da Hicret Müslümanların takvim başlangıcı olarak kullanıldı. Sene'nin ilk ayı da Ramazan olarak teklif edildiği halde (1), Muharrem olarak kabul edildi.

Hicret'in tarih başlangıcı olarak kabul edilişi de Hicret'in 17. veya 18. senesine rastlar (2).

Bu tarihten itibaren, Türkiye'de laik cumhuriyetin kuruluşuna kadar, bütün İslâm toplumlarında, Hicret, takvim başlangıcı kabul edilerek, Hicrî takvim kullanıldı.

Osmanlı Devleti'nin yıkılışından sonra kurulan Türkiye Cumhuriyetinde ise, Hristiyanlara ait olan milâdî takvim kullanılmaya başlandı.

Millî Eğitim Bakanlığı'nın 2.8.1931 tarih ve 1869 sayılı emirleriyle bastırılan resmî Tarih Kitabı'nda (3) bu konu ile ilgili olarak şu bilgiler verilmektedir:

"Araplar, Muhammed'in, Mekke'den Medine'ye hicretini tarih vak'alarının zamanını tayinde mebde olarak kabul etmişlerdir. Hicret, mebde olmak üzere senelerin sayılmasına hicrî sene denir. Vak'alar ay senesi ile hesaplanırsa ay hicrî senesi, güneş senesi ile hesaplanırsa güneş hicrî senesi ismini alır. Bugün hemen bütün dünya milletleri İsa'nın doğduğu günü takvim mebdei kabul etmişlerdir. Bu senelere milâdî sene denir ve yalnız güneş senesiyle hesaplanır.

(1) Ay. yer.

(2) Buhârî, a.g.e., I, 10; Taberî, a.g.e., II, 25; el-Kâmil, I, 10. Konu ile ilgili diğer ayrıntılar için bk. el-Kâfiyeci, el-Muhtasarru'l-Mufid fi İlmi't-Tarih el-yazması, Süleymaniye Kütüphanesi, No: 3402, s. 9a-10b.

(3) I, 9. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

"Türkler, bütün medenî milletler gibi Türk Cumhuriyeti'nin tecssüsünden beri tarihe mebdde olarak milâdî seneyi ve zaman ölçüsü olarak güneş senesini kabul etmişlerdir".

Tarih kelimesinin nereden geldiği konusunda, çeşitli görüşler serdedilmiştir.

Bu görüşlerden birine göre tarih kelimesi ilk olarak Babillilerde «verehe» şeklinde kullanılmıştır (1). Ayrıca bunun Farsça'daki mahruzdan alındığı görüşü de vardır. Özellikle tarihçi el-Kâfîyeci (ö: 879/1474), bu konu üzerinde uzun açıklamalarda bulunmuştur (2). Ancak, ay manasına gelen vereheden gelmiş olduğu ihtimâli daha büyüktür (3).

Bu kelime, daha sonra Arapça'da te'rih olarak geçerek yerleşmiş; bundan Errehe fiili ile, müverrih şeklindeki fail türetilmiştir.

(1) M. Hamidullah, İslâm Tarihi Dersleri, İslâmî İlimler Fakültesi'nde teksir notu, Erzurum, 1976, s. 4.

(2) bk. el-Muhtasarü'l-Mufîd fî İlmi't-Târih, s. 8b. Rivâyet olunur ki, müslümanlar tarafından gerçekleştirilen İran fethi sırasında Ahvâz şehri meliki Hürmüzân, esir edilerek Hz. Ömer'e götürüldü. Hz. Ömer'in yanında müslüman olan bu zat, İranlılarda, adına "mâh-rûz" denen bir takvim olduğunu söyledi. Daha sonra bu kelime "mevreh" şeklinde Arapçalaştırılarak, bundan "tarih" mastarı türetildi (Ay. es. s. 9a).

(3) F. Rosenthal, A. History of Muslim Historiography, Arapça terc. İlmi't-Târih İnde'l-Müslimin, Bağdad, 1963, s. 230.

Güney Arabistan'da yapılan bazı arkeolojik kazılarda meydana çıkarılan kitabelerde Erehe kökünün sene anlamında kullanıldığı görülmüştür (1).

el-Esma'î ise tarih kelimesinin eskiden beri Araplar'da kullanıldığı; bunun Benu Temim'de Tûrih, Kays'da da Te'rih şeklinde yazıldığını iddia etmektedir (2).

Rosenthal (3) bugünkü Batı dillerinde kullanılan, Historia, histoire, history, geschichte kelimelerinin de, Romalılar kanalıyla Araplar'dan alındığını iddia etmektedir.

(1) Ay. es., s. 22.

(2) es-Sahavî, el-İlânü bi't-Tevbîh Limen Zemne't-Târih, Beyrut, 1979, s. 6.

(3) a.g.e., s. 17.

Dünyanın neresinde olursa olsun, "tarih nedir?" sorusunu, en küçük çocuktan en yaşlısına kadar kime sorsanız, hemen geçmişteki hâdiseler canlanır kafasında. Ve kafalarda canlanan bu hâdiseler, söz konusu kişilerin kültür yapılarına, dünya üzerindeki coğrafi konumlarına, içinde yaşadıkları devletlerin siyasi mekanizmalarına göre aynı aynı şekiller alır.

Tarihî geçmişleri binlerce seneye varan bir Çinli ile, izafî dahi olsa devletleşmeleri daha birkaç yıl olan küçük bir Afrika ülkesi insanının, tarihe bakışları değişiktir. Tarih deyince, Çinli'nin kafasında yüzlerce hanedan, bir o kadar imparatorluk ve nihayet Mao marksizmi canlanırken, zenci Afrikalı'nın kafasında, ülkesini işgal eden bir İngiliz askeri ya da işkence yapa yapa fillerini öldüren bir Fransız avcısı beliriverir. Çinli'ye göre hanedanların çöküşleri, İmparatorların taç giyme törenleri, bolşevizmin yerleşmesi için yoldaşların ne kadar insan öldürdükleri tarihi oluştururken, Afrikalı zencinin tarih perspektifini de, keza işgalci Batılıların kamıştan yapılmış kulübelerini, içinde aslanların dolaştıkları ormanları nasıl yaktıkları, zenci kardeşlerinin boyunlarına zincirler bağlanarak köleleştirildikleri oluşturur. Tarihe böylesi bir bakış, kapsam itibariyledir.

Tarihin genel tanımına gelince:

Tarih'in klâsik tariflerine girmeden çok kısa olarak diyebiliriz ki o, yâni tarih, günümüze kadar geçmişte cereyan etmiş tüm olayların, bütün boyutlarıyla irdelenmesi, soruşturulması ve değerlendirilmesidir. Bize göre tarihten bunu anlamak lâzım. Mekteplerde kronolojik olarak hâdiselerin soyut bir şekilde nakledilmesi tarih değildir. M.Ö.1295 yılında Kadeş savaşı oldu, ya da 1453 yılında Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u fethetti demek, tarih değildir. Fakat ne hazindir ki, dünyanın hemen her tarafında, aşağı-yukarı tarih bu şekilde öğretilir. Mamafih bunu söylerken, Batılı tarihçilerin bir kısmının özellikle 18. yüzyıldan sonra tarihe bakış açılarının değiştiğini de kabul etmemiz gerekir.

O halde tarih, geçmiş hâdiselerin anlatımı değil, yorumu ve değerlendirilmesidir. Ne var ki tarih, bu anlamda da çok şanssızdır. Çünkü biz, istemesek de tarihçilerin fizyopsikolojik, hatta ekonomik ve politik yapıları, bu yorumların farklı olmasına sebep olabiliyor.

Bütün ilimlerin olduğu gibi, tarih ilminin de birçok tarifleri yapılmıştır.

Eski yunan tarihçisi Hêrodot'tan günümüze değin, birçok tarihçi bu konuda görüşlerini beyân etmişlerdir.

Gerek Batı dünyasında, gerekse müslümanlar arasında bu konuda yapılan ilk ciddi araştırma, el-Kafiyeci'nin "el-Muhtasarü'l-Mufid fi İlmi't-Târih" adlı eseri olduğundan, biz de onunla başlamak istiyoruz.

Tarihçimiz Kafiyeci, aynı zamanda Arap dili konusunda da mütchassis olduğundan, konuyu dil yönünden ele alıyor ve tarihi, «zamanın tanımlanması» şeklinde tarif ediyor (1). Daha sonra örfî ve terim olarak tarih'i ele alan Kafi-

(1) bk. el-Muhtasarü'l Mufid fi İlmi't-Târih, s. 3a.

yeci, bu konuda da şunları yazıyor:

"Tarih, kendisine belli bir zaman nisbet edilen, geçmiş, hâl veya geleceğe ait vaktin belirlenmesinden ibârettir" (1).

Kezâ Kâfiyeci'ye göre tarih; tufan, zelzele gibi büyük olayların zamanlarının tayini için de kullanılmıştır.

Tarihçimiz Kafiyecci, vermiş olduğu bu lügavî ve istilâhî tarih tarifleri arasındaki farkı da şu şekilde izâh ediyor:

"Onlar arasındaki fark, birinin genel, öbürünün ise özel oluşudur. Dolayısıyla lügavî olan tarih, istilâhî olan tarihten daha geneldir. Diğer hayvanların, insana göre olan umumiliği gibi. Tarih ilmi ise; içinde zamandan ve o zaman içerisindeki hâllerden; belirlenen bu zaman içerisindeki durumlardan söz edilen ilimdir. Zaman ise, belli olan vakit demektir. Hacc vakti, namaz vakti vs. gibi" (2)

Bizden bir önceki kuşaktan olan tarihçi Subhi Edhem de tarihi şöyle tanımlamaktadır:

"Tarih, beşerin tefekküründeki teakub ile faaliyetindeki tezahürün ve hayat-ı ictimaiyenin inkişâf, terakki ve tekemmül safhasına tabi müştemilâtın hey'et-i mecmuasına marbût münâsebetlerin tetebbuunu teşkil eder." (3)

Nitekim Kur'an, mü'minler üzerinde farz olan namaz ibâdetinin vaktinden şöyle söz ediyor:

«Namaz, mü'minler üzerine (günün) belli vakitlerinde farzdır» (4) Ayet-i kerimede geçen «mevkuât» kelimesi «vakt» kökünden gelmede ve «belli vakit» demektir.

(1) Ay. es. 3a.

(2) Ay. es. 4b.

(3) Tarih ve Müverrihler, s.5.

(4) K. K., Nisâ sûresi, 103.

es-Sahavî (ö h. 902) ise, "Tarih, zamanı bildirmektir" (1) dedikten sonra, çeşitli müslüman alimlerinin bu konudaki görüşlerini nakletmektedir.

Tarihçi ve Sosyolog İbn Haldun, tarih hakkında şunları yazar:

«Tarih, gelip geçen kavimlerin hâl ve ahlâklarını, Peygamberlerin kılık, hâl ve hareketlerini, hükümdarları ve idare ettikleri devletlerin durumu ve takip etmiş oldukları siyaseti öğretir» (2).

Modern tarih bilimcilerinden Ali Şeriaû ise, mes'eleyi gencl anlamda insana indirgeyerek, "Tarih, insan oluşumunun ilmidir" (3) der. Bir başka yerde de, konuyu biraz sosyolojiye çekerek "Tarih, insan tanımının ilmidir" (4) şeklinde bir tarif verir.

Klasik olsun, modern olsun; tarih tariflerini çoğaltmamız mümkündür. Ancak gayemiz bu değildir. Biz, tarih'in ilmini yapmak istemiyoruz; tarihi insanların yararına sunmak istiyoruz. Muhtemelen böylesi bir bakış tarzımız, kronikleşmiş, kendilerine empoze edilenden başkasını kavrama yetenekleri kaybolmuş Batıcı yobaz tarihçi (!)leri kızdıracaktır. Çünkü onlar, kendilerine emredileni yapmaktan öteye, bir şeyi düşünebilme hakkını bile görmezler kendilerinde...

Bu "müfredat tarihçileri", kendilerine tabu ettikleri ilkelerin dışına çıkamazlar. Bu ilkeler, onların din akaidini oluşturur. Öyle yobazdırlar ki, kendi dinlerinden başka hiçbir dine ve özellikle İslâm'a tahammülleri yoktur. Tarihi de

(1) bk. el-I'länu bi't-Tevbih, s.6.

(2) Mukaddime, Milli Eğ. Bak. terc. s.18.

(3) bk. Felsefe-i Tarih, Tahran, 1359, s.10.

(4) Ay. es.

kendi ilkeleriyle özdeşleştirmek istediklerinden, bu ilkelere ters düşecek hiçbir olguya tarih demezler. Âdetâ, "tarih biziz ve ilkelerimizdir" deyip, tarihi hapsederler ilke mah-pushânelerine...

Onun için biz, tarih'in mücerred ilmini değil, onu oluşturan öğeleri ele alarak, onun neden ibret olduğunu göstermek istiyoruz.

Bu bölümü, tarih felsefecisi Ali Şeriatî'nin görüşleriyle noktalamak istiyoruz. O, tarih hakkındaki görüşünü, Felsefe-i Tarih adlı kitabında (1) şöyle dile getiriyor:

«Tarihin gerçek tarifine bağlı olarak tek kelimeyle tarih, «insan tekevvününün ilmidir». Ve bu, öyle bir mevzu-
dur ki, insan yaratılışının felsefesindedir. Kur'an'ın bunu ne dereceye kadar desteklediği hakkında diyeceğim şu ki, Kur'an'ın diğer bölümlere nazaran (Kur'an'ın semâvî bir kitab ve bir kurtuluş, hidayet ve uyanma kitabı, yani hedefi ve mevzuu maneviyat ve ahlâk olmasına rağmen) en büyük bölümleri tarihtir. Denebilir ki, Kur'an-ı Kerim'in aşağı yukarı yüzde elliden fazla âyetleri tarihle ilgilidir».

Tarihin, insan tekevvününün ilmi olduğunu açıklarken de şöyle diyor:

«Tarih, insan oluşumunun ilmidir. Yani bütün insanların hakikatı tek bir insan, yâni Âdem (a.s.)'dir. Milyonlarca fert, insan adında, hakiki bir vücudda toplanır. İşte bu insan, oluşum halindedir. Ve bu insan olma öyle bir gerçektir ki, belli bir zaman biriminde ve belli bir ilmî cereyan içerisinde tarih'dir. Başka bir deyişle, tarih ilmi, insanın kendi kendini tanımasıdır, geçmiş hâdiseler, zamana bağlı olaylar, veya geçmiş zaman değil! Bundan dolayı tarih, gerçeğin oluşumunun incelenmesidir ki, insan adına tarihte şekil alı-

yor. Vc bu insan oluş, geçmişten şu ana kadar devam etmiş olup, şimdiden son'a kadar da devam edecektir. İşte bu devam etme, tarihî bir devam etmedir ki, bu yol, ideal insanı ortaya çıkarır. İşte tarihin üstünlüğü budur» (1).

(1) Ay. es., s. 10.

TARİH DİNDEN AYRILABİLİR Mİ?

Tarihin dinden ayrılma imkânsızlığı bir yana genel ve ya özel olsun, bütün dünya tarihlerinde en önemli faktör ve ya malzeme, dindir. Dün öyle olduğu gibi bugün de böyledir.

Nitekim eski çağlardan günümüze kadar yazılmış olan bütün tarih kitaplarında, din mücâdelelerine büyük bölümler ayrılır ve âdeta din kavgaları, tarihi teşkil eder.

Fakat bu arada, dine bigâne olan bir tarihçi(!)nin söylemiş olduğu "Dünya üzerinde dinleri kaldırırsak, anarşi, terör biter!" şeklindeki tutarsız görüşünü reddederek diyoruz ki; dini ve inancı uğruna verilen bir mücâdele ve uğraş, emîr üzerine ve de bazı menfaatler karşılığında başkasının dinsizliğini (yani dinini) papağan gibi ekranlarda anlatmaktan daha kutsaldır tarih açısından!...

Hız. İsa'ya inananların -ne kadar pasif olurlarsa olsunlar- insanları ezen Roma'ya karşı; ve Hız. Muhammed (s.a.s.)'in davasına inanmış olanların, kılıçla da olsa dünya sömürsünü elinde bulunduran Bizans'a karşı verdikleri imân mücâdelesini; şu-bu kişi veya rejimleri meşrulaştırmak için yapılan dalkavukizm numaralarından, aynı rejimler uğruna uygulanan baskı, terör ve cezalandırma eylemlerinin

den; beşerî haslet ve imânî kültürlürlük ve inançsızlıklarından dolayı, birkaç kuruşluk menfaat ya da birkaç metre yüksekliğindeki makam kürsüleri uğruna, inançlarından taviz vermeyen mü'minlere revâ görülen engizisyonndan daha kutsaldır tarih için! Ve tarihin, terörizmi dediğı şey de budur hattıizatında!..

Tabii bunu söylerken, hangi din olursa olsun, tarihin seyri içerisinde, zaman zaman bazı menfaata dayalı gruplar, kişiler, iktidarlar tarafından sömürüldüğü, inananları kandırmak, onları kendi süslü emellerine âlet etmek için iki yüzlülük -dinî kavramı olarak buna münâfıklık diyoruz- yapıklarını vurgulamadan geçmiyoruz. Ne gariptir ki bu münâfıklığı yapanlar da, çoğu kez kendi yapıkları cürümleri, mü'minlere maletmeye çalışmışlar ve maalesef bunda muvaffak da olmuşlar!

Çiftinde-çubuğunda olan halk, bu hainlerin kötü niyetlerini anlayamamış, her ayet okuyanı -ayeti çarpıtarak okuduğunun dahi farkına varmadan- müslüman sanmış, tarih boyunca, "Kralım çok yaşa!", "Padişahım çok yaşa!", "Başkanım çok yaşa!" diye onları alkışlamışır.

Mü'min olmayan bu müteğallibe, şeni', hain ve acımasız politikasını yürütürken daima "ulu'l-emr'e itaat" kaidisini gündeme getirmiş; İncil'e rağmen hristiyan halk, sömürücü kilise hegemonyasını veya kendilerini "Hristiyanlığın hamileri" sayan derebeylere veya "Templier"lere (1) karşı gelememiş, İsa'ya rağmen, İsa'ya inananlar ezilmiş, köleleştirilmişlerdir. Samimi fakat saf hristiyan tebaa, derebeyine veya krala -ne kadar dinsiz olursa olsun- itaat etmeyi, dinî bir vecibe olarak kabul etmiş veya siyâsî sömürü

(1) Templier, Haçlı ordularının 11. ve 12. yüzyıllarda müslümanlara saldırıp Kudüs'ü işgal etmelerinden sonra, orada teşkil ettikleri yağmalama örgütleridir ki, bu örgüt müslümanların olduğu kadar, Hristiyanların da mallarını ve evlerini yağmalamış, talan etmişlerdir.

uğruna o şekilde asimile edilmişti.

Bu kara belâdan, yâni Allah adına, Allah'a inananların ezilme, uyutulma ve nihâyet şahsiyetsizleştirilerek "nevzu-hur bir din" nâmına onların yargılanmaları faciasından müslümanlar da kurtulamamış, tarihin akışı içerisinde zaman zaman şirk oyun ve desiselerine âlet edilmişlerdir.

Yukarıda gördüğümüz gibi, tarihin konusu, insan ve zamandır. Böyle olunca da, insanın zaman içindeki hareket ve fonksiyonunu iyi tesbit etmek lâzımdır.

Gerçi zamanımızda, insana taalluk eden çok değişik ilimler ortaya çıkmıştır (sosyoloji, antropoloji gibi). Ancak hiçbirisi tarihe bigâne kalamaz ve ondan koparılamaz. Beşeriyet tarihinde; yeni devri, kültür ve ilim itibarıyla eski devirden ayıran meselelerden biri de, tarih ilminin eski kavram ve manasıyla, bugünkü insanın ve bugünkü ilmin tarihten aldığı anlam ihtilafıdır. Eskilerde -ki bugün dahi halkın çoğunluğu, hatta okumuş ve aydınlar bile o eski kavramlara bağlıdır- tarih, hadiselerin tamamı ve geçmişte yapılan anlaşmalardır. Tarih, bir hadisenin oluş zamanı da demektir. Meselâ doğum tarihi; yani falan gün, ay ve sene ki, onda birisi dünyaya geldi. Doğum için, elbette bu bir tarihtir. Bir kişinin hayat tarihi, belli bir zaman içerisinde o kişinin hayatında meydana gelmiş hadiselerin tamamıdır. Tarih, bir zaman içerisinde o kişinin hayatında meydana gelmiş hadiselerin tamamıdır. Tarih, bir milletin başından geçmiş olan hadiselerin, meselâ savaşlar, siyasî, iktisadî olaylar, zelzele, sel ve kıtlık gibi tabii hadiselerin tamamıdır. Bütün bunlar, tarihin muhtevasını eski manasıyla alırlar. Bu manada tarih,

geçmiş olayların bir kronolojisi oluyor ki, herkesin kafasını kurcalayan şu soru akla geliyor: Bunun saydası nedir? Bugün yaşamakta olan insan için hâl'de, yani onun zamanında meydana gelen hadiselerin değeri olduğundan, bu hadiseleri duymak ister. Çünkü hadiseler, onun kaderinde, milletinde ve onunla çağdaş olan insanlar üzerinde müessirdirler. O, geleceğin insanını tanımayı ümid eder. Çünkü bütün insanlar gelecekle irtibatlıdır. Ve gelecek, sonraki zamanda bizi bekleyen bir vaktadır. Şayet adet olduğu üzere zamanı üçe ayıracak olursak: Mâzi, hâl ve gelecek şeklinde olur. Mâzi yok olmuştur. Yani hadise ve olayların bir toplamıdır ki bitmiştir. Hâl'in ise gerçekliği yani varlığı vardır. Çünkü bu vakıtların toplamıdır ki, dolaylı veya dolaysız olarak bunlarla temas halindeyiz ve üzerimizde müessirdirler. Gelecek de öyle bir zamandır ki, gelecek neslimiz veya neslimiz mutlaka ona kavuşacaklardır. Bunun için hâl ve geleceğin bilinmesi zaruridir. Çünkü hâl, içinde yaşadığımız bir zaman ve gelecek de içinde yaşayacağımız bir zamandır. Şurası muhakkaktır ki hâl'i tanıyan bir nesil için bu tanım, onun hayat tarzına, onun gelecek yaşamı ve ulaşmayı umud ettiği hedefe varmak için gerekli olan bütün ihtiyaçlarına onu kavuşturur. Aynı şekilde, bu tanımla kendisi veya toplumu için gelecekte tehlike ihtimali gösteren olayların vereceği zarar ve ziyana karşı kendini korur.

Mâzi'yi tanımaya gelince; yok olmuş, bir daha tekrar etmeyecek olan ve olmayacak olanı tanımanın ne değeri var? Bu, tarih ilmini baştan sona sarsan öyle bir soruydu ki, bilhassa 17., 18. ve 19. yüzyıl münevverlerinin çoğunu tarih ilmine karşı kötümser bir hale getirdi. Fakat birdenbire beşerî ilimlerde büyük bir devrim oldu ki bu devrim, tarihin anlamında yapılan değişikliklerdir.

Batu'da olduğu gibi, bizde de iki mâna ve meşhum vardır ki, mâna ve meşhum itibarıyla hiç birbirlerine benzememektedirler. Bunlardan birine göre tarih, geçmişteki bir hâl

veya olaydır; Haçlı seferleri, Napolyon'un doğumu veya ortaya çıkışı, Avrupa'ya yapılan akınlar, müslümanlar tarafından İstanbul'un Fethi veya müslümanların İspanya'da yıkılışı gibi. Bunlar tarihtir. Fakat tarihin bir başka manası da vardır ki, o da şudur: Tarih, öyle ilmî bir hakikat ve bir vakıadan ibarettir ki, zamanın içinde cereyan etmekte, özel bir akışla seyretmekte ve değişmez ilmi kanunlarla hareket etmektedir. Zaman akışı içindeki tarihin bu hareketi boyunca meydana gelen sapma ve değişikliklerin, değişmez ve müşahhas ilmi kanunlar ve amillerle karşılaşması ve bir bütün halinde olan bu gerçeğin tahlili hep tarihtir (1).

Geçmişte nasıl değişmez kanunlar varsa, gelecek de, bu değişmez kanunlar muvacesesinde hareket ve değişikliğe uğruyor. İşte münevver insanın bu değişmez kanunları, geçmişten geleceğe olan bu akışı iyi tanıması lâzımdır ki, bu ilmi bilgiye dayanarak kendine, milletine, toplumuna ve bütün insanlara -ki isteyerek veya istemeyerek bu akışın içindedirler- bir yaşam programı ve geleceğe gideceği yolu gösterebilsin! İşte tarihin ikinci manası budur. Bu ikinci manasında tarih; bir kişinin veya bir memleketin doğum tarihi, hayatı veya bir barışı anlatan bir ilim değildir.

Bu ikinci manasında tarih, kaynağı bilinmeyen bir nehirdir ki, insanın yeryüzündeki hayatının başlangıcıdır. İşte yatağı zaman olan bu nehir, müşahhas ve belli kanunlara dayanarak hâl'e kadar akıyor. Ve geçmişten şimdiye kadar akan bu nehir, bilinen ve müşahhas bir geleceğe devam edecektir. Bu durumda insan, fikren ve felsefi olarak o yatakta akan tarihin değişmez kanunlarına müdahale edip onları gereği gibi tanıyabilse, öylece bu zamanı ve dolayısıyla geleceği bilecek (çünkü hâl, tarihin oraya kadar geldiği zamandır, yani hâl'i tarih meydana getirmiştir.). Çünkü tarihin geçmişine baksak, onun gelecekte ne tarafa akacağını da tahminen söyleyebiliriz. Meselâ şark toplumu, batı toplumu

(1) Felsefe-i Tarih, s. 12.

ve hatta insan toplumunun nereye gideceğini ve nerelerden geçeceğini de tahmin edebiliriz. Bu tahminden sonradır ki tarihin bu yatağına müdahale edebiliriz. Bunu bilen bir tarihçi; yalnız kendini, geçmişini ve hâl'ini değil, belki o kanunlara dayanarak kendi geleceğini ve beşer toplumunu istediği şekilde yönlendirir. Bu nehir, çok eski zamanlardan başlayıp insan hayatında belli bir kanuna dayanarak hareket etmektedir. Bunun içindir ki bu nehri tanıyan bir kimse, onu gelecekte istediği tarafa akıtır (1).

Bir nehrin zorunlu olarak bir yatağı olduğu gibi, tarihin de zorunlu olarak bir yatağı vardır. Şu şekilde ki, bu nehrin filan dağdan başlayıp, çeşitli yataklardan; meselâ, kumlu, topraklı, kireçli, taşlı yataklardan; inişli, çıkışlı, dere ve tepelerden geçen bu akış, anlamsız ve tesadüfi bir hareket değildir. Belki, bir müşahhas kanuna dayanarak -ki özellikle bu nehirde, su, toprak, derinlik, yükseklik, yerin ve suyun terkibi ve bu akışın beraber getirdiği ilâve elemanlar o yatağı belirliyor- bu hususları bilen bir insan, bu nehir gelecekte ne tarafa, bataklığa mı, denize mi; kuma mı gidecek, bunu tahmin edebilir. Ve bu tahminde bulunabilen insan; toprak, su, nehrin yatağını ve suyun hareket kanunlarına dayanarak, bataklığa akan nehri, çayıra veya tuzlu denize akan nehri, bir yeşilliğe çevirebilir. İşte o zaman insan tarihin zorunlu yatağını -ki onu kendi haline bıraksan akıp gidecek- kendi ilmiyle değiştirip, onu istediği yöne çevirir (2).

(1) Ay. es. s. 13.

(2) Ay. yer.

ZAMAN BOYUTU İÇERİSİNDE İNSAN-DÜNYA İLİŞKİSİ

Allah insanı kendi rızası için yarattığı gibi, dünyayı da insan için yaratmıştır.

Allah'ın rızası, insanın kulluğunu yerine getirmesiyle tahakkuk ettiğinden ve bu kulluk da dünya gezegeninde yerine getirileceğinden söylüyoruz bunları... Çünkü kâinatta sayılarını bilemediğimiz kadar gezegen olmasına rağmen Allah, bunlar içerisinde dünyayı insana vermiştir ki orada kulluğunu ifâ etsin.. Başka bir tabirle dünya kulluğun gerçekleştirileceği mekândır ve sebep-i vücudu budur.

Mes'eleye, laik, yâni dinle hiçbir ilgisi bulunmayan bir gözle dahi bakıldığında; görülecektir ki, milyonlarca gezegen içerisinde sadece dünya dediğimiz ve üzerinde yaşadığımız bu yeşil plânet'te yaşama imkânı var! Günümüze değin yapılan bütün astronomik uzay çalışmaları, dünya dışındaki hiçbir yerde hayat emâresi olmadığını göstermiştir. Bunu söylerken de, bilim'i tanılaştırmış olup, her şeyi onunla anlamaya çalışma yanlışlığına düşenleri hedefliyoruz; yoksa bir mü'min için sorun gayet basittir: tek yanılmaz kaynak olan Kur'an, birçok ayet-i kerimede sadece dünya gezegenine hayat verildiğini açıkça beyân ediyor.

Bu âyetleri zikretmeden önce şunu belirtelim ki,

dünyâ kelimesi Kur'an'da 115 defâ zikredilmiştir. Neden? Çünkü Kur'an insana gelmiştir ve insan Kur'an'ı dünya'ya tatbik etmekle mükelleftir. "Yer küresi" (arz) şeklinde de 200 defâdan fazla Kur'an'da zikredilen dünya, insan hayatının tamamını ilgilendirdiğinden; bu planet'in yaratılış nede-nini çok iyi bilmemiz gerekir. Çünkü biz insanların hayat scrüveni olan tarih, bu coğrafyada oluşuyor. Bir defâ kesin olarak şunu biliyoruz ki Allah, dünyayı biz insanlar için yarattı. Kur'an, bu olguyu şu şekilde dile getiriyor:

«Allah, yeri (dünyayı) yayıp döşeyen, onda dağları ve nehirleri yaratandır. Ve O, her türlü meyveyi çiftler çiftler yaratan, geceyi gündüze bürüyendir ki; sağlıklı düşünenler için (gerçeği görme açısından) çok deliller vardır. Yeryüzünde birbirine komşu bölgeler, üzüm bağları, ekinler, çeşit çeşit hurmalıklar vardır ki, bunların hepsi aynı sudan sulanmalarına rağmen biz onların bir kısmını (lezzet ve tadları farklı olmaları için) diğerlerinden üstün kılıyoruz. Şüphesiz bunda, akıllarını kullanmak isteyenler için apaçık deliller vardır.» (1).

Aslında, dünyanın bu özelliğini ortaya koymak için daha birçok âyet-i kerime zikredebiliriz. Fakat konumuz bu değil. Bizim göstermeye çalıştığımız husus, dünyanın insan açısından yaratılış keyfiyetidir.

Şurasını mü'min ya da kâfir herkes -istemese de- kabul ediyor ki, kendisinden söz ettiğimiz bu dünya ile olan ilişki-miz, zaman olarak çok sınırlıdır ve en fazla 150 seneyi geçmemektedir. Yâni biz insanlar, bütün gayretlerimize rağmen, bir gün ölüm denen gerçeğe karşılaşılıyor ve üzerinde en lüks köşkler, saraylar yaptırdığımız, her türlü meyvele-riyle bahçeler yetiştirdiğimiz, en güzel yerlerin elimize geç-mesi için birbirimizi boğazladığımız hatta çoğu kez hayatı-mızı fedâ ettiğimiz bu dünyayı terkedip gidiyoruz.

(1) K. K., Ra'd sûresi, 3-4.

Ölüm gerçeğine karşı ne mü'min, ne de kâfir hiç kimse bir şey yapamıyor, teslim oluyor ilâhî yazgıya...

Dolayısıyla zaman boyutu olarak dünya ile olan ilişki-miz en fazla 150 senedir. İşte ilk insanlardan günümüze; ömürleri bu şekilde sınırlı olan insanlar, dünya üzerinde kendi tarihlerini oluşturmuşlardır. Dünya hayatındaki bu tarih, ölüm sonrası tarihin hazırlayıcısıdır ve bir bakıma da belirleyicisidir. Nitekim Allah, hayatı ve ölümü bunun için yarattığını buyuruyor:

"O, hanginizin, (Allah'ın emrettiği şekilde) güzel ameller işlediğini imtihan için ölümü ve dirini yaratandır" (1).

Böylece diğer gezegenler gibi, üzerinde canlılık emâresi yokken, Allah'ın gökten sular indirerek ona canlılık verdiği (2) ve sadece üzerinde kulluk yapılmasına tahsis ettiği dünya, sırf insan için yaratılmış oluyor. Onun için insan, bu dünya üzerindeki tasarrufunu, hesabını verebileceği şekilde kullanmak zorundadır. Hiçbir insan, diğerinin haklarını gaspedecek bir tarzda yaşayamaz. Ne var ki Allah, insana irâde ve akıl verdiğiinden, insan bu irâde ve aklına dayanarak hayatını sürdürüyor, çoğu kez de dünyada nasıl bir hayat yaşanacağını bildiren Peygamberlere karşı çıkararak, nefsinin dilediği bir hayat tarzı buluyor ki, materyalizmin, kapitalizmin ve netice itibariyle de sömürünün kaynağı oluyor.

Bunun içindir ki yeryüzünde fesâd çıkarmamak esastır. Yalnız burada söz konusu ettiğimiz fesâd kavramını, çağdaş anarşi ile karıştırmamak gerekir. Fesâd, Allah'ın emirlerini tanımayıp, beşeri irâdelerle bir hayat tarzı istemek demektir. Anarşi ise, karşılıklı olarak birbirlerini sö-

(1) K. K., Mülk sûresi, 2.

(2) Meselâ bk. K. K., Fâtır sûresi, 9; el-Câsiye, 5.

mümmeyne çalışan sistemlerin çıkar kavgalandır. Ve beşeri sistemlerle idâre edilen her yerde anarşi olması tabiidir. Çünkü bu sistemlerin hepsinde bir mutlu azınlık, bir de ezilen sınıflar vardır. Neticede de ezilenlerin isyânı kaçınılmazdır. Her ne kadar iktidarı ellerinde bulunduranlar, bu "hak arayışları"nı anarşi diye tanımlıyorlarsa da...

TARİH NE ZAMAN BAŞLADI

Tarihin konusu insan ve zaman olduğu için, tarihin başlangıcını da, insanın menşcinde aramak lâzım.

İslâm inancına göre Âdem (a.s.), hem ilk insan hem de ilk peygamberdir. Bu sıfatlarından dolayıdır ki insanlık tarihi onunla başladı ve insanlık serüveninin sonu olan Kıyamet'le de son bulacaktır.

Yukarıdaki bölümlerde belirtmeye çalıştığımız gibi Allah; kainâtı, kendisine kulluk yapacak olan insan için yarattığından, diğer yaratıklardan farklı olarak onu dünya üzerinde halife yaptı.

Allah'ın insana verdiği bu şeref, o kadar büyük bir ehemmiyeti hâiz idi ki, melekler bile insanın Allah'a halife seçilmesine üzülmüş ve adeta insanı kıskanarak, Allah'a şöyle niyazda bulunup, üzüntülerini ifâde etmişlerdir:

«Hani Rabbın meleklere 'Muhakkak ben, yeryüzünde (benim emirlerimi tebliğ ve infaza memur) bir halife (bir insan, bir âdem) yaratacağım' demişti, (Melekler) de 'Biz seni hamdinle tesbih ve seni takdis (ayıplardan, eş koşturmak, eksiklikten tenzih edip dururken (yerde) orada bozgunculuk edecek, kanlar dökecek kimse mi yaratacaksın?' demişlerdi. Allah da: 'Sizin bilmediğinizi herhalde ben bi-

lirim' demişti» (1).

Cenab-ı Hakk'ın bu büyük lûtfuna mazhar olan insan, bu şerefli mes'uliyeti yüklendiğine söz vermiş ve buna şehâdet etmiştir.

«Hani Rabbin Âdem oğullarından, onların sırtlarından zilrriyetlerini çıkarıp kendilerini nefislerine şahit tutmuş, «Ben sizin Rabbiniz değil miyim?» demişti. Onlar da: 'Evet (Rabbimizsın), şahit olduk' demişlerdi.» (2).

Yaratıcı tarafından insana verilen bu şerefli sıfat yanında, bir de Kur'an'da geçen ve hiçbir yaratığın yüklenmeye cesaret edemediği bir ilâhî emânet vardır ki, insan bunu da yüklenerek, Allah'la karşı diğer yaratıklardan farklı olduğunu göstermiştir.

Kur'an-ı Kerim, bize bu hadiseyi şöyle naklediyor:

«Biz emaneti; göklere, yere ve dağlara arz (ve teklif) ettikte onlar bunu yüklenmekten çekindiler. İnsana (gelince, o tuttu) bunu sırtına yükledi. Çünkü o çok zulümkâr, çok cahildir.» (3).

İbn Abbas'a göre: Emanet'ten maksat, taattır. Allahu Teâlâ, Hz. Âdem (a.s.)'e bu emaneti yüklemek istediğinde O: «Ey Allah'ım bu emanet nedir? diye sorduğunda, Allah (c.c.) «İyilik edersen mükafat, kötülük edersen ceza görürsün» dedi. Bunun üzerine Hz. Âdem «Emaneti» alıp yüklendi (4).

Hz. Âdem'e teklif edilen «Emanet» hakkında çeşitli rivâyetler olmasına rağmen, bunlardan en çok kabul edileni, Allah'ın emir ve nehiyelerine uymaktır. Bütün mahlukât

(1) K. K., Bakara sûresi, 30.

(2) K. K., A'raf sûresi, 172.

(3) K. K., Ahzâb sûresi, 72.

(4) İbn Kesîr, Tefsîr, VI, 477.

böyle bir mes'uliyet altına girmek istemediği halde, Hz. Adem'in şahsında bu kutsal vazifeyi kabullenen insan, böylece mahlukların en şerefliisi olmuştur (Eşrafü'l-Mahlûkât).

Âyet-i kerime'den de anlaşıldığı gibi bizzat insan; yani Hz. Âdem, Allah'ın halifesi olmayı kabul etmiş ve mes'uliyeti yüklenmiştir. İşte İslâm Tarihi Hz. Âdem'in bu mes'uliyeti yüklenmesiyle başlar.

Âdem (a.s.)'le başlayan bu tarih, çeşitli merhalelerden geçerek günümüze kadar geldi ve insanoğlu yaşadığı müddetçe de devam edecektir.

Bize kadar gelmiş olan dönemlerde, insanlık tarihini iki zümre arasındaki mücâdele doldurmuştur. Bu mücâdele, hak-bâtıl; başka bir deyişle de hak-menfaat çatışması şeklinde olmuştur.

Âdem sonrası dönemlerde, onun getirdiği çizgiden sapanları, tekrar eski çizgiye getirmeleri için, Allah başka peygamberler göndererek insanları ikaz etmiştir.

Allah'ın buyruğunu getiren bu peygamberlere bazı insanlar inanmış, müslüman olmuşlar; büyük bir kısmı da karşı çıkarak onlarla mücâdele etmiştir. İşte bunun içindir ki taraflar arasındaki bu çatışmaya hak-bâtıl mücâdelesı diyoruz.

Âdem (a.s.)'le başlayan insanlık tarihi, onun oğulları, Hâbil ve Kâbil zamanında yeni bir boyut kazandı: Bu iki kardeşin zamanına kadar olan süreçte, Peygamber Âdem, her konuda insanlığın bu ilk nesli için hakem olmuş, her türlü yaşamlarını sürdürme şekillerini o öğretmişti çocuklarına...

Hz. Âdem'in çocuklarından Kâbil zamanına kadar, onun bu hakem'liği ve kurduğu düzen devam etti. Kâbil büyüüp eşyayı idrâk edince, babasının kurmuş olduğu bu düzene karşı çıktı ve kendisine verilen, hakk'a kanaat getirmeyerek, kardeşi Hâbil'in de hakkını gaspetti ve onu öldürdü (1).

Allah'tan korktuğu için, kardeşi Kâbil'i öldürmekten çekinen Hâbil tipine karşın (2), hiçbir hak-hukuk tanımayan ve nefsi için kardeşi Hâbil'i öldürmekten çekinmeyen Kâbil tipi oluştu.

Bu hareketiyle Kâbil, insanlık tarihinin ilk zalîmi, ilk diktatörü ve ilk sömürücüsü oldu.

(1) bk. K. K., Mâide sûresi, 30.

(2) Aynı Sûre, 28.

Sadece bir mü'min olarak değil, dine karşı kayıtsız olan herhangi bir insan gibi dahi baksak, "kendinden başkasına karşı sorumsuz" bir insan tasavvuru gayet tehlikelidir. Şu mânâda ki, bütün insanlar arasından bir tanesi, dilediği gibi diğer insanları ezebilecek, çalıştırabilecek, keyfi uğruna köşkler, saraylar yaptırmak için; fiziki yönden ve de insan olarak kendisinden tamamen farksız olan milyonlarca insanı sömürecek, dilediğini yasaklayacak veya işine geleni mübâh görecek, hiç kimse kendisine yaptıklarının hesabını soramayacak ve bu düzenini birtakım ilke ve kanunlarla yasallaştıracak!.. İşte Kâbil'in kurduğu düzen buydu.

Böylece Hz. Âdem (a.s.)'le başlayan İslâm tarihi, yâni insanlık tarihi, onun oğulları Hâbil ve Kâbil zamanında iki kutba ayrılmış ve bu iki kutup günümüze kadar gelmiş, kıyamete kadar da sürecektir. Bu iki kutup, hakk ile bâtlı kutuplarıdır.

Hâbil kutbunda olanlar, daima Hakk'ı yani Allah davasını; Kâbil kutbunda olanlar da daima Tağut'u ve Allah düşmanlığını savunmuşlardır. Allah davasını savunanlar daima hakk'ı tebliğ, tağut davasını güdenler, yâni sömürü düzenlerini yürütenler de daima bu tebliğ edenlere işkence yapmışlardır.

Çünkü Kâbil, insanlık tarihinde hem zulmün, hem katlin sembolü ve öncüsü olmuştur. Bir hadis-i şerifte şunları okuyoruz:

«Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: 'Zulümle öldürülüp onun kanının günâhından birinci Âdem'in oğlu (Kâbil hesabına) pay ayrılmamış hiçbir nefis yoktur. Çünkü Âdem'in o oğlu, öldürme inâyetini âdet edenlerin birincisi olmuştur» (1).

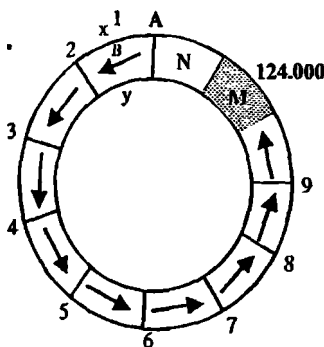
Yeryüzünde zulüm, sömürü rejimlerinin ve Allah'a

(1) Müslim, Sahih, Kitâb, 28.

isyân eden tağutların ilkinin Kâbil olduğunu, Kur'an-ı Kerim'de bize bu âyetlerde bildirmektedir: Maide 27-32.

Öyle anlar olmuştur ki, Hz. Âdem (a.s.)'in şahsında Allah'a kulluk yapacaklarına dair o büyük emaneti, yâni mes'ûliyeti yüklenen insan; Allah'ı unutmuş, insanlara, heykelleştirdiği putlara, hayvanlara kulluk yapmış, onlara tapınmıştır. İnsanoğlu böyle olduğu içindir ki, Cenab-ı Hakk, onu varlıkların en güzeli, en şerefli (ahsen-i takvim) (1) yarattığı halde, bilâhare onu en aşağılık (esfele-sâfilin) (2) yapmıştır.

Görülüyor ki, İslâmiyet ve insanlık, iç içe, girift bir haldedir. Her ikisi üzerinde mutlak bir tasarruf sahibi olan Allah; insanı kendisine kulluk etmesi için yaratmış ve bu kulluğun nasıl yerine getirileceği hususunda da İslâm'ı insana hayat nizamı, hayat düzeni olarak vermiş ve bu nizamı açıklamak, tebliğ etmek üzere de peygamberler göndermiştir. Bunu bir tabloda gösterecek olursak aşağıdaki şekil karşımıza çıkar:

- (1) K. K., et-Tin sûresi, 4.
(2) K. K., Aynı sûre, 5.

(A) noktasında Hz. Âdem'in yaratılmasıyla insanlık tarihi başlamış ve (B) oku istikâmetindeki zaman yatağından akıp gelmiş ve devam da edecektir akmasına bir müddet daha. İnsanoğlu, dairenin (X) ve (Y) yayları arasında akan tarih yatağından dışarıya çıkamamakta ve dini, düşüncesi, ırkı, yapısı, ideolojisi ne olursa olsun, bu selin içinde akmaya mecburdur. Dolayısıyla inananı, inanmayanı iç içedir. Ancak mecburi olan bu akışın düzenini göstermek (ki bu düzen Allah'ın istediği düzendir) için, yâni bu düzenin nasıl kurulacağı, kısaca yeniden tesis edilecek olan bu nizamın, emir ve yasaklarını tebliğ etmek üzere Allahu Teâlâ, tarihin 2,3,... 124.000. noktalarında peygamberler göndermiştir.

Sayılarının 124.000 olduğu rivayet edilen bu peygamberler, devamlı olarak insanları «kulluğa» davet edip; tağut'tan yani Allah'a ve O'nun buyruklarına ters düşen her şeye tapmaktan alıkoymaya çalışmışlardır.

Bu yolda her türlü işkence ve zorluklara maruz kalan peygamberler, davalarından vaz geçmemişler, dayak yeme, sürülme, zindana atılma pahasına tağutlarla mücadele etmişlerdir.

Tağut rejimleri; insanları, Allah'ın istediği gibi yaşatmaktan başka hiçbir gayeleri olmayan peygamberlerle, devamlı olarak uğraşmış, Allah'ın mesajının insanlara ulaşmasına mânî olmuşlardır. Bu tarih yatağında, tağutlar, -yâni Allah'a karşı olan her şey- hiçbir zaman inananları rahat bırakmamış ve her iki taraf arasında sürekli bir mücadele olmuştur. Tebliğ-işkence mücadelesi... Bu mücadele Hakbâtul mücadelesi, Peygamber-tağut çatışması, Allah nizamını isteyenlerle, tağutlar nizamını arzulayanlar arasındaki sonsuz ve Kıyamet'e dek sürecek olan kavgadır...

İşte günümüze kadar, zaman yatağı içinde akmış olan bu iki kutup inananlarının mücadelesi, tarihi oluşturmuştur. Böylece süregelen insanlık tarihi, -ki buna İslâm tarihi diyo-

ruz- tablodaki (M) noktasına gelmiş ve önünde çok kısa bir müddet olan (N) zaman dilimi kalmıştır. Yani insanlık ve dolayısıyla tarih, (N) zaman diliminin bitmesiyle son bulmuş olacak ve inananların tabiriyle Kıyamet'e gelinmiş olacaktır.

İşte geriye kalmış olan bu (N) zaman dilimini, Allah'ın arzuladığı şekilde yaşamak için, insanoğlunun geçmişi, yani tarihi çok iyi bilip değerlendirmesi, yorumlaması lâzımdır. Bunun en güzel yorumunu da Kur'an ve onun tatbikçisi Hz. Muhammed (s.a.s.) yapmıştır. Ve insanlar -istemese de- bunun hesabını vereceklerdir.

Böyle bir hesap günü olmazsa, dünya ezilmişlerinin, Kur'an'ın tabiriyle «mustad'afların» hakkını kim soracaktı? Dünya müstekbirlerinin, sultanlarının, diktatörlerinin ve emperyalist süper güçlerin öldürdükleri, piramitlerini yükseltmek için çamur ve harç olarak kullandıkları, köle diye hayvanlardan da aşağı muamelelere tabi tuttıkları masum insanların hesabını kim soracaktı? Keyifleri için insan yakan, Lübnan'ın Şabra ve Şatıla bölgelerinde, çoluk çocuk; genç-ihtiyar demeden insanları katliâma tabi tutan yahudi ve hristiyan çetecilerden; tüm insanlık vasıflarını yitirerek, kundaktaki bebekten, ağıldaki keçiye kadar her türlü canlıyı yok etmek için, efendileri Amerika, Rusya ve Avrupa'nın kendisine hediye (!) ettikleri kimyasal bombaları acımasızca ve Hülâgu'ca, Cengiz'ce, Hitler'ce, İsrail'ce olan bütün vasıfları üzerinde toplayıp Halepçe üzerine yağdıran esfelesafilin Saddam'dan; Bakü'de batıl dinleri olan komünizmin gereği olarak, tank paletleri altında Azeri müslümanlarını katleden Ruslardan ve başka bir bâtl din olan kapitalizm'in gereğini yerine getirmek için, "Ruslar, yaptıklarında haklıdırlar" diyen Amerikalılardan; yerden yüzlerce metre yükseklikteki helikopterlerden Cezayirli yere salıveren Fransız canavarlarından, napalm bombalarıyla Afganlıları yok etmeye çalışan Ruslardan, milyonlarca Kızılderiylili

kurşunlayan Amerika kovboylarından ve hempalarından kim hesap soracaktı? Tabii ki Allah soracak!

Fransız emperyalizmine karşı bağımsızlık savaşı ve-
riş Fransızlar tarafından yakalanarak kamplara kapatılmış
olan Cezayirlileri sırf kendi gazetecisinin tirajını yükseltmek
için "sansasyon haber" üretmek gayesiyle -tıpkı Afganlı
mücâhidlerin mücâdelesini haber yapıp sömüren bugünün
Batılı gazetecileri gibi- ziyârete giden, Christiana Lilliestie-
rna, kamptaki gezi izlenimlerini şöyle anlatıyor:

«...Şimdi de yedi yaşlarında bir erkek çocuğuyla bera-
berim. Vücudu yara bere içinde. Anasını babasını ve kızkar-
deşlerini önce tartaklayan, sonra da öldüren Fransız asker-
leri, onu da tellerle sımsıkı bağlamışlar. Bir teğmen de, gör-
sün ve gördüğü şeyleri uzun süre hatırlasın diye, çocuğun
gözlerini elleriyle açık tutmaya çalışmış.

Dedesı, bu kampa getirmek için beş gün beş gece sır-
tında taşımış onu.

Çocuk diyor ki: "Bir tek şeyi istiyorum: bir Fransız as-
kerini küçücük parçacıklara kadar kılır kılır doğra-
mak"»(1).

Fakat böyle bir gün, yani hesap günü, yâni herkesin
dünyada yaptıklarının hesabını vereceği Kıyamet günü ol-
masaydı, bu hakları yenmiş olan zavallı insanların «ah»ları
tarih selinin diplerinde kaybolup gidecekti, unutulacaktı.
Ama bunları unutmayan, tahayyül edilebilecek en küçük
haksızlığın hesabını soracak olan, kendi yolunu bırakıp ta-
ğutların yoluna saplananlara hak ettikleri cezayı verecek
olan bir Allah var...

O gün gerçek iyi, gerçek kötuden ayrılacak herkesin ne
olduğu ortaya konacaktır. Münâfık kim, sömürgeci kim,

(1) Frantz Fanon, Cezayir Bağımsızlık Savaşının Anatomisi, İst.
1983, s. 12.

müslüman kim, kâfir kim, mazlum kim, mürteci kim, müfteri kim, ilercici kim, gerici kim; yobaz kim, baġnaz kim, kâfirlerin, yâni emperyalistlerin keyfî için müslümanları ezen, onları, «diniñizi siz deġil ben bilirim!» diye alaya alan ve bunların her buyruklarına boyun eğip, karşı çıkmayan ve buna rağmen müslüman geçinenler, hatta namaz kılanlar kim, belli olacak ve netice ilibariyle dünyaya gelmiş olan her insan, gerçek kimliğiyle ortaya çıkacak; ölümden sonra dirilen bu şaşkın insanlar, o gün akıbetlerini düşüneceklerdir.

Rabbine karşı, ömrünü isyanla geçirenler, kendilerine vazife verilmiş gibi müslümanlara işkence yapanlar, onlara hiç yoktan soruşturmalar açıtırıp, ailelerini sefil bırakanlar ve de iki günlük dünya makamı için Allah düşmanlarının emirlerini 'veliyyi nimet' sayanlar, bu ilâhî mahkemede, dünyada iken yaptıkları fiiller, bir sinema filmi gibi en ince teferruatına varıncaya dek bir bir gözler önüne serildiğinde feryâd edecek, fakat bu feryâdı, ona hiçbir yarar sağlamayacaktır. Ne kendilerini memnun etmek için müslümanları jumallediği makamlar, ne de Allah davasını sedâ ettiği maddi menfaatlere onu kurtaramayacak. Vay Allah'ın davasını yaymaya, icbâğ etmeye çalışanlara karşı müşriklerin emrine girmiş olan, dünyalık için amirlerinin direktiflerini, Allah'ın davasına tercih eden namazlı münâfıkların hâline!.. «Şu makamda kalayım da, şu altımdaki koltuk devam etsin de, temsil edip sömürdüğüm İslâm dinine ve onu anlatmaya çalışanlara ne olursa olsun!.. Makamım için gerekirse, müslümanlara soruşturmalar açar cezalar bile veririm. Yeter ki âmirim, ulu'l-emr'im razı olsun, beni bu makamdan atmasın!..» diye konuşup, namaz kılanların halleri nice olacak, Rabbim bilir..

Bu zavallılar bilmiyorlar ki, makamlar geçicidirler... Bir gün onların da burunlarının yere sürtüleceğini âh bir bil-seler?..

Şu anda adını hatırlayamadığım bir Fransız dergisinde, şunları okumuştum:

«İran İslâm devriminden önce, Şah'ın istihbarat teşkilatı olan Savak, bir hocayı yakalayıp müdürlerine götürür.

Müdür; hocanın yere yatırılmasını ve makamına kadar, köpekler gibi getirilmesini emreder. Hoca, tüfek dipçikleriyle yere yatırılır ve yerde sürülerek müdürün önüne getirilir.

Müdür ona şöyle der:

«Söyle bakayım hoca, şimdi var mı seni benim elimden kurtarabilecek bir güç, bir kuvvet?.. İnancın seni kurtarsa ya!.. Ne susuyorsun, söyleyecek bir şeyin yok mu? Nereye gitti o imân dediğin şey? Konuşsana!..»

Ağzı kanlar içerisinde olan hoca, başını yukarı kaldırır ve Şah'ın baş komiserine şöyle der:

«Ben, öyle bir Allah'a inanıyorum ki, beni senin yerine, seni de benim yerime koymaya kâdirdir..». Bunun üzerine hiddetlenen savak ajanı; «Götürün bu yobazı, işkenceye vurun» emrini verir.

Devrim olur; işkenceye ölmemiş olan hoca, mahkeme başkanlığına getirilir. Akabinde de, toplanan savak ajanları muhakeme edilmek üzere onun huzuruna getirilir. Hoca, kendisine işkence yapan polis müdürünü tanır ve ona şöyle der:

«Bana birkaç ay önce makamında söylediklerini hatırlıyor musun?» Ajan konuşmayınca, hoca şöyle devam eder: «Biz sizin gibi değiliz. İşkence yapmayız; çünkü işkence yaparak öldürme, İslâm Dini'ne göre haramdır! Şimdi, işkence yapı yapı öldürdüğün yüzlerce insana karşı, götürülüp kurşuna dizileceksin!...».

Allah'ı bırakıp, insanlara kul olmuş olan müslümanlar, Kur'an'ı okumuyorlar ki şu âyet onların gözlerini patlatırsına açsın ve belki kurtulsunlar!

Kur'an şöyle buyuruyor:

«Orada nice bahçeler, pınarlar, ekinler, güzel makamlar, eğlenip durdukları nimetler bıraktılar. Bu böyledir; onları başkalarına miras bıraktık. Ne gök, ne yer onların üstüne ağlamadı. Onlara (aman ve) mühlet verilmedi» (1).

(1) K. K., Dûhan sûresi, 25-29.

İnsanlar, Allah'a verecekleri hesabı nasıl düşünmezler?... Kur'an, bu dehşet verici sahneyi şöyle anlatıyor.

«Yeryüzü zelzeleye kapılıp, parça parça dağıldığı zaman, Rabbin (in emri) geldiği melekler de saf saf (indiği zaman) ki o gün cehennem de getirilmiş olacak; insan o gün (yaptığı bütün günâhları) hatırlayacak. Fakat bu hatırlamadan ona ne (fayda)? «Ah, diyecek; keşke hayatım için önceden (Allah'ın istediği gibi) yapsaydım. Artık o gün (Allah'ın) azabı gibi hiçbir kimse azab yapamaz.» (1) Ve yaratılmış olan herkes bu ilâhî mahkemeye göre hak ettiği ceza veya mükâfatı bulacaktır.

İçlerinde şeytana ve dışlarındaki tağutlara kul olanlar neler çekecek, kim bilir?

Allah şöyle buyuruyor:

«Hükümrانlık elinde olan Allah yücedir ve O her şeye kadirdir. Hanginizin (Allah yolunda) daha iyi amel yaptığını imtihan için, ölümü ve dirimi yaratan O'dur» (2).

«Onların her vâdide şaşkın şaşkın dolaştıklarını ve yapamadıklarını yaptık dediklerini görmez misin? Ancak inanıp yararlı iş işleyenler, Allah'ı çok çok ananlar ve haksızlığa uğratıldıklarında haklarını alanlar bunun dışındadır. Zulmeden kimseler nasıl bir inkılabla yıkılacaklarını anlayacaklardır.» (3).

Bir başka âyet'te de Allahu Teâlâ, inananlara karşı zulmedenler için şöyle buyuruyor:

«Doğrusu inkâr edenler, mallarını Allah'ın yolundan insanları alıkoymak için sarfederler ve daha da sarfedeceklerdir ama sonra içleri yanacak, hem de mağlub olacaklardır. Bu; Allah'ın, temizi murdardan (kafirden) ayırması ve murdarları üstüste koyup hepsini yığarak cehenneme yerleştirmesi içindir; inkâr edenler cehenneme toplan-

(1) K. K., Fecr sûresi, 21-25.

(2) K. K., Mülk sûresi, 1-2.

(3) K. K., Şu'arâ sûresi, 225-227.

caklardır. İşte onlar mahvolanlardır.» (1).

Böylece tarih, insanoğlunun kıyamette yaratıcısına sunacağı amel defteridir. Tüm insanlığın yaptıkları da, bir Hak-bâtil defterinde toplanıyor ki, insanlığın tarihi, İslâm tarihi budur.

İnsanoğlunun yaşayacağı tarihin son günlerini nasıl yaşaması gerektiğini son Peygamber Muhammed (s.a.s.) göstermiştir. O, Allah'ın dini olan İslâm'ı tebliğ ederek iş-kence gören son Peygamber, O'nun ashâbı ve ümmeti de bu yolda eza gören son insanlar olmuş ve hâlâ olmaktadır.

Tarih'in insanlar üzerinde yapması muhtemel müsbet-menfi tesirlerinden dolayıdır ki İslâm, bu ilme büyük bir değer vermiştir.

İslâm'ın en büyük kaynağı olan Kur'an, âyetlerinin çoğunu, tarihî hadiseleri nakletmeye ayırmıştır ki; insanlar bu tarihî hadiselerin müsbet ve menfi neticelerini görerek, ibret alsınlar, eski kavimlerin yanlışlarını tekrar etmesinler, zulmetmesinler, kendilerine zulmedilmesine de müsaade etmesinler!..

Tarihe olan ihtiyacımızın ölçüsüne gelince;

Şayet ölçü derken, kemiyet ifade ediyor ve bütün ilimlere olan ihtiyaç içerisinde tarihe düşen pay nedir diye sorarsanız, ıreddülsüz olarak diyebilirim ki tarih, bugün için müsbet bilimler diye tavsif edilen bütün ilimlerden önce gelir. Bunu söylerken de sırf tarihçi olduğumdan ve tarihi savunmak için hareket etmiyorum. Çünkü gerçekten siz, insanları tarihlerinden soyutlayacak olursanız, onların varoluş sebepleri olan şahsiyetlerini ellerinden almış olursunuz. Bir insan, kimya ya da astronomi bilmemekle fazla bir şey kaybetmez, ama aynı insan tarih bilmemekle çok şey kaybeder. Adetâ neden yaşadığını dahi bilmez, gününü gün eder;

yer, içer ve ölür... Üstelik neden öldüğünü bile bilmez.   n k  kendisinde şahsiyet olu mamı tır. Kendisinde  ahsiyet olu mamı  bir insana (!) hangi müsbet bilimi   retirseniz   retin, o kimse insanlık hasletinden yoksundur. Faraza çok iyi bilgisayar bilen bir profes rde, şayet şahsiyet geli memi se, onun bilgisayar ilminden fayda değil, belki zarar gelir. Çünkü  ahsiyeti olmayan insanlar, uydu insanlardır. Bağımlı bulundukları makamlar ne emir buyurursa, onu icra ederler bilgisayarlarda... İnsanlar aleyhinde komplo ve desise pl nları yaparlar bilgisayar haznelerinde... Makam ve rejimlerinin korunması için kaç müslümanın öldürülmesi gerektiği, müslüman kadının başörtüsü ile nasıl mücadele edileceği ve nihayet dinsizli in nasıl ik me edileceğinin hesapları, etüdleri yapılır bilgisayarlarda...  şte böylesi hareketler, tarih bilmezlikten kaynaklanıyor.

Devlet reisleri tarih bilecekler ki, eski yönetimlerin iyi ve kötü taraflarını nazar-ı dikkate alarak devletlerini y netebilsinler. Tarih bilecekler ki, Amerika'nın "ko !" diye emir verdiği her yere ko masınlar. Onun keyfi için insanların kanına girmesinler! Devletin sorunlarını kendi kültür malzemeleriyle halletsinler ve nihayet uydu devlet olmasınlar! Keza bu devlet başkanları, tarih okuyarak bileceklerdir ki; insanları ezmenin, onları sömürmenin sonu hüsrandır.

Tıpkı devlet başkanları gibi, onların nezaretlerinde çalışan bakanlar da tarih bilecekler ki, ba kanlarını yanlış yola ve uçuruma sevketmesinler, komutanları tarih bilecek ki, gereksiz yere orduları savaşlara sokmasınlar. Vatandaşlar da keza iyi tarih bilecekler ki, kime reaya olduklarını bilsinler ve "ulu'l-emr'e itaat gerekir" deyip, herkese itaat edip kul olmasınlar! Bu doğrultuda ulu'l-emr'lerini iyi seçsinler, ne idükleri belli olmayan kimselere uçak olmasınlar!

 şte tarihe olan ihtiyaınızın ölçüsü budur! Ve bunun içindir ki, bütün dünya ezilmi lerinin, Kur'an tabiriyle

mustad'afların bu ezilmişliklerinden kurtulabilmeleri için, şuurlu bir tarih kùltürüne ve **tarih'e** şahsiyetli olarak, yâni güdümlü ve kumandalı değil, cesur, riskli de olsa aksiyoner bir tarzda bakmaları gerekir!..

TARİHİ BİLİM; SÖMÜRME YA DA SÖMÜRÜDEN KURTULMA ÇAĞRISIDIR

Tarihin konusu, geçmiş zamanda cereyan etmiş olan hadiselerin, biraraya getirilmiş bir dosyası değildir şüphesiz! Onun konusu insandır ve gayesi; bu insanı Allah'ın nızası doğrultusunda yetiştirmektir. Aksi taktirde, bana veya toplumuma bir ibret vermiyorsa, bir yaran yoksa, Yunan Tarihi'ni, Bizans'ı, Osmanlı'yı öğrenmeme ne gerek var?

18. yüzyılın sonlarından itibaren, tarihi bu manada anlamaya başlayan emperyalist Batı dünyası, tarih bilmeyen toplumları çok kolay sömürmenin, hatta yönetmenin yolunu buldu.

Batı dünyası, tarihi öğrenip, konusunu iyi tesbit ettiği için, onun yatağını dilediği gibi değiştirmekte, ona yön verebilmektedir. Gelişmemiş ülkeler (!) denen insan toplumlarının da tarihlerini bildiklerinden, onları diledikleri gibi yönetmektedirler. Tarihlerini Batı yönlendirdiği için, bu ülkelerin başına kendi doğrultularında olan tarih cahili kuklalar getirmesini ustalıkla yürütmektedirler. Hergün radyolardan, güney Amerika'da, Afrika'da, Orta Doğu'da bir hükümet devrimi duyarız. Arkasından da bunun dedikodusu çıkar dünya basınında; bu devrimi CIA ve KGB yaptı diye...

Bütün bunlar, tarih bilmezlikten ileri geliyor.

Bu o kadar ileriye götürüldü ki; Batı neredeyse «Tanrı»laştırılacak? Batı ise buna alkış tutmakta ve bütün ilmi araştırmaları, Şark'a şahsiyetini kaybettirme gayesine yönelmektedir.

Sömürgeci Batı Firavunlaşmış; bütün insanlığı da kendisine köle yapmak istiyor. Firavunlar gibi tanrılaşmalar adeta...

I. Ramses devrinin bir şâiri'nin sözleri âdeta Batı için söylenmiş gibi:

«Bu tanrı (Uhtun) ne kadar ihtiras sahibidir? Çocuğumun ağzına koymak istediğim lokmaya göz dikmekte ve onu koparmaktadır. Bu aç gözlü tanrılar, ne zaman doycaklar?»

Bu tanrılar Firavunlardır...Bugünkü temsilcileri ise, tarih cahili zavallı ülkeleri sömüren emperyalist Batı dünyası -Rusya, Amerika başta olmak üzere- dir.

Fransız ihtilalinden sonra, kilise hegemonyasının çöktüğü, eski kültürünün kovulduğu söylendi. Aydın zümresinin göremediği şey, eski kültürünün kovulmasıyla, yerine çok daha cânî bir burjuva kültürünün gelmiş olduğudur. Bu böyle olunca da, «vatani uğruna adam öldürmeyi doğru ve övgüye değer, fakat dini uğruna öldürmeyi kötü ve yanlış bulan bir anlayışla yetiştirilmiş olan 19. yüzyılın liberal tarihçileri» (1) ortaya çıktı.

Gelişmemiş ülkelerdeki tarihçiler (!) de, bu liberal tarihçilerin eserlerini -çoğu kez yanlış- tercüme ederek güya ülkelere ışık tuttular. Ama bu tarihçiler, 110 voltluk akıma 220 watlık ampul taktıklarından, hiçbir netice alamadılar. Bu ampulcü -elektrikçi değil- tarihçiler, talebelerine, tarihi

(1) E. H. Carr, Tarih Nedir, İstanbul, 1980, s. 34.

öğretmeden, Batı'yı öğretmeye çalıştılar. Fakat talebeleri ne Batı'yı ne de tarihi öğrendi!... Çünkü onların hocası da bu iki konunun cahiliydi (1). Biz buna «tarih sömürüsü» diyoruz. Bu sömürüde sömüren, sömürülenden daha haklı... Zira sömürülmeyi isteyen odur. Kendini öğrenmeden başkasını öğrenme sevdalısı olunca insan, ne başkasını ne de kendini öğrenir.

Tarihî cehalet insanları köleleştirir, bağımlı yapar; cl-eck öptürür, dilendirir.

İnsanlar; tarihlerini bilmeyince, fırsatçı sömürücüler onların bu zaatlarından faydalanmaya çalışırlar. Bu konuyu açıklamak üzere, aşağıdaki misâl ne kadar manidâr!:

Hicri 447 senesinde, yahudilerden bir grup, Hayber yahudilerine ait bir vesikayı öne sürerek, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Hayber savaşında kendilerini cizye vermekten muaf tuttuğunu iddia ettiler. Söz konusu vesika, devrin büyük âlimi Ebû-Bekr el-Hatîb'e gösterildi. Ebû Bekr el-Hatîb, vesikayı okuduktan sonra düşündü ve «bu bir uydur-

(1) Bu konuda bir hatıramı anlatmadan geçemeyeceğim. Fransa'da doktora çalışmaları için bulunurken; bizim gibi doktora yapmaya gelmiş bir arkadaş daha vardı. Ama bu arkadaş Fransızca öğrenmeden, doktora-ya başlamadan önce, gerçek bir Batı'lı olmak istiyordu. Bizim gibi «mutaassıp» (!) olmak istemiyordu. Ve başardı Batılılaşmayı... Fransızların %70'i evinde köpek-besler. O arkadaşla göre gerçek Fransızlar bunlar olduğundan kendisi de onlara benzemek için bir köpek enik'i aldı. (O zaman aldığımız bursun yarısıyla ve tabii bu burs zavallı Anadolu insanının parasıydı). Köpekle talebe yurdunda kalamayacağı için yurttan atıldı ve yurt ücretinin dört misline bir ev kiraladı. Köpeğiyle talebe lokantasına giremediği için, evde köpekle yemeğe başladı. Derken, bir gün yolda polis köpeğin sigortasını sordu. Sigortası olmadığından, bilmem kaç yüz frank ceza ödedi ve tabii sigorta da yaptırdı köpeğine. Böylece Batılılaşıyordu; biz doktorayı yapıp dönünceye kadar da o Batı hayranı, aynı minvâl üzere Batılılaşmaya devam ediyordu. Belki hâla da ediyor, bilmiyorum?...

madır» dedi. Fakat ilgililer delilini istediler. (Tarihi çok iyi bilen) o âlim dedi ki «Bu vesîkada Muaviye'nin şahitliği var. Halbuki Muaviye, Hayber savaşı sırasında müslüman olmamıştı. Muaviye fetih senesinde (Mekke'nin fethinde) müslüman oldu. Hayber'in fethi ise bir sene önce yani Hicri 7. senededir. Aynı şekilde Sa'd b. Muaz'ın şahitliği gösteriyor ki o da Hayber'in fethinden iki sene önce Benu Kureyza gazvesinde ölmüştür». Bunun üzerine yahudilerin vesikasının uydurma ve cizyeden kurtulmak için bir bahane olduğu, bunun müslümanları kandırma (o zamanlar sömürü kelimesi yoktu) oyunu olduğu ortaya çıktı (1).

Vesikayı tetkik eden ulemâ bununla da yetinmeyerek, vesikanın üzerine uydurma olduğunu belli ettikten sonra isimlerini de yazıp mühürlədiler. İşte bunu, tarihi bildikleri için yapabildiler. Tarihi bilmeselerdi, yahudilerin oyununa gelecektlerdi. Tıpkı bugünkü müslümanların onların oyunlarına geldikleri gibi...

Devlet reisleri tarihi bilecekler ki, eski yönetimlerin iyi ve kötü taraflarını nazar-ı dikkate alarak devletini yönetbilsinler; Bakanları tarih bilecekler ki onu yanlış yola ve uçuruma götürmesinler; Komutanları tarih bilecekler ki, gereksiz yere orduyu savaşa sokmasınlar; vatandaşları da iyi tarih bilecekler ki, yöneticilerini ona göre seçsinler.

Bu gayeyle Mısır Sultanı Eşref Barsbay (2); tarihçi Bedruddin 'Aynî'ye tarih okutur, kendisi de dinler ve ibret alırdı (3).

O halde müslümanlarda tarih, bir hikâye olmaktan ziyade, ibret alınması zorunlu bir ilim halini almıştır

Sömürü mekanizmasında, tarihi olgular da çok önemli

(1) es-Sahavî, a.g.e., s. 10.

(2) Ayrıntılı bilgi için bk. İslâm Ansiklopedisi, Barsbay mad.

(3) es-Sahavî, a.g.e., s. 43.

rol oynar. Öyle tarihi olaylar vardır ki, bazı görüşleri kabul ettirme, eskâr-ı umumiyycyi yanlış yönlendirme ve nihâyet bunun neticesinde de, tarihi hadiseleri çarpıtarak bazı zümrelere çıkar sağlanmak istenir. İşte bunun en canlı örneği, son cihan savaşında, Almanların yahudilerle olan ilişkileri!

Bilindiği gibi Hitler, tarih içerisindeki diğer diktatörlerden bir tancesidir. Ne var ki onun Yahudiler'e yaptığı, o kadar sömürülür oldu ki; nerede ise dünya sinemalarına daha başka bir konu kalmadı. Sanki Hitler'den başka hiçbir zalim kimse kalmadı. Sanki Hitler'den başka hiç kimse zulüm yapmamış. Dünya kamuoyu neden Peygamberler'i dahi kesen Yahudiler'i konu yapmıyorlar? Tarihin bu şekildeki sömürüsü, devlet siyasetleriyle ilgilidir. Devletler kimden yana iseler öyle oluşturlar kamuoyunu.

Şayet hâdiselere akl-ı selimle ve Allah'ın kitabını ölçü alarak yaklaşırsak, hem teşhisimiz doğru olur, hem de hâdiselerin bazı çıkarlar için sömürülmelerine mani olmuş oluruz.

İLİM, İLİM İÇİN Mİ, İNSANLIK İÇİN Mİ?

Sadece tarih'in değil, bütün ilimlerin insanlık yararına olmasından yanayız. İnsanlık için hiçbir faydası yoksa, neden ilim adına, çocuklarımızın, gençlerimizin körpe dimağlarını, tarihî hadiseleri öğretmekle yıpratalım?

Bir defa bizim inancımıza göre, "ilim için ilim" diye bir kaide yoktur. 'İlim insanlığın yararı için vardır' parolası, daha çok benimsediğimiz bir ilmi kanundur. Kaldı ki, sırf bilimsel olayun derken, bazen bilimsel cinayetler de işleniyor. Üstelik bizim ülkemizde, bilimsellik de ters anlaşılmış. Batı'nın hoşlanacağı şekilde hareket etmekle özdeşleştirilmiştir. Şayet tarihçi birçok gerçekleri görmezlikten gelme pahasına rejimi küstürmüyor, Batı'lı efendilerden de "afe-rin"ler alabiliyorsa, o tarihçi bilimseldir, objektiftir. Üniversitede bana tarih hocalığı yapmış olan bir zatın tutumu, herhalde bu acı manzarayı daha çok gözler önüne serer. Şöyle ikaz ediyordu o hoca:

"... Efendim neden Tanzimat'ı tenkid ediyorsun? Senin hocaların hata dahi yapsalar, onları aynen benimseyip tekrar edeceksin. Batı'yı asla elçistirmeyeceksin, biz her şeyi onlardan öğrendik. Sen Bau düşmanı olduğun müddetçe, seni bu memlekette profesör yapmayacağız!..".

Şu bilimselliğe bakınız da ibret alınız. Bu memlekette tarih profesörü olmak ilme değil, Batı'ya uşak olmakla mümkünmüş! Varsın profesörlük, bu bilimsel ve objektif-sel Batı uşaklarının olsun! Çünkü biz, bir profesörlük uğruna, Batı emperyalizmini alkışlayamayız. Biz, insan düşmanı değiliz bu bilimseller gibi. Biz, insanları sömüren zihni-yellerin düşmanıyız; ister batılı, ister doğulu olsun!

Aslında, kendisinde fikri özgürlük bulunmayan kim-se, hiçbir zaman tarihçi olamaz. Profesör olur amma tarihçi olamaz. Yayınlanmış bir tek makalesi bulunmayan kimse-lerin tarih profesörü olduğu bir ülkede, düşünün tarihçiliğin akıbetini... Hele ki bir kimsenin tarih profesörü olup olama-yacağına veterinerler ve edebiyatçılar karar veriyorsa!..

Onun için bizim tarihi ele alış tarzımız tamamen farklıdır bu bilimsel geçinen tarihçilerden: Bize göre tarih, insanların ibret almaları için yazılmalı, okuyanlar da ibret almak için okumalıdırlar. Bana somut hiçbir yaran olmaya-caksa, binlerce sene önceki hâdiseleri neden ezberleyip du-rayım? Hz. Musa'ya işkence yapan Firavun'u, Panama'yı kan gölüne çeviren Amerika reisicumhuru Bush'la mukaye-se etmiyorsam, ben tarihi boşuna okuyorum demektir. Sa-sani emperyalizmiyle, Saddam Hüseyin kolonyalizmini mukayese etmiyor ve bir neticeye varamıyorsam, okumu-yorum, bilmiyorum demektir tarihi: İnsan öldürmekten zevk alan Amerika'nın, Hiroşima'yı yerle bir eden atom bombası ile Halepçe'yi insan mezbahasına çeviren Sad-dam'ın aynı zihniyeti, aynı dini paylaştıklarını çağırışımı-yorsa okuduklarım ya da yazdıklarım, bu okuyup ve yazdık-larım tarih değil!..

Tarih bilim şuuru, tarihi hâdiselerin odak noktasını teşkil eder. Sosyal olan bütün hareketlerin, devrimlerin, ak-siyonların, ayaklanmaların yolu, tarihi yargılamalardan ge-çer. Tarihi yargı, insanın fonksiyonunu belirler âdeta...

Toplumu harekete geçirmek istiyorsanız, ona tarihini öğretin! Hele tarihleri kendilerine yanlış olarak öğretilmiş bir toplumu, gerçek tarihi kendisine öğreterek ve daha önce öğretilmiş, hatta ezberletilmiş olan uyduruk, resmi tarihi yargılayarak yönlendirmek, o kadar kolay ve tabiidir ki, akıllı toplumların tarihçileri -bağımsız olduklarından- bu görevi ifa etmişler ve toplumlarına fevkalâde yardımcı olmuşlardır.

Ne var ki, bunu yaparken, biz de bir tarih uydurmamalıyız; iyisiyle, kötüsüyle, tarihimiz ne ise o şekilde ele almalıyız. Aksi takdirde, ileride tarihi gerçekleri öğrenen nesiller, geçmiş bütün tarihleri hakkında şüpheye düşer, hatta inkâr bile ederler.

Tarih yazmak, tarih için değil; insanlığın yararı için olmalı!.

Bu düşüncüyü serdederken, sadece tarihçi nokta-ı nazarından da düşünmemek lâzım. Esas üzerinde durulması gereken husus, tarih okuyuculuğudur. Okuyucular, gerektiği gibi tarihi okuyup, değerlendirmezlerse o vakit; tarih, tarih için veya tarihçiler için yazılmış olur!

Onun için hâdiseyi tarihçi nokta-ı nazarından ele aldıktan sonra, esas ve en önemli olan tarih okuyucusunun üzerinde durmak lâzım.

Bir defa okuyucu, neyi ve ne için okumak istediğinin idraki içinde olması gerekir. Herhangi bir okuyucu, sırf kültürüm artsın diye gelişi güzel tarih sayfelerini karıştırıyorsa, o okuyucu ne tarih öğrenir, ne de kültürü artar. O halde okuyucu nasıl okumalı, okuyacağını nasıl seçmeli?

Hemen şunu belirtmek isteriz ki, okuyucu, okuyacağı şeye ihtiyaç duymalı. Bazı mes'eleleri anlayabilmek, onları analiz edip yorumlayabilmek için onlar hakkında gerçek ve etraflı bilgiye sahip olunması gerektiğine inanmak lâzım.

İşte bu ihtiyacı duyduktan sonradır ki, bu kişi salim bir okuyucu olabilir ve aradığını bulur. Kanaatimiz odur ki, okuyucu bu seviyeye geldikten sonra, eserini okuyacağı tarihçi hakkında bilgi toplaması gerekir. Tarihçi şahsiyet sahibi midir, yoksa cebine birkaç kuruş koyuldu mu, istenen tarihi makaleleri yazabilen cinsten midir; yalancılığı var mı; korkak mı; işte bütün bu vasıfların araştırılması gerekir.

Dolayısıyla tarih okuyucusu olmak, tarihçi olmak kadar zor ve ehemmiyetlidir.

İnsan hayatının her yönüyle ilgilenen Kur'an-ı Kerim, iyice tetkik edildiğinde görülecektir ki, âyetlerinin yarısından çoğu, tarihi hadiselerle ayrılmıştır.

Allah, bize rehber olarak gönderdiği ve uymamızı istediği ahkâm âyetlerini gerektiği gibi anlayabilmemiz için, bu âyetleri, birçok tarihî hadise içinde bildirmiştir. Çünkü biz insanlar, bu âyetler doğrultusunda hayatımızı tanzim edecek, onların emrettiği gibi yaşayacağız.

Meselâ, Kur'an'da Allah'a şirk koşanlar anlatılırken, bunlar, *"üzerine varsan da, ondan uzaklaşsan da dilini uzatıp soluyan köpek"* lere benzetildikten sonra (1), Allah, Peygamberine şunu emrediyor:

«Sen âyetlerimizi inkâr edenlere, kâsas'ı (bu hadiselerin tarihini, hikâyesini) anlat ki, belki düşünürler!» (2).

Kezâ Rabbimiz, Hz. Muhammed (s.a.s.)'e Yûsuf (a.s.)'un tarihinin ibret dolu hikâyesini Kur'an'la beyân ettiğini şöyle fermân buyuruyor:

(1) Bk. K. K., el-A'râf sûresi, 176.

(2) K. K., Ay. ayet.

«Biz sana Kur'ân'ı vahyetmek sûretiyle en güzel Kâsas'ı (tarihî hadiseyi) anlatacağız. Halbuki sen daha evvel bunu hiç bilmiyordun!» (1).

Sûrenin sonunda da, Allahu Teâlâ, Yûsuf sûresinin uydurma bir tarih olmadığını, gerçekten akıllarını kullanmak isteyenler için, ibret olduğunu şöyle beyân ediyor:

«Andolsun, onların kıssalarında (tarihi gerçek hikâyelerinde), sâlim akıl sahipleri için birer ibret vardır. (Bu Kur'an) uydurulacak bir söz değildir. Ancak kendinden evvel (inen kitapların) tasdiki, (dine ait) her şeyin tafsilidir. İmân edenler için de bir hidâyet ve rahmettir o» (2).

Hûd sûresinde de (3), Hz. Peygamber (s.a.s.)'den önceki peygamberin kıssalarının, yâni tarihlerinin Kur'an vasıtasıyla onun kalbini mutmain kılmak için anlatıldığı şöyle beyân ediliyor:

«Bütün bu peygamberlerin kıssa'larını (tarihlerini), senin kalbini mutmain kılmak için anlatıyoruz. Bununla sana hak, müminlere de bir öğüt ve hatırlatma gelmiştir».

O halde, tarihe ait ilk bilgileri, bizzat Kur'an'da buluyoruz. Çünkü Kur'an, insan hayatının sadece mânevî yönünü değil, tüm sosyal hayatının temel çizgilerini taşıyordu ki, bunlar tarihle çok yakından ilgilidir. Geçmiş kavimlerin incelenmesini, bunun içinde seyahatların yapılmasını emrediyordu Kur'an.... İnsanların, yaratılışı düşünmelerini emrediyordu Allah:

«De ki: Yeryüzünde dolaşın: Allah'ın yaratmaya nasıl başladığını bir görün. İşte Allah, aynı şekilde âhiret yaratmasını da yapacaktır. Doğrusu Allah, herşeye kadirdir» (4).

Yukarıdaki bölümlerde, tarihin nasıl yaratmayla baş-

(1) K. K., Yûsuf sûresi, 3.

(2) K. K., Yûsuf sûresi, 111.

(3) Ayet 120.

(4) K. K., Ankebut sûresi, 20.

ladığına temas ettiğimiz için, burada aynı konuyu tekrarlamayacağız.

Allah, Kur'an-ı Kerim'in başka bir yerinde de şöyle buyuruyor:

«Ey Muhammed! De ki: Yeryüzünde dolaşın da daha öncekilerden çoğu müşrik olanların sonunun nasıl olduğuna bir bakın» (1).

Bu âyet de, eskiden beri Hakk ile bâtil davasının devam ettiği, bâtil taraftarları, daima çoğunlukta olduğu ve fakat daima bu çoğunluğun hüsrana uğratıldığı belirtiliyor. Bir diğer âyetle de dünyayı ifsada uğratan yalancıların sonunun ne olduğu hakkında bilgi edinmek için Allah yine seyahati emrediyor.

«De ki: Yeryüzünde gezip dolaşın, sonra da (ilâhî gerçekleri) yalanlayanların sonu nasıl oldu bir bakın» (2).

Geçmiş ümmetlerin yaptıklarına dikkatimizi çeken Kur'an'ın onlarca âyetinde, bu geçen ümmetlerin, kavimlerin, sonlarının ne olduğu hakkında tarihi araştırma gezileri yapmamız ve bu sonuçlardan ibret almamız emrediliyor.

Âl-i İmrân sûresinde (3) ki, şu âyet ne kadar uyarıcı:

«Gerçekten sizden önce birçok ümmetler gelip geçmiştir. Onun için yeryüzünde gezin de (ilâhî gerçekleri) yalanlayanların sonu ne oldu; görün!».

Homoseksüellikle toplumun ahlâk ve sağlığını bozan Lût kavmine Allah'ın nasıl ateş yağdırdığı, kezâ bu olayın ayrıntıları, Kur'an'da (4) anlatılmaktadır ki, insanlar bunu bilip aynı akabete düşmesinler.

(1) K. K., Rûm sûresi, 42.

(2) K. K., En'âm sûresi, 11.

(3) Ayet no; 137.

(4) bk. A'râf sûresi, 80 vd.

Keza insanların dinlerini tatbik cümelerine mani olanların -ki Kur'an bu din düşmanlarına anarşist (müfsid) diyor- sonlarının da ne feci olduğuna, ibret almamız için A'râf sûresi (1) dikkat çekiyor.

Yukarıdaki bölümlerde, tarih'i tanımlarken, "insanların zaman süreci içerisinde birbirleriyle yaptıkları mücâdeledir" dedik. İşte bu mücâdelelerin başında, Fir'avun gibi, inanmayan insanların, mü'minlere olan baskıları, işkenceleri, yalanlamaları yer alır (2).

Üstelik peygamberlerle ve ümmetleriyle mücâdele eden, baskılar uygulayan devletler, devlet adamları, yalanladıkları din'in ilmi hakkında da hiçbir bilgi sahibi değillerdi. Bu gibileri zalim diye tanımlayan Kur'an, onların da sonlarının ne olduğunu görmek için bizi araştırmaya, görmeye davet ediyor (3).

Nuh (a.s.)'a inanmayan kavminin, sonunda nasıl helâk olduklarını, kabaaran sularda nasıl can verdiklerini, böylece Nuh'a uyguladıkları terörün cezasını çektiklerini, insanlara ibret olması için gösteriliyor ki, inananlara zulmedenler, kendilerini de böyle bir âkibetin beklediğini görsünler!.. (4).

Bütün bu hikmet ve ibretleri görmek için kâfirlerin gezip dolaşarak inceleme yapmadıklarını kınayan Kur'an, Hz. Muhammed (s.a.s.)'e hitaben şöyle anlatıyor bu acı gerçeği:

«Senden önce de gönderdiklerimiz, şehir halklarından seçip vahiy verdiğimiz erkeklerdi. (Sana inanmayanlar) hiç mi yeryüzünde dolaşıp, kendilerinden öncekilerin akabetini görmek istemezler! Onun için muttakilere Ahiret

(1) bk. Ayet, 85-86.

(2) bk. K. K., A'râf sûresi, 100 vd.

(3) bk. K. K., Yûnus sûresi, 39.

(4) K. K., Yûnus sûresi, 73.

hayatı daha hayırlıdır; siz hiç mi akıllanmıyorsunuz!»
(1).

Bu âyetle de belirtildiği gibi, dünya hayatına bağlanıp kalmak, bütün gayret ve çabalarını ona hasretmek, Kur'an'ca yerilen bir husustur. Bilakis Kur'an, Ahiret hayatı için çalışmayı yeğliyor. Dolayısıyla, "Hiç ölmeyecekmiş gibi dünyana çalış!" şeklinde hadis yoktur; bu gibi görüşler, müslümanı dünyaya bağlama, madde ile kullaştırmaya matuf sözlerdir.

Allahu Teâlâ, insanları uyarmak ve onları -ebedî kurtuluş için- kendi yoluna davet için bütün ümmetlere peygamberler göndermiş ve onları, tağutlara, yâni Allah'ın kanunlarını tanımamaya insanları ezen iktidar sahiplerinden uzaklaşmaya, bu sömürü devletlerine kul olmamaya davet etmiş; bir kısım insanlar gerçeğe inanmış, diğerleri sapık yollarına devam ederek, başlarındaki insanlara kulluklarını, ezilmişliklerini, şahsiyetsizliklerini sürdürmüşlerdir (2).

Bütün zulümlerine, dünyadaki tahakküm ve sömürülerine, debdebelerine rağmen, iktidar sahiplerinin, holding sahiplerinin, ordu sahiplerinin sahip oldukları bütün varlıklarını geride bırakarak, gittiklerini, onların acınılmaz ölümlerinden sonra da evlerinin virânelere döndüğünü Kur'an ne güzel anlatıyor? (3). Kur'an anlatıyor amma, müslümanlar okumuyorlar ki Kur'an'ı ve de tarihi!.. Zaten, bu âyetleri okuyup biraz düşünselerdi, kul olurlar mıydı kalın enseli kapitalistlere!..

İlâhî vahyi getiren peygamberleri yalanlayan ve getirdikleri mesajları da "geçmişin masalları" (esâtîru'l-cvvelîn) diye tanımlayanlar, Kur'an tarafından suçlu (mücrim) ve günâhkâr sayılmışlardır (4). Bu kimseler, Peygamberlerin yerleştirmek istedikleri düzen'e karşı çıktıklarından ve de

(1) K. K., Yûsuf sûresi, 109.

(2) bk. K. K., en-Nahl sûresi, 36.

(3) bk. en-Neml sûresi, 52.

(4) Ay. sûre, 69.

bu ilâhî düzen kurulduğu takdirde, menfaatları kaybolacağındandır ki, ilâhî mesaja, geçmişlerin masalı ya da çöl kanunu diyorlar. İşte Kur'an, onun için bu tiplere dikkat çekiyor.

Zalim Fir'avun'u denizde boğan Allah, onun dalkavuklarının, paralarının, ordularının bir işe yaramadığını, hepsinin deniz sularında kaybolduklarını, ibret alalım diye Kur'an'da beyân ediyor (1).

Mü'minlerin, kuvvetli gibi görünen kâfirlerden korkmamaları için yine tarihi hadiseleri araştırmaya davet eden Kur'an şöyle buyuruyor:

«Bunlar, kendilerinden önce gelip geçmiş olan ve kuvvetçe kendilerinden güçlü olanların bile akıbetlerini görmek için neden yeryüzünde dolaşmıyorlar? Ne göklerde, ne yerde hiçbir şey Allah'ı aciz bırakamaz! Şüphesiz ki O, her şeyi bilendir, herşeye Kadirdir» (2).

Mü'min sûresindeki âyetler (3) de aynı konuya te'yîden temas ediyor.

Gerçeğe düşman olanların, hiçbir şekilde ıslah olmayacaklarını, Kur'an tarafından da te'yîd ediliyor. Bazı insanlar vardır ki, gerçeği ararlar, samimidirler ve siz onlara olayların hakikatını gösterince, teslim olurlar, kabul ederler. Yobaz ve inatçı olanlar ise, gerçeği gördükleri hâlde deve kuşu gibi kafalarını kuma sokarlar ve gerçekleri görmek istemezler. Bunlar hevâlarını, hiziblerini, ağa-beylerini ilâh edinmiş zavallılardır. Zalim ve kâfir de olsalar, iktidardan, yâni güçlüden yanadırlar. Oysaki ilâhî Kudret, mustad'af'tan, ezilmişten, elinden hakkı alınmıştan yana olmamızı emrediyor. Kur'an şöyle diyor:

«Peygamber, dedi: 'Benim size getirdiğim gerçek, atalarınızın yaptıklarından daha doğru olsa da mı inanma-

(1) bk. Kasas sûresi, 40.

(2) K. K., Fâtır sûresi, 44.

(3) Ayet, 21.

yacaksınız? (Onlar): 'Biz sizin getirdiklerinize inanmaya-
cağız' dediler. Bunun için Biz, onlardan intikam aldık. İşte
bak ki, yalanlayıcıların (bile bile gerçeği kabul etmeyenle-
rin) sonu ne oldu!» (1).

Kur'an'ın tarih'e ne kadar önem verdiğini, onu araştı-
rıp, geçmişlerin tarihlerini öğrenip, kendimize dersler çı-
karmamız gerektiği hakkında birkaç âyet daha zikrederek
bu konuyu da kapatalım. Şöyle diyor Kur'an:

«İlâhî gerçeklere karşı çıkanlara yıkım (olsun!) Al-
lah, onların amellerini boşa çıkarmıştır. Çünkü onlar, Al-
lah'ın indirdiklerini çirkin gördüler; O da onların amelle-
rini heder etti. Bunlar hiç kendilerinden öncekilerin akıbet-
lerini görmek için yeryüzünde dolaşmadılar mı? Allah, on-
ları yerle bir etmişti. İşte kâfirlere gereken budur» (2).

Tarihin Kur'an tarafından ele alınışının sebebi de şu
âyet-i kerimede açıkça beyân ediliyor:

«Andolsun, onların tarihlerini (kıssalarını) açıkla-
mada sâlim akıl sahipleri için birer ibret vardır» (3).

Ayet-i kerimenin de belirttiği gibi, Kur'an'ın tarihi
hâdiseleri anlatmaktan maksadı, biz insanların geçmişten
ibret almamız içindir. Bunun böyle olması, Allah'ın
ahkâmının uygulanmaması hâlinde insanların başlarına ne-
ler gelebileceğini bizlere anlatmak içindir ve neredeyse
Kur'an'ın yarısından fazlası tarihi hâdiselere (kıssalara) ay-
rılmıştır.

O halde müslüman veya genelde bütün insanlar
Kur'an'ı okurlarken, ateşe atılan Hz. İbrahim için gözyaşı
dökeceklerine, O'nun neden ateşe atıldığını, toplumunda
ilâhlaşmış olan kimselerin put heykellerini neden kırdığını
düşünecekler ve ona göre ibret ve ders alacaklardır.

(1) K. K., Zührûf sûresi, 24-25.

(2) K. K., Muhammed sûresi, 8-10.

(3) K. K., Yûsuf sûresi, 111.

Tarih ilminden bahsederken, şüphesiz tarihçiden de söz etmek lâzımdır. Çünkü tarihi ortaya koyan odur. Zaman içinde vuku bulmuş olan çeşitli hadiseleri tarihi hâdise veya tarih yapan, tarihçidir.

Klasik anlayışa göre hadiselerin (olguların) bizatihi kendileri konuşur, tarihi oluşturlardı. «Olguların doğru-
dan doğruya kendilerinin konuştuğu söylenirdi. Bu elbet-
te doğru değildir. Olgular yalnızca tarihçi onlara başvurun-
ca konuşurlar, hangi olgulara, hangi sıra ya da bağlam için-
de söz hakkı verileceğini kararlaştıran tarihçidir.. Olgular; çu-
vala benzer, içine bir şey koymadıkça dik durmaz» (1). Yani
tarihçi olguları değerlendirmezse, olgular tarih olmaz. Ol-
guyu tarih yapan tarihçidir. Bu bakımdan, tarihçi ile olgular
arasında sürekli bir diyalog vardır veya olması lâzımdır. Ta-
rihçi, olguları yani hadiseleri bilmeden nasıl onları yorum-
lasın? Fakat tarihçi şu güçlüklerle karşı karşıyadır: Binlerce
senelik insanıoğlu geçmişinde, yine binlerce olgu yani hadi-
se vardır. Bunlardan hangisi tarihi hadisedir, hangisi değil-

(1) Carr, a.g.e., s. 17.

dir. Tarihçinin fizyo-idolojik yapısı, bütün hadiselerin yorumunu yapmaya elverişmediği için, zorunlu olarak seçmeci durumundadır. Yani olgular yığını içinden mecburen bir kısmını seçip yorumunu yapacak, onları tarihleştirecektir. Bu bakımdan, tarihçinin şahsiyet ve samimiyeti, mümkün mertebe değerlendirmek bakımından çok önem arz etmektedir. İngiliz tarihçisi Collin Wood'un dediği gibi, «Olguları incelemeden önce tarihçiye incelemek» (1) lâzımdır.

Yeni tarih anlayışının ışığı altında, artık tarihçi kuru bir nakilci olmaktan ziyade, değerlendircidir. İstanbul'un fethinin nedeni, fethin nasıl cereyan ettiğinden, düşmandan kaç kişinin öldürüldüğü, müslümanlardan kaç kişinin şehid olduğunun bilinmesinden daha önemlidir. Çünkü Fatih, emperyalist Batı dünyasının iddia ettiği -maalesef bizde de hâla bu iddiada olanlar vardır- gibi, Bizans saraylarına hayranlığından, İstanbul Boğazı'na kurulup eğlenmek için almadı Konstantiniyye'yi...O, sadece ve sadece yüce Peygamber'in duasına nail olmak gayesiyle yaptı bu fethi.

Tarihçi, geçmişte yaşanmış olanı bugünde yaşanır hale getiriyor. Bu konuda şöyle der:

«Modern batılı tarihçilerimiz, Mısırlı İmparator İhnaton'u tekrar hayata kavuşturmaya çok iyi muvaffak oldular ve onlar da İhnaton'un Mısırlı çağdaşları gibi onun hakkında şiddetli hissiyât besleme meylini gösterdiler. Bununla beraber, tarihçilerinki İhnaton'un Mısırlı vatandaşlarının beslediği hissiyâttan farklı değildir. Hayatı boyunca şiddetli polemik konusu olan ve tekrar diriltülen Mısırlı hakkında tarihçilerin fikirleri, gıdasını M.S. 14. asırda Mısır'ın Yeni İmparator devrinde moda olan felsefi, dîni, siyâsî münakaşalarından değil fakat kendi yaşadıkları devrin cemiyetinde câri günlük münakaşa konularından alıyordu. Onlar İhnaton hakkında muvafık veya muhalif tavır takınırken hemen he-

(1) Ay. es., s. 32.

men aynen Lenin veya Hitler, Çörçil veya Franklin D. Roosevelt'ten bahsederken takınacakları tavını takındılar. Başka bir deyimle İhnaton karşısındaki hissiyatlarına kendi çağdaşlarından en çok münakaşa konusu olanlar hakkındaki fikirlerinden bir şeyler kattılar ve bu, o hadde ulaştı ki, İhnaton'u adeta kendi sosyal muhitinden çıkarp 20. asra naklettiler» (1).

Hemen hemen bütün sosyal ilimler, verilerini tarih'ten, yani tarihçilerin yaptıkları ilimden aldıklarından; tarihçilerin, tarihlerini yazarken çok dikkatli olmaları, gelişmiş rivayetleri tarih diye nakletmemeleri, bazılarının hoşuna gitmek için eserlerini yazmamaları gerekir. Çünkü bu yapılmadığı zaman, tarih yanlış öğrenildiği gibi, okuyucular da geçmiş insanlar hakkında, -bu yanlış tarihlere dayanarak- suizanda bulunabilirler.

Bunun içindir ki, tarihçileri uyarmak üzere, büyük Şâfiî alimi Tacuddin Subkî (ö. hicrî 771) şunları yazıyor:

"Tarihle uğraşanlar, eserlerini yazarlarken, bazı insanları yücelttiler, bazılarını ise aşağıladılar. Bunu da, ya taassuplarından ya da cehâletlerinden yaptılar. Yahutta, güvenilir olmayan kaynaklardan rivayet ettikleri için bu hataya düştüler. Bu şekilde hatalar yapmayan çok az tarih kitabı gördüm. Meselâ; hocamız olan ez-Zehabî'nin (2) -Allah onu affetsin- tarihi, ifrat derecede taassuplarla doludur. Şâfiî ve Hanefî alimlerinden bahsederken, bunlara fenâ bir şekilde dil uzatmıştır. Bu büyük alim ve hafız böyle yapar-

(1) Arnold J. Toynbee, Tarihçi Açısından Din, İstanbul, 1978, s. 17.

(2) Esas adı Ebû Abdillâh Şemsüddin olan Hafız Zehabî ya da İmam Zehabî, hadisçi ve tarihçi olarak meşhurdur. Hanbelî mezhebinden olan bu meşhur alim, diğer mezheblere karşı olan taassubuyla bilinir. 748/1347'de vefat eden Zehabî'nin, Tarihü'l-İstâ'm ve Tezkirâtü'l-Huffâz isimli kitapları meşhurdur.

sa, artık siz başkalarını düşünün!" (1).

Tarihçimiz Subkî, hocası Zehebî'yi subjektif olmakla ya da görüşü zaviyesinde eserlerini kaleme almakla suçla-yadursun; vakıa odur ki, insanlar ister-istemez inançlarının, hiziblerinin tesirindedirler. Bu olgu, tarihçi için de böyledir. Tarihçi istese de istemese de, belli bir görüş açısına sahiptir ve eserlerini ona göre yazmaktadır. Ne var ki, bu bağlamda tarihçileri iki kategoride mütalaa etme zorunluluğu ortaya çıkıyor:

1) Gerçekten belli bir görüşe inanmış ve o görüş açısı doğrultusunda araştırma yapan samimi tarihçiler. Bu tarihçiler, tarihi hadise ne olursa olsun, onu ele alırken kendi görüşlerine göre değerlendirirler. Dolayısıyla başka bir görüşe sahip olan tarihçi, -hadiseyi bildiğinden- bunları okuyunca yanlışla ya fazla düşmez. Çünkü o da aynı hadiseyi kendi görüşüne göre izah eder.

2) Gerçeği bildiği halde, tarihçi haysiyet ve şerefini bir tarafa bırakarak, bazı makamlar elde etme uğruna, yanlış yazan münafik tarihçiler. İşte tehlikeli olanlar bunlardır. Bu gibi tarihçiler, her zaman bildikleriyle ters düştüklerinden, hırçın ve bağnaz olurlar. Hiçbir aykırı görüşe tahammülleri yoktur. Bulunan belgeler ışığında bir tarihçi yeni bir görüş ortaya atınca, yaygara koparırlar, "Rejimimiz elden gidiyor, devletimiz yıkılıyor!" diye. Oysa ki tarihi gerçeklerin söylenmesinin rejim açısından tehlikesi nedir? Meğer ki bu rejim gayr-i meşru olsun, zorba bir sistem olsun, insanlarını kandıran güdümlü bir devlet olsun! Yok, rejim meşru, devlet de sömürücü ve sahte değilse, neden korkulsun tarihi gerçeklerden söz edilmesinden?

Tarihe müslümanca bakış nasıl olacak, sorusuna gelince:

(1) Tâcuddin Subkî, Tabakâtü's-Şâfi'iyye, Haleb, 1964, II, 22.

Kanaatimize göre, müslüman tarihçi, elden geldiğince tarihi hadiseleri gerçek yönüyle ele alıp okuyucularına arz etmesi gerekir. Resmi makamları memnun etmek için, tarihi tahrif etmek, müslüman tarih yazıcılığıyla bağdaşmaz. Örnekleyecek olursak: Asr-ı Saadet dediğimiz Peygamber dönemi nasıl bizim tarihimizse, Emeviler, Abbasiler ve nihayet Osmanlılar da bizim tarihimizdir. Veleve ki icraatlarında birçok gayr-i İslâmî unsurlar bulunsun! Bizler o devirlere ait olan kültürün mirasçılarıyız. Dolayısıyla geçmişimiz olan o dönemleri dışlama yerine, onların sakat yönlerini tesbit edip söyleyelim ki aynı hatalara bizler de düşmeyeelim. Bunu yaparken de illa da eksiklerini bulalım diye bir yöntem de gidilmemeli. Fakat varsa -ki vardır- bu eksiklikleri hiç çekinmeden yazmamız gerekir. Yeri gelmişken belirtmekte yarar görüyoruz: 19. yüzyıl Osmanlı tarihindeki bazı gayr-i İslâmî hususları tesbit edip yazdığımız için, bazı zevat alınmış, bizim Osmanlılar'a karşı haksız davrandığımızı dedikodu şeklinde anlatmaktadırlar. Ecdadlarına neredeyse tapacak olan bu muhteremlere demek isteriz ki, "Siz Allah'tan mı yanasınız, yoksa ecdattan mı? Ecdat, İslâm'ı halife olarak temsil ettiği halde, müslümanların binbir mes'elesini bırakıp şampanya ile Dolmabahçe Sarayı inşaatı ile uğraşmışsa, biz ne yapalım?".

Nitekim bu da başka bir bağnazlık oluyor tarihî gerçeklere karşı. Onun içindir ki tarihçi-toplum etkileşimi kaçınılmazdır.

Tarihçi, toplumun bir ferdi olduğundan, karşılıklı zorunlu bir iletişim vardır. Toplumun tarihçi üzerindeki tesirinden ziyade, tarihçinin toplum üzerindeki tesiri söz konusudur. Bir başka deyişle, toplumları şahsiyet sahibi yapan öğelerden birisi de tarihtir. Bir toplum, şahsiyetli tarihçilere sahipse, o toplum kalkınmış toplumdur, yok aynı toplum dalkavuk, menfaatperest, makampcrest, korkak tarihçilerden tarih öğreniyorsa o toplum hem geridir hem de geri kal-

maya mahkûmdur.

Gayr-i müslim tarihçiler (müsteşrikler), İslâm tarihlerini üslupsuz ve tenkidsiz bulurlar. Onlar yönünden tabiidir. Çünkü onlar, başka zevkten anlarlar, duyuşları ayırdır. İslâm tarihçisinin senet titizliği onları sıkar.

Müsteşriklerin, İslâm tarihçilerinin üslubunu beğenmemelerini biraz da bu müsteşriklerin Arabça'ya olan yabancılığına bağlamak lâzımdır. İslâm tarihçisi edebiyat yapmaktan ziyade tarihi olayı nakletme çabasındadır. Lamartine ve E. Renan gibi edebî cümle kurma endişesinden ziyade, İslâm tarihçisinde mümkün mertebe olayı doğru nakletme çabası mevcuttur. Fakat bu demek değildir ki İslâm Tarihçileri'nin hiçbiri eserlerini edebî yazmamıştır. Bu eserlerde edebiyat görmemek; anlayış farklarından ileri geliyor.

İslâm Tarihçileri'nin tenkidçi olmadıklarını umumileştirmek de doğru değildir. Meselâ; İbn Haldun bugün için çok az tarihçinin yapabileceği bir tenkidle yazmıştır. O'nun Mukaddimesi bunun en canlı misalidir. Bugün tarih ilmi çerçevesinde Mukaddime'nin tarih felsefesine kazandırdıkları küçümsenemeyecek derecededir. İslâm Tarihçileri, el-Kafiyeci ve es-Sehavi aynı şekilde tenkidçi olarak yazmışlardır eserlerini.

Fakat klasik İslâm tarihçisi yukanda belirttiğimiz gibi tenkidçi olmaktan ziyade nakilcidir. Bu biraz da tarihçinin, tenkidle hakikati tahrif korkusuna bağlanabilir. İslâm Tarihçisi, kolay kolay hüküm vermez. Olayın teferruatını anlatır ve hükmü okuyucuya bırakır. Dolayısıyla tarihi bir araştırmaya yapmak isteyen bir kimse kendini olayın içinde bulur, Taberi'nin hükmü karşısında değil. Eğer öyle olsaydı, yani İslâm Tarihçisi hüküm verseydi veya verdiği olayın yorumunu yapmış olsaydı, bugün doğruyu seçme hürriyetinden mahrum kalacaktık. Çünkü, tarihçi tenkidle başlamış

olsaydı, kendi hükmüne uyan rivayetleri alacak, gerisini almayacaktı. Nitekim öyle yapanlar da olmuştur.

Zaten bugünün müsteşriklerinin olsun, dünün müsteşriklerinin olsun, içine düştükleri hata budur. Maalesef bugünkü İslâm Tarihçileri'nin bazıları da bu hataya düşmektedirler. «Avrupalı müsteşriklerin dediği doğrudur» hükmü bu tarihçilerde teamül halini almıştır. Bu biraz da Avrupa hristiyan aleminin, en eski olan Yunanca İncil'e değil, daha muallıhar olan Latince İncil'e itibar etmelerine benzer. Müsteşriklerin gayesi belli olduğu için yani araştırması şartlı olduğu için bu yola baş vurnası tabiidir. Müsteşrik icabında en zayıf rivayetleri alır ve en doğrularını terk edebilir. Ve böyle yapıyorlar da. Bazan, hiç itibarı olmayan bir tarihi, kaynak olarak alır kitap yazarlar. Ve bu yolla İslâm tarihini, dolayısıyla İslâm'ı tahrife yeltenirler. Müsteşriklerin temayülünde olan İslâm tarihçileri de, müsteşriklerin itibarı olmayan kaynaklardan bi'l-istifade yazmış oldukları tahrifçi kitablari kendilerine kaynak olarak ahırlar. Bunun neticesi olarak da, Müslümanlar kendi tarihlerini, kültürlerini yanlış öğrenirler.

TARİHÇİ TARAFSIZ OLABİLİR Mİ?

Görülüyor ki tarih, tarihçiye göre değişiyor, ayrı ayrı anlamlar arz ediyor. Böyle olduğu için de bir hadiscyi olduğu gibi nakletmek tarih olmuyor. Bu hadisenin, tarihçinin yorumundan geçmesi lâzımdır ki, o zaman da tarihçinin tarafsızlık ilkesi kayboluyor. Yani tarihçi tarafsız olamıyor. "Subjektif mânâda tarihçi; içinde yaşadığı zamanın ve bölgenin mahkûmudur" (1).

Aslında, idealde tarafsız olduklarını iddia eden tarihçilerin hiçbirisi vakıa olarak tarafsız (objektif) değildir, olamaz da. Tekrar ediyorum vakıa olarak değiller; yoksa idealde, bütün tarihçiler objektiftir. Ancak gerçek, bunun böyle olmadığını gösteriyor. İnsanın fizyo-ideolojik yapısı buna elverişli olmadığı gibi; materyal ve ortam değişikliği de ister istemez objektif tarihçiyi subjektif yapar. Bir misal vereyim: Şu anda müslümanlarla yahudiler arasında cereyan etmekte olan savaşın, elli yıl sonra değişik tarihçiler tarafından ele alındığını farzedelim. Yahudi tarihçi, insan kanına susamış bir devlette yetiştiği için, o açıdan bakacaktır

(1) Arnold J. Toynbee, Tarihçi Açısından Din, s. 17.

mes'eleye.. Yani müslüman çocuklarının, kadınlarının, bombalarla şehid edilişini kahramanlık olarak gösterecektir kitabında. Çünkü yetiştği ortam, aldığı kültür ve dünyaya hakim olma ihtirası, onu, o şekilde güdüyor. Müslüman tarihçi başka, haçlı seferi ilan eden Reagan'ın haçlı tarihçileri daha başka bakacaklardır mes'eleye..

Bu tarafgirliğin, en büyük sebebi de yorumdur, tarihçiler arasındaki yorum değişikliğidir. Biraz cesur davranırsak, «Tarih yorumdur» deriz. Çünkü tarihin materyali olgu ve vesikalardır. Daha da daraltırsak, olguları hâvi vesikalardır. Bu vesikalar; arkeolojik buluntular, kronikler ve arşivlerdir. Fakat yer altındaki kitabeler olsun, arşivlerde saklanmış vesikalar olsun, ancak tarihçinin ele alış ve yorumundan sonra tarih olurlar. Değilse, o kitabelerin sâir taşlardan; arşiv vesikalarının da gazete parçalarından farkı olmaz. Bir misal verelim:

26 Zilhicce 1325 tarihinde, Pekin'de bir olay oldu. Olay, Pekin'de açılan Pekin Hamidiyye Üniversitesi'nin açılışıydı. Sultan II. Abdülhamid adına, Çin müslümanları bir üniversite yaptırmışlar. Olay bu. Fakat o haliyle, sadece bir olay olup arşiv tozları içindeki vesikalarda yazılıdır. Ama bu olaydan 60-70 sene sonra benim bu konuyla ilgili arşiv vesikalarını bulup değerlendirmem, olayı «tarihi olay» şekline sokuyor. Bu demek oluyor ki, her olay, tarihi olay olmuyor. Fakat bu olmayış, olayın kendisinden, yani değersiz olduğundan değil, tarihçinin ele almayışından ileri geliyor. Belki de olayın şanssızlığı...

Her ne kadar, tarihçi Subhi Edhem, "Müverrih, şahsın üzerinde şâyan-ı takdîr bir tesir icrâ eden vak'aları değil, cemiyetin hayat-ı umumiyesi üzerinde esaslı nüfuzlar yapan vakayii ta'dâd, tahlil ve mukayesc eder" (1) diyorsa da, di-

(1) bk. Subhi Edhem, Tarih ve Müverrihler, İstanbul, 1911, s.

ğerleri gibi bir insan olan tarihçi de, kendi üzerinde tesir icrâ eden vak'alara bigâne kalâmayacağı gibi, kolay kolay onların tesirinden de kurtulamaz. Nitekim fiilen buna imkân yoktur. Fakat buna rağmen, yani tarihçi kendi nokta-ı nazarında önem arzeden hadiselerin tesiri altında olmasına rağmen, bu olgu onun cemiyetin hayat-ı umumiyesini ilgilendiren hadiselere bakmasına, bu hadiseler arasındaki ilişkileri araştırmasına mani değildir. Kaldı ki tarihçi, önce kendisi ile yani toplumu ile ilgili hadiseleri bilmek zorundadır. Kendi çevre ve toplumunu bilmeyen tarihçiler, başkalarını nasıl anlayabilir ki?

Görülüyor ki, olguların tarihleşmesi tamamen tarihçiye kalmış oluyor. Ve ne yazık ki, tarihçinin gözünden kaçan -belki çok önemli- olgular, tarih olamıyor, arşiv veya kütüphane tozlarıyla birlikte çürüyüp gidiyor.. «Bu bakımdan tarihçinin iki görevi birden vardır: Az sayıdaki anlamlı olguları bularak onları tarihin olgularına dönüştürmek ve pek çok olguları tarihi değildir diye bir kenara bırakmak»tır diyor Carr (1). Fakat olgular arasındaki bu seçim, tarihçiden tarihçiye değişir ve izâfî (görelî) olur ki bu davranış, maalesef tarihçiyi tarafsız yapıyor. Vesika ve olgular, bu şekilde tarihçiye mahkûm olduklarından, tarihçi onları dilediği gibi değerlendirebilir. Değerlendirmeler de farklı olduğundan, tarihçinin tarafsızlığı da ortadan kalkar. Ermeni tarihçinin «Kızıl Sultan» dediği Sultan Abdülhamid, İslâm tarihçisine göre, müslümanların halifesidir.

Bir başka misal verelim:

Bilindiği gibi 1974 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında Kıbrıs Savaşı oldu. Farzedelim ki iki asır sonra dört tarihçi bu olayı incelesin. Bu dört tarihçiden biri Türk, biri Yunan, biri Japon ve bir diğeri de Fransız olsun. Şüphesiz bu ta-

(1) a.g.e., s. 21.

rihçilerin kullanacakları resmi evrak, arşiv malzemeleri ve tarih kitapları ayrı ayrı olacaktır. Türk tarihçisi evvel emirde Türk kaynaklarından istifade edecek ve Türk tezini savunur duruma düşecektir. Yunanlı tarihçinin araştırması bunun tamamen aksi olacaktır. Hele Fransız veya Japon tarihçinin bu konuda varacakları netice çok daha başka olacaktır.

Mes'elenin başka bir yönü de vardır. Bu da; çeşitli kültürlerin tarihçi üzerinde yaptığı tesirlerdir. Nitekim bütün eğitimini yabancı bir ülkede yapmış olan bir tarihçinin yetiştiği memleketin kültürüne göre mes'elelere bakması tabiidir. İş böyle olunca, kendi memleketinin tarihini incelerken, subjektif olduğundan (Yabancı kültürün tesirinde kalarak) hataya düşecektir. Bu hatasının farkında olmasa bile müdafaaya kalkışacaktır.

Misâl olarak diyelim ki, küçük bir müslüman çocuğu, bütün tahsilini Avrupa'nın bir memleketinde yapıyor. Bu çocuk, -daha sonra bir tarihçi- Türkçe ya da Arapça bilmediği için, İslâm tarihini, tahsilini yaptığı ülkenin dilinde yazılmış olan kitablardan öğrenecek, icabında Avrupalılar gibi Osmanlı Devleti'ne «Emperyalist Devlet» diyecektir. Gerçi Avrupalı tarihçiler hangi memleketin tarihini incelerse, o memleketin dilini öğrenirler; fakat başlangıçta aldıkları tarih formasyonu, onları olaylara belli bir çerçeveden bakmaya adeta zorlar (1). Bunun sebebi her zaman kötü niyet değildir. İçinde yetiştiği kültür cemiyetinin insana kendi

(1) Bunu somut bir misalle söylemek için bir hatıramı nakledeyim. Paris'te ilkokul öğrencisi müslüman bir çocuğa hususi olarak "İslâm Tarihi" dersi verirken, bu çocuk devamlı olarak İslâm, İran, Türk, Arap düşmanlığını ortaya koyuyor ve bu kelimeleri duyunca küfür edilmiş gibi oluyordu. Bana dedi ki: "Benim öğretmenim müslümanların tarihini böyle anlatmıyor. Müslümanlığın ilk şartı namaz değil, dört kadımla evlenmektir". Böyle yetişmiş bir çocuk İslâm tarihi üzerinde nasıl objektif araştırma yapabilir?

düşüncesini vermesi tabiidir. Bunun için değil midir ki Hz. Peygamber (s.a.s.) buyurmuştur: «Her çocuk İslâm üzere doğar, fakat anne-babaları onu huristiyan veya musevi veya mecusu yapar». Bugün için de anne-babaların yerini eğitim müesseseleri aldığına göre, bu eğitimin vereceği formasyon ne ise, tarihçi eserini o formasyonda yazacaktır (1).

İşte bu karışıklıklar yüzündendir ki, tarihi olayların gerçek yüzünü tesbit edip ortaya koymak gerçekten güçtür.

Saltanat kavgaları, ihtilâller, harbler için de aynı şeyler söylenebilir. Geçmişteki bir ihtilâli metheden kaynaklara rasladığımız gibi zemmeden kaynaklara da raslıyoruz.

Bundan dolayıdır ki tarihçi, mümkün olan en iyi neticeye varabilmesi için iyi bir usûle sahip olması lâzımdır. Metodu olmayan tarihçilerin eseri bir romandan farksız olur. İlmi değeri olmadığı için kaynak olamazlar.

İşte büyük İslâm Tarihçisi İbn Haldun tarihçilere, bu gibi hatalara düşmemeleri için şu tenbihatta bulunmuştur:

"Bundan dolayı bu ilimle meşgul olan, sosyal kaide ve kanunları, varlığın tabiatını ve kavimlerin ülke ve asırlarını, hallerini, akide, din ve mezheblerin ve diğer hallerin değiş-

(1) Bir Romen tarihçisinin bana söylediği bir cümlesi, gerçeği ne kadar güzel ortaya koyuyor: Ben kendisine 19. asır üzerinde çalıştığımı söyleyince O: "Ben de 19. asrı çok seviyorum. Fakat o asır üzerinde araştırma yapmıyorum. Şayet yaparsam objektiflik vasfımı kaybederim. Zira 19. asır tarihi ile uğraşsam her olaya Marksist bir gözle bakmaya mecburum. İçinde yaşadığım toplum, beni buna zorluyor. Fakat ben biraz objektif tarihçi kalmak için 18. asrı geçmiyorum" (Romen tarihçisi ile olan bu konuşmamız, 1976 yılında olmuştu. Yani Çavuşesku iktidarı, en güçlü dönemini yaşıyordu. Ve bilindiği gibi 1989 yılında, bu acımasız diktatör ya da yıkıldı gitti).

mekte olduğunu ve hallerin, değişmelerin tesirlerini bilme-ye, bunların geçmişteki hal ve durumları ile hal-i hazırdaki durum ve halleri arasındaki başkalıkları ve birbirine uygun olan ve olmayan cihetlerini anlamaya, hal ve hadiselerin birbirine uymasının ve benzeyişlerin ve başkalıklarının sebeb ve illetlerini incelemeye, devletlerin millet ve dinlerin usûl ve kaidelerini ve zuhurlarının başlangıç hallerini ve meydana çıkmalarının sebeblerini ve değişmelerini icabet-tiren amilleri, bu devletleri idare edenlerin hallerini ve ha-berlerini bilmeye muhtaçtır. Bu incelemeler sayesinde ta-rihçi, hâdis olan her hadisenin sebeblerini ve her haberin asıl ve mahiyetini anlar. Naklettiği haberleri, elindeki ölçü ve usullerle karşılaştırır, bu kanuna uygun ve bu kaide ve ka-nunlara göre cereyan etmiş ise haber doğru sayılır. Yoksa uydurma telakki olunarak bir tarafa atılır" (1).

İbn Haldun'un yukanda tavsif ettiği ölçüde tarihçi bul-mak hakikaten güçtür veya hiç olmazsa sayıları çok azdır. İbn Haldun'un bu kadar ağır şartlar ortaya atmasının sebebi onun «ulu orta» kitap yazanlara karşı olan kızgınlığından ileri gelmektedir. İbn Haldun, kızgınlığını şöyle ifade edi-yor.

"Tarihçiler, Allah'ın Kitabı'nı tefsir edenler ve rivayet üstadları, naklettikleri haber ve rivayetlerin doğru veya za-yıf olduğunu incelemeden, yalnız nakil ve rivayetlere güve-nerek aktardıkları, kanun usûl ve benzerleri ile karşılaştı-rmadıkları, hikmet ve felsefe bakımından incelemedikleri ve varlık (Kâinat)'ın tabiat ve kanunlarına göre ölçmedikleri, naklettikleri haberler üzerinde dikkatle düşünerek haber ve-rilen hadise ve olayların vukuunun mümkün olup olmadığı-na inanarak nakletmedikleri için çok yanılmışlar ve doğru yoldan saparak vehim ve hata çöllerinde yollarını kaybet-mişlerdir. Bilhassa mal, para ve askerlerin hesabında ve sa-

(1) Mukaddime, Milli Eğitim Bakanlığı Tercümesi, s. 65-66.

yısını hikâye ettiklerinde akla uymayan pek çok sözler sarfetmişlerdir ki, bunları akıl, tabiat, kanun kaidelerine göre incelemek zarureti vardır. Bu şekilde incelediğimiz vakit bu sözlerin yalan olduğu görülür" (1).

Fakat geç kalmış olsa bile, günümüz tarihçileri arasında İbn Haldun'un istemiş olduğu bütün vasıfları taşımasalar bile, onu memnun edebilecek tarihçiler vardır artık. Zaten insafli davranarak söylersek, İbn Haldun'un tavsif ettiği bir tarihçiyi bulmak muhaldir. Ne var ki günümüzde öyle tarihçiler yetişmeye başlamıştır ki, bunların üstün vasıflarını İbn Haldun bile belki düşünememiştir. Bu belki de çağdaş teknolojinin tarihçiye bahşettiği sayısız imkanlardan kaynaklanıyor. Nitekim bugünün tarihçisi dilerse dünyanın öbür ucunda bulunan bir elyazmasına veya hiç olmazsa mikrofilmine sahip olabiliyor ki bu olgu, İbn Haldun'un zamanında düşünülemezdi bile..

Tabii bir hususu da belirtmekte zaruret vardır ki bu; çağdaş bazı tarihçilerin, klasik tarihçilere olan insafsızca saldırılarıdır. Mes'elenin biraz detaylarına indiğimizde görüyorsunuz ki, çoğu kez sathi olan bu tenkidler, sun'i bir zorlama; şu tabir caizse "tenkid etmiş olmak için tenkit"ten ileri gidememektedirler.

Bu çağdaş (!) tarihçilerin içine düştükleri büyük yanlışlık, modernliği ya da bilimselliği, mazinin mutlak tenkid ve dışlanması aramalarıdır. Sanki geçmişin bir alimini - hem de onun içinde yaşamış olduğu ortam ve şartları düşünmeden- tenkid etmek, bilimselliğin veya modernliğin veya hut günümüzün münevver-cahil herkesin dilinden düşürmediği ve hadd-i zau'nda ne olduğu da çoğu kez bilinmeyen çağdaşlık'ın ön şartı olarak kabul edilmiştir.

Bizim bir nevî kompleks olarak telakki ettiğimiz bu

(1) Ay. es., s. 19.

hastalık, sadece günümüze has da değil! Tanzimatta beraber, müslüman alimlerinde umumen ve Osmanlı münevverlerinde de hususen görülmeye başlayan "batılı olma", "batılılaşma" hastalıklarının intac ettiği sosyal bir mes'eledir bu tutku!

Meselâ, modern tarihçi olma kasıt ve iddiasıyla görüşlerini açıklayan tarihçi Subhi Edhem, klasik tarihçilere hiçbir ayırım yapmadan şu tutarsız satırlarıyla sataşüyor, saldırıyor:

"Eski müverrihler, iyi bir tarih alimi olmaktan ziyâde havai birer san'atkâr idiler. Hatta son asırda bile (19. yüzyılı kastediyor) tarih alimleri arasında bu gibi zatlara tesadüf edilmektedir. Bugün ise tarih, san'atkârların değil, mütefenninlerin, alimlerin, filozofların eseridir. Her şeyde olduğu gibi, tecrübe kuvveti, hayal kuvvetini daima ezmek kabiliyetindedir" (1).

Burada "eski müverrihler" diye bir tabir kullanarak geçmişin bütün tarihçilerini mahkûm eden Subhi Edhem'e katılmak mümkün olmadığı gibi, onun böyle bir ifade kullanarak selefimiz olan ve eserleri sayesinde geçmişin tarihi üzerinde birazcık bilgi sahibi olduğumuz tarihçilere karşı takındığı bu tavrı, cürüm olarak nitelendirmemiz lâzımdır. Onun bu cümle işleminin sebebi de, çalışmasını yaparken sadece Batı kaynaklarından yararlanması ve maalesef onların dahi birçok yönlerini anlayamamasından ileri geliyor. Meselâ onun yukarıda zikretmiş olduğu, "Bugün ise tarih, san'atkârların değil, mütefenninlerin, alimlerin, filozofların eseridir" cümlesi hiçbir şey ifade etmemekte, "alimler" derken kimleri kasdettiği anlaşılamamaktadır. Onun "eskiler" dediklerinden; meselâ Taberî, İbn Sa'd, Tağrıberdî, İbnü'l-İmâd vs. gibi tarihçiler, alim değil de ne idiler?

(1) Tarih ve Müverrihler, s. 7.

İşte bütün bunlar, Batı'ya karşı olan aşağılık kompleksinin münevverimizde olan tesirinden kaynaklanıyor. Nitekim söz konusu ettiğimiz Subhi Edhem, bu konudaki sözlerine şöyle devam ediyor:

"Latin münevverlerinden Tacite, tarihi, edebiyatın mühim bir kısmını teşkil eden belâğat ve hitâbet sırasına sokuyor. Bazıları da tarihin güzel bir "ahlâk kitabı" olduğunu iddia edecek kadar düşünce ve nazariyelerinde inâd gösteriyor" (1).

Şayet tarihçimiz Subhi Edhem, biraz yorulmayı göze alarak kütüphanelerimizi araştırmış olsaydı, müslümanlarda, belâğat ve hitâbetin ve tabii ahlâk'ın tarihten ayrı birer ilim olduklarını görecekti ve bu aynı ilim dallarında, müslümanlar tarafından yazılmış olan binlerce kitabı müşahade edekti. Ne var ki biz, masamızın üzerindeki toplamdan başka bir kitaba bakma ihtiyacı görmediğimizden her ilimde olduğu gibi, tarih ilminde de kuru bir taklitçilikten ileri gide-miyoruz.

(1) Tarih ve Mülverrihler, s. 7.

Şunu acı bir gerçek olarak kabul edelim ki sosyal bilimlerde olsun, fen bilimlerinde olsun, kaleme alınması, tarih kadar zor olan hiçbir ilim yoktur.

Pozitif bilimlerden fen sahasında, **tecrübî veriler** size neyi veriyorsa, onu yazıyor ve de yorum yapamıyorsunuz.

Sosyal bilimlerde, -tarih hariç- hemen hepsi, yorum ve araştırmalarında fazla zorlanmazlar. Bir felsefî teori ya da psikolojik bir varsayım, hiç kimseye dokunmayacağı için, kolayca ortaya konurlar.

Tarih içinse, durum farklıdır.

Tarihçiler, tarih yazarlarken birçok zorlukla karşı karşıyadırlar. Bu zorluklar, sadece içinde bulundukları düzenden de kaynaklanmıyor. Mes'elenin siyasi boyutları olduğu kadar, fiziki olan boyutları da vardır. Fiziki boyutlar derken, tarihçinin imkân ve imkânsızlıklarından söz etmek istiyoruz.

Şurası muhakkaktır ki, taşrada yaşayan ve bu taşradan ayrılması, çok ağır şartlara bağlı olan tarihçilerle, her tarafı kütüphane ve arşiv dolu olan bir şehirde yaşayan tarihçiler arasında imkân, yani fizik bakımından oldukça fark vardır. Dolayısıyla taşralı tarihçinin kaynaklara ulaşması çok sınırlıdır. Böyle olunca da, bazı kaynakları, şayet imkân varsa hiç olmazsa para ile elde etme yoluna gidecektir ki, bu da başka bir zorluktur.

Fakat esas zorluk, yani tarihçiyi rahatsız eden zorluk resmi tarih zihniyetidir. Eğer bir memlekette tarihçilere, "Bütün yazacaklarınızı şu zaviye ve ilkeler doğrultusunda yazacaksınız; ilkelere ters düşen hadiseler varsa onları örtbas edeceksiniz!" deniliyor ve tarihçilerin yüzde doksan dokuzu da evlâd u iyâl kaygısıyla bu yöntemle tarih yazıyorlarsa, artık o memlekette ne tarihten söz edilir ne de tarihçiden! Böylesi tarihçiler, yarı resmî gazeteciler olmaktan daha öteye gidemezler..

Tarihi kaynaklara siyasi otoritelerin etkisi olduğu olgusu da keza doğrudur ve tarihçiler, özellikle devletlerin denetimlerinde olan kaynaklardan istifade ederlerken, hayli bağımlı durumda bulunmaktadırlar. Bilhassa devlet arşivleri böyledir. Dünyanın her tarafında, tarihçilere kapalı ve tarihçilere açık arşivler mevcuttur. Bunun daha senası da, bu kabil gizli arşiv vesikalarının bazı tarihçilere açık, diğerlerine kapalı olmasıdır. Şayet tarihçi veya tarihçiler, arşivden alacağı belgeyi, o devletin siyasetine yararlı bir biçimde ele alacaksa, hem o tarihçilere belgeler arz edilir, hem de en büyük kolaylıklar, imkânlar hazırlanır onlar için.. Hatta televizyonlarda bile programlar yaptırılır bu tarihçilere. Fakat arz ettiğimiz gibi bu tarihçiler, tarihlerini yazarlarken, tarihi gerçeklerden ziyade, devletin çıkarlarını düşünme mecburiyetindedirler. Bunlara resmî tarihçiler, yazdıkları tarihlere de resmi tarihler diyoruz.

Bu gibi tarihlere ne derece güvenilir diye sorulabilir. Bu sorudan önce şunu sormak lâzım: Kaç kişi bu tarihlerin uydurma olduğunu biliyor? Sıradan vatandaşlar bir yana, kaç samimi tarihçi ortaya çıkıp "Bu tarihler yalan söylüyorlar, hadiselerin gerçekleri şöyledir!" diye haykırebiliyor? Hele bir ortaya çıksınlar, dokuz köyden kovarlar onları.. Üstelik demoklesin kılıcı gibi gerçek tarihçilerin önüne konmuş olan yapay ünvanlarla satın almaya, başaramazlarsa hiç olmazsa pasifleştirmeye çalışırlar onları!..

Bunun içindir ki müslüman ülkelerde -tabii geri bırakılmış diğer ülkelerde de-, tarihin tahrifi maalesef had safhadadır. Bin sene önceki tarihlerin yazmış olduğu gerçekleri, bugünkü tarihçilerimiz -müstesnalar hariç tabi- gözardı etmede, gönül nasıl bir tarih istiyorsa öyle tarihler uydurulmaktadır.

Meselâ, İslâm'ın bağına bir hançer gibi sokulan Tanzimat Fermanı hâla bu ülkenin okullarında, tabi tarih kitaplarında, bir zafer, bir terakki olarak okutulur. Belli bir zihniyetin havariliğini yapan tarihçiler (!), sırf köle oldukları Batı gücenmesin diye göklere çıkarırlar Tanzimatı.. Neden? Çünkü Tanzimat hareketinin bir tek gayesi vardı: Gayr-i müslimleri müslümanların seviyesine çıkarmak! Ne yazık ki bununla da kalmadı. Azınlıklar, bu Tanzimat sayesinde öylesine haklar elde ettiler ki, aradan 150 sene geçmiş olmasına rağmen, bazı konularda müslümanlar onlar kadar hak sahibi değillerdir. Örneğin, başörtülü bir Hristiyan rahibe ya da başı takkeli bir Yahudi, Türkiye'nin bütün üniversitelerine bu dini kıyafetleriyle girebilecekleri halde, -çünkü bunların azınlık hakları (üstünlük hakları dememek için) vardır- Müslüman bir öğretim üyesi sakal bırakamamakta, kız öğrenciler başlarını örtememektedirler.

İşte Tanzimat'ın büyüklüğü budur ve bundan dolayıdır ki ülkede dine bigâne olanlar bu harekete bu derecede sahip

çıkıyorlar!

Şükür ki, yobaz tarihçilik artık -yavaş da olsa- kalkıyor. Klasik Batı hayranlığının kurbanı olan bazı yerli tarihçiler, hâla yaşamlarını ve bu yaşamlarına bağlı olan acımasız ve ön yargılı düşüncelerini ve "tarihi kendi tekellerinde görme" alışkanlıklarını sürdürüyorlarsa da, bu inhisarcı tarihçilik geleneği de yıkılmada; resmî ve kısmen uydurma olan hurafeler tarihi, yerini gerçekçi, vesikalara dayalı, duygusallıktan uzak, "her şey Batı için!" endişesinden kurtulmuş, yep-yeni ve zinde bir tarih anlayışına terketmededir. Bazı yaşlı tarihçiler bunu hâla kabullenmeyip, deve kuşu misâli başlarını kuma sokup, "Batını! Batını!" diye feryad etmelerine rağmen.. Zaten onlar, Batı'yı da anlamadılar. Zira anlamış olsalardı, bize de anlatırlardı ne anladıklarını!..

Bu yaşlı tarihçilerden, bana da hocalık yapmış olan birinin sözlerini hatırladıkça utanıyorum onun adına ve ilim adına.. Bana şöyle diyordu hocam:

"İhsan! Sen hata ediyorsun? Hocaların hatalı bile olsa, onları asla tenkid etmeyeceksin! Onlar ne dediyse, ne yazdıysa kabul edeceksin! Kabul etmesen bile, sesini çıkarıp tenkid etmeyeceksin!". Hocam'a şu itirazda bulundum:

-Ya hocalarımızın hata yaptıklarını vesikalarla tesbit etsek; yani vesikalar, "senin hocan yanlış biliyor!" dese, yine mi susalım, yazmayalım, tenkid etmeyelim?

Hocam, "evet!" dedi, susacaksın, tenkid etmeyeceksin!

Buyurun Tarih Kurumu üyesi bu hocanın hikmetli sözlerini, hep beraber tarih metodolojisi olmak üzere beynimize nakşedelim..

Fakat bu resmî tarihçiler istemese de gerçek tarihçiler ve gerçek tarihçilik ufukta belirdi; her gün biraz daha yaklaşımda..

MÜSLÜMANLARDA TARİH İLMİNİN BAŞLAMASI

Gayesi; her türlü cahiliye adet ve inancına karşı bir inkılâb olan İslâm, Mekke'de doğdu. Bir Kur'an tabiri olan "cahiliye", kısaca Allah'a zıt olan inanç sistemi ve hayat nizamıdır. İslâm öncesi Mekkesi'nde, temeli puta tapıcılık olan dini yaşantıdır.

Ne gariptir ki, tüm bu cahiliye dünyasını İslâmî inkılâbla yıkacak olan insan; ümmî yani okuma-yazması olmayan bir insandır. Ve dünyayı sarsacak olan bu inkılâbın sahibi, ümmî insana Allah tarafından gelen ilk vahiy ve de ilk emir "Oku!" emir ve âyetidir. Bu âyet, kalemin de övgüsünü yapıyordu (1).

O halde, tarihin ilk belirtilerini bizzat Kur'an-ı Kerim'de görüyoruz. Çünkü Kur'an, insan hayatının sadece manevî yönünü değil, tüm sosyal hayatının temel çizgilerini taşıyordu ki, bunlar tarihle çok yakından ilgilidir. Geçmiş kavimlerin incelenmesini, bunun içinde seyahatlerin yapıl-

(1) K. K., Alâk Sûresi, 1-4.

masını emrediyordu Kur'an.. İnsanların yaratılışı düşünmelerini emrediyordu Allah:

"De ki: «Yeryüzünde dolaşın; Allah'ın yaratmaya nasıl başladığını bir görün. İşte Allah aynı şekilde âhiret yaratmasını da yapacaktır. Doğrusu Allah, her şeye kadirdir»" (1).

Yukarıdaki bölümlerde, tarihin nasıl yaratmayla başladığına temas ettiğimiz için, burada aynı konuyu tekrarlamayacağız.

Allah, Kur'an-ı Kerim'in başka bir yerinde de şöyle buyuruyor:

"Ey Muhammed! De ki: «Yeryüzünde dolaşın da daha öncekilerden çoğu putperest olanların sonunun nasıl olduğuna bir bakın»" (2).

Bu âyet de, eskiden beri hakk ile batıl davasının devam ettiği batıl tarafları daima çoğunlukta olduğu ve fakat daima bu çoğunluğun hüsrana uğratıldığı belirtiliyor.

Bir diğer âyette de dünyayı ifsada uğratan yalancılardan sonunun ne olduğu hakkında bilgi edinmek için Allah yine seyahati emrediyor:

"De ki: «Yeryüzünde gezip dolaşın, sonra da, yalanlayanların sonu nasıl oldu bir bakın»" (3).

Bu âyet-i kerimelerin muhatabı Hz. Muhammed (s.a.s) ve dolayısıyla müslümanlar ve tüm insanlıktı. O halde, ilk muhatabın hayatı (sünneti) değerlendirilmelidir ki, bu ilmi değerlendirmeyi ortaya koyan onun sünnetidir. Onun Sünneti ise, İslâm tarihinin peygamber devrinden

(1) K. K., Ankebût Sûresi, 20.

(2) K. K., Rûm Sûresi, 42.

(3) En'âm Sûresi, 11.

başka bir şey değildir. Bundan dolayı Kur'an ve sünnet en güzel bir şekilde muhafaza edilmiştir, günümüze kadar gelmiştir.

Daha Hz. Peygamber (s.a.s)'in zamanında hadislerin yazıldığına dair rivayetler vardır (1). Fakat yazılı veya sözlü olarak daha sonraki devre intikal eden bu hadis-i şerifler kronolojik olmaktan ziyade, Rasûlullah'ın sünnetini parça parça anlatan metinlerdi.

Bu metinler dışında, sahabeler, Rasûlullah Efendimiz (s.a.s)'in savaşlarını da dilden dile anlatarak bir sonraki nesle aktardılar, işte bunlardan meğazi (Hz. Peygamber'in Savaşları) dediğimiz kitaplar meydana getirildi. Bunun için, hadislerin toplanması ve tedvini, İslâm tarihinin ilk malzemelerini oluşturdu ki bu çalışmalar, Hicri birinci yüzyılda yapıldı. İslâm öncesi tarihi hadiseler ise «Eyyâmü'l-Arab» olarak dilden dile anlatılıyordu. Yevm (gün) kelimesinin çoğulu olan eyyamla, Araplar için önemli olan günler, önemli savaşlar kastediliyordu. Bunun yanında, «İlmü'l-Ensâb» (neseb ilmi) diye bir ilim daha vardı ki bu da tarih ilminin gelişmesine yardım etmiştir. İslâm tarihçiliğinin başlangıcı sayılan Siyer ve Meğazi ilimlerinde de ilmü'l-ensâbın faydası görülmüştür. Rivayetlerde geçen şahısların neseblerinin bilinmesi, hadiselerin daha doğru ortaya konulmasını sağlamıştı. İlk İslâm tarihleri olan Meğazi kitapları Hz. Peygamber (s.a.s)'in savaşlarını konu alır. Siyer ise, bu savaşlarla beraber, Hz. Muhammed (s.a.s)'in doğumundan vefatına kadar olan tüm hayatını ve İslâm'ı tebliğ için verdiği mücadeleyi kapsar. O halde siyer, kupkuru bir hayat hikâyesi olmayıp bir davanın tarihidir. Allah'ın mesajını insanlara tebliğ için Rasûlullah (s.a.s)'ın çektiği çileleri, işkenceleri, açlığı, göçü (hicreti); savaşlarını, cihadını, ko-

(1) Ayrıntılı bilgi için bk. Muhammed Hamidullah, Hummam İbn Münabbih'in sahifesi, Türkçe Tercümesi, Talat Koçyiğit, Ankara, 1967.

mutanlığını, askerliğini, ordusunu anlatan tarih kitabıdır siyer..

Kimilerinin takdim ettikleri gibi bir «hikâye» değildir siyer.. Siyer, cahiliye devri tarihi de değildir. İslâm Tarihi'nin aslı ve temelidir siyer.. Ona hikâyecilik demek için İslâm'ın ve hikâyenin ne olduklarını bilmemek lâzım.

İslâm Tarihi'nin önemli bir bölümünü teşkil eden Hz. Muhammed (s.a.s)'in dava tarihi ya da tebliğdeki mücadele stratejisi olan Siret'i, gerçekten de bugünün müslümanı gerektiği gibi algılayamamakta ve maalesef tarihçiler de destansı bir övgüden öteye gidememekte, aslında müslümanların hayat kaynağı olacak Siret, bu konuda safdışı bırakılmaktadır. Oysa ki Allah, Kur'an'da hayatımızın tüm safhalarında O'nu örnek alarak bir yaşam sürdürmemizi emrediyor: *"Sizin için Rasûlullah'ta en güzel örnek vardır"* (1). Keza aynı âyet-i kerime, Rasûlullah (s.a.s)'in, Allah'ı sevip O'na kavuşmayı ve âhiretteki hesap gününü umanlar için örnek teşkil ettiğini belirtiyor. O halde, Rasûlullah (s.a.s)'i örnek almak istemeyenler, Âhiret'i ve Allah'a kavuşmayı istemeyenlerdir. Nefislerinin bağımlıları olup, bazı çevrelerden makamlar uman bilim adamları (!), Rasûlullah (s.a.s)'a inanmayı bile zaid görüp, bu hükmü tevhidin şartı olmaktan çıkarttılar. Tabii ki bu kabil heva ve heveslerini ilah edinenlere göre, Siret bir hikaye olur.

Siret veya daha kapsamlı olarak Sünnet'i siz ekarte ettiniz mi, ortada ne İslâm kalır ne de Kur'an. Çünkü İslâm ve Kur'an'ı bize getiren Hz. Rasûlullah (s.a.s)'tır. Allah onu seçmiştir; Yahudiler'e yaranmak isteyen müfessirler (!) istemese de!..

Kur'an'ın anlaşılmasında Siret önemden öte zarurettir. Siret bilinmeden Kur'an anlaşılmaz, çünkü Siret, Kur'an'ın

(1) Ahzâb sûresi, 21.

pratiğidir.

Siyer bir hikâye kitabı değildir. Allah'ın seçtiği bir insanın kendi davası için verdiği mücadele tarihidir. Müslümanlar böyle algılamalıdır Siret'i.. Zaten bugünkü müslümanların ekseriyetinin müslümandan başka her şeye benzemelerinin sebebi, Siret'i gerektiği gibi etüd etmediğinden, hayatına tatbik imkanlarını araştırmadığından ileri geliyor. Siret, müslüman için bir mi'yardır, ölçüdür. Her müslüman, bu ölçüyü çok iyi bilecek ki, kendisinin ölçüye uyup uymadığını yani müslüman olup olmadığını bilebilsin! Siret'in hedefi budur.

Onun içindir ki, Rasûlullah (s.a.s)'ın hayatındaki canlılığı, dinamizmi anlayabilmek için bînamaz kimselerin yazmış oldukları resmî siyer kitaplarından ziyade, Rasûlullah (s.a.s)'ı anlayıp O'nun gibi yaşamının özlemini çeken müslüman tarihçilerin eserlerinden okumalıyız Siret'i.

İslâmî harekette de Sîret'in bağlayıcılığı esastır. Siret'e ters düşen, hele hele Siret'i dışlayan bir akımın, İslâmî hareketle hiçbir alâkası yoktur. Ne var ki, Siret doğrultusunda, günümüzün şartları da gözönüne alınarak, yeni metod ve yöntemler uygulanabilir. Esas olan, İslâmî tebliğ ve tebliğ edileni yaşamaktır. Sahabe deve ile tebliğ yaptı diye bizim de deve ile tebliğ yapmamız gerekmez. Bu bilâkis Siret'i anlamamış olmak demektir. Siret muhtevasının önemli bir unsuru da sahabe yani Hz. Peygamber (s.a.s)'in dava arkadaşlarıdır.

Sahabe hayatı, Siret'in parçalarını oluşturur. Başka bir deyişle Hz. Rasûlullah (s.a.s) onlara tatbik etti İslâm'ı. Onlar, hayatlarının her zerresinde taklid ederlerdi Peygamber'i.. Kâfirlere nasıl davranıyor, münâfıklara nasıl muamelelerde bulunuyor, kısaca siyasetçi ne idiyse, sahabe de onun gibi hareket ediyordu. Zaten uşve, yani örnek olan da budur. Sahabenin Siret anlayışı, onu kendi nefsinde tatbik etmek

içindi, kültür için değil. Dolayısıyla nefsimizde tatbikatını yapmak, Rasûlullah (s.a.s)'ı kendimize örnek almak üzere Siret'i yazmalı ve okumalıyız. Yoksa Mevlid okutmakla Siret okumuş olmayız.

Siret'in diğer sosyal ilimlere nazaran önemli olan bir hususu da, onunla ilgili ilk kaynaklara sahip oluşumuzdur.

Şurasını iftiharla belirtebiliriz ki, Hz. Peygamber (s.a.s)'in mücadele tarihi bize çok sağlam bir şekilde ulaşmıştır. Kaynaklar arasındaki küçük farklılıklar vardır ki, bunlar çok azdır ve ravilerin imkân ya da imkânsızlıklarından ileri gelen bir olgudur. Hemen belirtelim ki, İslâm tarihi kaynakları gerek hadis kitapları olsun, gerekse siyer kitapları olsun, çok sıkı bir denetimden geçerek günümüze intikal etmişlerdir. Bizim İslâmî ilimlerde öyle bir ilim çeşidi vardır ki, müslümanlardan başka hiçbir toplumda yoktur. Cerh ve ta'dil ilmi. Bu ilim adından da anlaşıldığı gibi, kaynakları tenkid ilmidir ve bu konuda o kadar acımasızdır ki, adına yaralamak demek olan cerh denmiştir. Öyle zannedildiği gibi, her öne sürülen rivayet kabul görmemiş, sıkı bir tenkid süzgecinden geçtikten sonra bize kadar gelmiştir. Kaldı ki bu konuda binlerce kitap vardır.

Müslüman tarihçiler, Tarih ve Siret'in yeniden yazılması gereği üzerinde duruyorlar, doğrudur. Fakat bu, tarihi hadiseleri yeniden yazalım anlamına gelmez. O halde mes'ele nedir? Biz, tarihi hadiselerin günümüz şartlarına göre yorumunun yapılmasını istiyoruz ve zaten onun için de tarih kitabı yazıyoruz. Bilindiği gibi Siret'le ilgili binlerce kitap yazılmıştır. Fakat buna rağmen biz de Siret kitabı yazma gereği duyduk. Çünkü hadiseler yeniden yorumlanıp günümüze taşınmazlarsa, tarih folklorlaşır, yaşanamaz bir hale gelir. Bir de, yeni nesillerin anlamaları için, tarihin bugünkü kavramlarla, siyâsî konjonktürle irdelenerek ele alın-

ması lâzım. Tabii ki bu konuda tarihçi zorlanacaktır. Çünkü statükocu zihniyet, eskinin canlanması, yani hayatıyet bulmasını istemez. Çünkü gerçek bilinince, sahte olan ortadan kalkmaya mahkûmdur. Bunun için de gerçek tarihçilere hayat hakkı yoktur. İnsanları ilahi gerçeklere, yani ebedi kurtuluşa davet eden tebliğcilerin de el kitaplarının Siret olması gerekir. Zaten Siret kitaplarının kaleme alınma hikmetleri de budur. Hz. Muhammed (s.a.s)'in gelmiş olduğu ilahi mesajı doğru öğrenip, onu bütün insanlara tebliğ etmek! Siret ve Meğazî kitapları bunun için yazıldı...

Bunun içindir ki Tarih ve Siret müslüman davetçisinin ilk kaynağı ve kullanacağı malzemedir. İlk davetçi Rasûlullah (s.a.s) olduğundan ve aynı zamanda o örnek alınacağından, davetçilerin tarih ve siyer'e bakışları davalarının tahakkuku açısından fevkalâde önemlidir. Adeta onların ayrılmaz parçası olması lâzım. Çünkü onlar, davetlerinde Hz. Muhammed (s.a.s)'i anlatacaklar.

Tebliğci, her şeyden önce çok güzel bir Siret bilgisine sahip olmalıdır ki ne okutacağını, anlattığı ya da tebliğ ettiği Siret'in nasıl yaşanacağını muhataplarına aktarabilsin. Bunu yaparken mümkün mertebe ayrıntılardan kaçınıp, esaslar üzerinde durmalı ve genç nesillere basit yazılmış kitaplarla gitmelidir. Gerçekleri dolandırarak anlatmanın günü geçti artık, geç kalıyoruz. Bu tebliğcilerin, yani Siret'i insanlara ulaştıracakların dikkat etmeleri gereken önemli bir husus da şudur ki, her kalem eline alan, -çoğu kez de bu duygusal oluyor- hemen müctehid kesilip tarih üzerinde fetva vermemeli!

Tebliğciler, yorumunu yapmaktan ziyade mesajı ulaştırmakla yükümlüdürler (1). Çünkü her önüne gelen tarihi

(1) Burada sarahatlen tebliğciler diyoruz. Yani, ellerine verilmiş olanı ulaştıranlar. Yoksa tarihçi ve de Siret yazarı, elbette yorum yapacaktır!

yorumlamaya kalkışır, iş çorbaya döner. Öyle öğrenciler görüyoruz ki, yalan-yanlış tercüme edilip Cağaloğlu'nda basılmış iki kitabı okuyup müctehid kesiliyorlar. Bu olmaz, herkes haddini bilsin! Adamlar bir tek hadis metnini görmeden (çünkü Arapça bilmiyorlar) Buhârî'yi eleştiriyorlar. Her işimizi ehline vermek mecburiyetindeyiz, yoksa bugünkü gibi bocalar dururuz. Kaldı ki, elimizde yüzlerce Si-ret kaynağı vardır.

Daha hicretin ilk yüzyılında bize çok değerli kitaplar bırakmış olan siyer ve meğazi yazarlarımızın tümünü teferruatlı olarak burada anlatmamıza imkan olmadığından, bu değerli hizmette bulunan zevattan birkaçının ismini zikretmekle yetineceğiz:

Urve b. Zübeyr (ö. 94), Ebân b. Osman (ö. 105), Vehb b. Münebbih (ö. 104), Asım b. Ömer b. Katâde (ö. 120), İbn Şihab ez-Zuhrî (ö. 124), Ya'kûb b. Utbe el-Medenî (ö. 131), Musa b. Ukbe (ö. 144), İbn İshak (ö. 150), el-Vakidî (ö. 180), İbn Hişam (ö. 213).

Bu şekilde siyer ve meğazi ilimleriyle başlayan İslâm tarihi yazıcılığı, hicrî üçüncü yüzyıla beraber umumi tarih kitaplarını ortaya koymaya başladı. İlk devirlerin en önemli tarihçileri, Abid (Ubeyd) b. Şerîyye (ö. 67), Hişam b. Muhammed el-Kelbî (ö. 204), Zübeyr b. Bekkâr (ö. 256), İbn Kuteybe el-Diyneverî (ö. 276), Belazurî (ö. 271), Buhârî (ö. 256), İbn Ebi Heyseme (ö. 279), el-Ya'kubî (ö. 284), Taberî (ö. 310), İbn Sa'd (ö. 230), el-Ezrakî (ö. 223), Mes'udî (ö. 346), Hatib Bağdâdî (ö. 423), İbnü'l-Esir (ö. 630), İbn Kesir (ö. 774), Ebu'l-Ferec Ali b. el-Huscyn el-İsfahani (ö. 356), el-Makdisi, İbn Nedim (ö. 386), el-Beyhâkî (ö. 470) gibi tarihçilerdir.

İslâm tarihi, aslında ayrılmaz bir bütünlük arzeder. Ancak selef tarihçilerimiz, -günümüzde de böyledir- onun eğitimini kolaylaştırmak için bazı dönemlere ayırmışlardır. Onların tasniflerine dayanarak, biz de şöyle bir bölümlene yapabiliriz:

I. Hz. Muhammed (s.a.s)'den önceki peygamberler dönemi.

II. Hz. Muhammed (s.a.s)'den sonraki dönem.

Bu sonuncusunu da şöyle bölümleyebiliriz:

1. Hz. Muhammed (s.a.s) dönemi,
2. Ömek Halifeler (Hulefâ-i Raşidîn) dönemi,
3. Saltanat dönemleri:
 - a- Emeviler dönemi,
 - b- Abbasiler dönemi,
 - c- Osmanlılar dönemi,

d- Osmanlılar sonrası, günümüze kadar olan kan-
şık dönem.

İslâm tarihinin bugünü derken, belki bir-iki asır içeri-
sinde mütalaa etmek gerekecek. Şurası bir acı gerçektir ki,
özellikle Tanzimat ve Batılılaşma hareketinden sonra müs-
lüman tarihçilerde, Batı'ya karşı -her disiplinde olduğu gibi-
bir kompleks başlamış, kendilerini Batı karşısında cılız gö-
ren tarihçiler, onu olduğundan başka anlatmaya gayret et-
mişlerdir. Bu her zaman onların kötü niyetlerinden de kay-
naklanmıyor. Mesclâ, bu dönem tarihçilerimizin eserlerine
bakınız, hep bir savunma ile karşılaşsınız: İslâm, kılıç dini
değil! İslâm'ı şirin gösterme uğruna, onun gerçekleri sapıtı-
rılıyor. İslâm kılıç dini değilse, onu insanlığa tebliğ eden
Hz. Muhammed (s.a.s) neden "*Cennet kılıçların gölgesi al-
tındadır*" diye kılıcı övsün? Kılıç, insanlar arasındaki hak-
sızlıkları, sömürüleri, Allah'a olan isyanları kaldırmak için
vardır. Milâdî 7. yüzyılda, insanların kanlarını emen, onları
hayvanlar derekesine düşüren İran ve Bizans emperyalizm-
leri, İslâm'ın kılıcıyla son bulmuştur.

Bu olumsuz bakış yanında, memnuniyetle müşahade
ediyoruz ki birkaç senedir, fikren bağımsız İslâm tarihçileri
yetişmektedir. Fakat bu yetişme, hâla çocukluk dönemini
yaşamaktadır. Çünkü müslüman ülkelerinde maalesef fikri
yapılanma henüz başlangıç dönemini yaşıyor. Yaşlı ve ger-
çekleri kabul etmeye yanaşmayan tarihçi hegemonyası dur-
duğu müddetçe de bu çocukluk dönemi uzayacağı benzer.
Çünkü bu bağnaz sınıf, Batı'yı o kadar tanrılaştırdılar ki, Ba-
tı menfaatlerine halâl getirecek hiçbir hadisenin zikredil-
mesine tahammül edemezler. Ve bu, çağdaşlık denen ilkel
din itikadınca yapıyor.

İslâm Tarihi'nin doğru yazılabilmesi, İslâm tarihçileri-
nin, öz benliklerine dönerek, Batı'ya karşı olan kompleks-
ten kurtulmalarıyla mümkündür.

GENEL TARİH İÇERİSİNDE İSLÂM TARİHİ'NİN YERİ NERESİ?

Bize göre İslâm tarihi, tüm insanlık tarihi ile özdeş olup, aynı zamanda başlamıştır. Yani, Âdem (a.s.) ilk insan olması hascebiyle insanlık tarihi onunla başlar; keza o ilk peygamber olduğu için de İslâm tarihi onunla başlar.

Onun için biz diyoruz ki, insanın Yaratıcısına halife olmayı kabul etmesinden sonra, onun tarihi başlamış, başlangıçtan bugüne değin, bu halifelik gereklerine uygun ya da zıt tüm tarihi hadiseler, İslâm tarihini, yani insanlık tarihini oluşturmuştur.

Bu bağlamda, Allah'ın emrettiği din olan İslâm'ın tebliğ tarihi nasıl İslâm tarihini oluşturuyorsa, aynı şekilde ve fakat menfî mânâda, bu tebliğle mücadele eden insanların tarihleri de İslâm tarihinin kapsamı içerisine girmiş oluyor.

"İslâm Tarihi mi, Müslümanların Tarihi mi" ikilemine gelince:

Her iki kavramın da ifade ettikleri temelde aynıdır: Ya İslâm dininin tebliği esnasında cereyan eden hadiseleri anlatmışsınız ya da İslâm dinine inananların bu din için verdikleri mücadeleyi anlatmışsınız, fark yok. Zaten biri diğeri ile kaimdir. İslâm olmadan müslümandan söz edilemeyeceği gibi müslümanlar olmadan da İslâm'dan söz edilemez. Çünkü İslâm, insanlar içindir, onların olması gereken yaşam tarzıdır. Başka bir tabirle, Allah'ın insan için uygun gördüğü, irade buyurduğu hayat şeklidir. Tarihe sahiplenmek veya onu sorgulamak ise, keza birbirinden ayrılmaz unsurlardır. Bizim tarihe sahiplenmemizle tarih yok olmayacağı gibi; tarihimizin olumsuz dönem ve hadiselerini sorgulamadan geçiştirmemiz de tarihi olumlu bir hale getirmez. O halde, hem tarihi sahipleneceğiz hem de bütün reaksiyonlara göğüs gerip, bağınaz yobazları önemsemeden, sorgulamasını yapacağız tarihimizin. Çünkü tarih, bir mehtihâme, bir övgü kitabı, bir böbürlenme destanı değildir!

..

İslâm, tarihe bu kadar önem verdiği için daha başlangıçtan beri ihtisaslaşmaya gidilmiştir. Yukarıda bir nebze değindiğimiz gibi bidâyette meğazi, siyer ve umumi İslâm tarihlerini görüyoruz. Fakat hemen sonra çok değişik tarzda tarih kitapları kaleme alınmış ve tarih, müslümanlarda büyük bir ilim haline gelmiştir. Şimdi bunlardan bir kısmını sayalım:

- 1- Siyer kitapları,
- 2- Peygamberler Tarihi (Kıyasu'l-Enbiyâ),
- 3- Sahabe Tarihleri (Tarihu's-Sahâbe),
- 4- Halifeler Tarihi (Tarihu'l-Hulefâ),
- 5- Krallar, Devletler, Kısralar, Kayserler Tarihi,
- 6- Vezirler Tarihi,
- 7- Umera, Ekabir, Meşahir, Kibarü'l-Kitâb, Udebâ ve Şuarâ (Şairler) Tarihleri,

- 8- Fukaha Tarihleri,
- 9- Mezhep İmamları Tarihi,
- 10- Mücthid İmamlar Tarihi,
- 11- Yedi Kıraat Hafızları (el-Kurrau bi's-Seb) Tarihleri),
- 12- Hafızlar Tarihi,
- 13- Hadis Meşâyih ve İmamları Tarihleri,
- 14- Tarihçilerin Tarihi,
- 15- Dilci, Edib, Şuarâ, Estetikçi, Aruzcu ve Hesap Alimleri Tarihi,
- 16- Abidler, Zahidler, Evliyalar ve Sûfiler Tarihi,
- 17- Kadı ve Valiler Tarihi,
- 18- Şuhûd ve Umenâ Tarihleri
- 19- Muallimler, Katipler, Yabancı ve Garibler Tarihi,
- 20- Vaizler, Hatibler ve Müzisyenler Tarihi,
- 21- Eşrâf, İyiler, Akıllılar, Zekiler ve Hükemâ Tarihi,
- 22- Tabibler, Felsefeciler, Zındıklar, Mühendisler ve Benzerleri Tarihi,
- 23- Kelamcılar, Cehmiyye, Mu'tezile, Eş'ariyye, Kerrâmîyye ve Mücessime Tarihi,
- 24- Şi'a, Gullat ve Rafiziler Tarihi.
- 25- Hariciler ve Bid'at Ehli Çeşitleri Tarihi,
- 26- Ulema, Fukahâ ve Muhaddisleriyle Beraber Ehli

Sünnet Tarihleri

27- Cimriler, Dalkavuklar, Tenbeller, Oburlar, Ahmaklar, Avâreler ve Sefihler Tarihi.

28- Körler, Sakatlar, Sağırlar, Dilsizler ve Kamburlar Tarihi,

29- Müneccimler, Sihirbazlar, Kimyacılar, Hokkabazlar Tarihi,

30- Neseb İlimleri, Rivayet Edenler ve Arab Tarihleri,

31- Yiğitler, Atlılar ve Mahirler Tarihi,

32- Tüccarlar, Yolculuk Maceraları, Deniz Ticareti ve Denizlerde Yaşayanlar Tarihi,

33- İlginç Sanat Eserleri, Sanatkârlar, Yeni İlmî İcad ve Buluşlar Tarihi,

34- Hristiyan Ruhbanları, Manastırları, Halvetleri ve Bunlardaki Fasid İşler Tarihi,

35- Eşkiyalar, Asalaklar, Satranç, Tavla ve Kumar Oyuncuları Tarihi,

36- Aşıklar, İşretçiler, Oyuncular, İçki İçenler, Başboşlar, Serseriler ve Yalancılar Tarihi,

37- Deha, İsabet, Tedbir, Rey, Kumazlık Sahipleri Tarihi,

38- Uydurma, Güldürme, Mizah Yapanlar Tarihi,

39- Kâhinler, Kâşifler Tarihi gibi (1).

Yukarıda muhtasaran kaydettiğimiz tarih çeşitleri binlerce cildi doldurmakta ve çoğu elyazması olarak kütüpha-

(1) Ayrıntılar için bk. es-Sahavî, a.g.e., s. 84-86.

ne raflarında okuyucu beklemektedir.

Eskiye ait bilgileri olmayanlar, "bizden önce hiç kimse ilim yapmamış" deyip, her şeyi kendilerine maletmek isterler. Özellikle bu ilmi hastalık, Tanzimat olayından sonra kendini göstermişti.

Halbuki tarihin bu kadar çeşidini zikrettikten sonra, 19. yüzyıl öncesi tarihçiler hiçbir şey yapmadılar demek, en azından haksızlık olur.

Kendisini bu hastalığa kaptıranlardan birisi de 19. yüzyıl tarihçi (!)lerinden olan Subhi Edhem'dir.

Avrupalı tarihçilerden Tacite ve Fustelle de Collange'in fikirlerini aktarmaktan öteye hiçbir fikri üretemeyen tarihçimiz, "bari geçmişi tenkid edeyim" havasına girip, geçmiş tarihçileri yerden yere vuruyor. Yukanda dediğimiz gibi böylesi yobazca tutumlar, cehaletten kaynaklanıyor. Nitekim en modern tarihçiler bile, el-Kâfiyeci, es-Sahavî, İbn Haldun'un yanında Tacite ve De Collange'un lafı mı olur kanaatindedirler.

19. yüzyıl entellektüel hastalıklarından olan **pozitivizm**, işte bu hale getiriyor düşünürleri.

Nitekim Subhi Edhem, "Tarih ve Müverrihleri" adlı kitabında (1) şöyle demektedir:

"Tarih hakkında icra edilen mesainin tahavvülü, ancak 19. asırda gözüktür. Bu asırdan evvel tarih, edebiyatın adi bir şubesi gibi itibar edilmiş ve o suretle mütalaasına girişilmişti. Eskiler, tarihi vak'alardaki sebeplerin hakikatini araştırmakla meşgul olmamışlardır. Onların nazarında tarih, hafızada kalan menkûlattan başka bir şey değildir. Vazifesi, sadece şahsi vak'aları taharri etmekten ibarettir".

(1) s. 5.

TARİHTE DOĞRULUK ESASI

Tarihçilikte en önemli olan husus, doğruluk esası, yani nakledilen hadiselerin doğruluk derecesidir.

Maalesef eskiden beri, -günümüzde bu daha da çoğalmıştır- tarihçilerin bir kısmı, naklettikleri hadiseleri; yorulamamak ya da birilerine yaranmak gayesiyle gelişigüzel anlatmışlar ve anlatmaya devam etmektedirler. Bunun sonucu olarak da uyduruk ya da yalan tarihler ortaya çıkıyor.

İçinde Türkiye'nin de bulunduğu Üçüncü Dünya Ülkeleri'nde, bu uyduruk tarihlerin dozu çok daha fazladır.

Klasik dönem müslüman tarihçileri, bu konuda çok daha ciddi ve gerçekten yanaydılar. Bunların istisnaları yok muydu? Elbette vardı. Fakat şu son asrın bağınaz tarihçileri gibi, bile bile tarihi tahrif edenler, hemen hemen yok gibiydi. Onların yanlışlıkları, samimi yetsizlikten ziyade bilgi yetersizliğinden ve kaynak imkânsızlığından ileri geliyordu. Günümüz tarihçileri ise öyle değil. Bunu söylerken, şüphesiz her türlü riski göze alarak gerçekleri yazan tarihçileri istisna ediyoruz. Biz, devrim yobazı olan tarihçileri kastedi-

yoruz ki, tarihi vesikayı gözüne sokuyorsunuz; o yine, "İyi amma bu vesika ilkelere-ülkölere aykındır, bundan söz etmeyelim" diyorlar. Bu vesikalar gizlenince de, ortaya kısır tarihler çıkıyor.

Klasik İslâm tarihçileri, tıpkı muhaddis ya da müfessir meslektaşları gibi, tarihte senet'i esas almışlardır. Verdikleri her hadiseyi rivayet zincirleriyle sağlama alma gayretini göstermişlerdir. Elbette ki onların da hataları vardı. Fakat senet, yani doğru kaynak endişeleri, bu hataları en aza indirmiştir.

Bir muhaddis veya bir müverrih (tarihçi), bir hadisi veya bir olayı naklederken, gerçekliğini ispat için mutlaka senede dayanır. Bu senetler, rivayet zinciri şeklinde olur. Ve bu rivayet zincirleri, Hz. Peygamber'e kadar çıkar. Ayrıca ravilerin durumları incelenir. Muteber bir şahıs olup olmadığı, itimada şayan olup olmadığı, yalancı, doğru sözlülüğü, günlük yaşayışı, ilimle olan münasebeti, ehl-i takva olup olmadığı vs. araştırılır ve buna göre ravi hakkında bir kanaate varılır.

Tarih, bir efsane veya herhangi bir yazarın uydurduğu bir roman değildir. Ve böyle olmamalıdır. Bu konuda Prof. Hamidullah şunları yazmaktadır:

"Eski zamanlarda yazara yazdıkları ispat ettiriliyordu. Bir ifade için delil istemek, eskiden yalnız mahkemelerin imtiyazı idi. Müslüman müellifler tarafından bahsedilen kaynaklarla meşgul olan ve Askalanlı İbn Hacer'in mevzu üzerindeki el-İsâbe'sini bastıran, Alman müsteşriki Alois Sprenger, ilk defa müslümanların bu prensibi tarihe de uyguladıklarını Batı'da müşahade edenlerin birincisi olarak gözükmektedir. Ve bu, müslümanlarda en ilgi çekici bir husustur. Zira onlar bir olayı tüm olarak bir paragrafta, bu olayın terkibi elemanlarının arası kesilmemiş, bir devamı gibi yazmazlar, fakat her şahitliği ayrı olarak kaydeden bir mah-

keme dosyası gibi alırlar. Gerçekten İbn İshak'ın, Taberi'nin ve diğerlerinin tarihleri sayısız derecede rivayet zincirleri ihtiva ederler. Bu rivayetlerin her biri birkaç satır halinde ve her birinin başında kaynakların esaslı bir şekilde en derin bir nakli vardı. Sadece müellifimizin tanıdığı üstadın adı değil aynı zamanda bu üstadın kaynakları da olayı gözüyle gören şahide kadar nakledilir. Hz. Peygamber'in bir sahabe talebelerine bir hadise anlatırken şu kadarını söylemekle yetinelebilirdi:

"Hz. Peygamber şu hususu söylediğinde veya yaptığında veya takrir yani zimnen tasdik ettiğinde ben orada idim!".

Fakat ikinci nesilde üstad şöyle diyordu:

"Ben Hz. Peygamber'in falanca sahabesinden, Hz. Peygamber'in şu şeyleri söylediğini duyduğunu duydum ve sadece: "Hz. Peygamber söyledi" şeklinde değil. Takip eden her nesilde birbiri ardından gelen ravilerin zinciri büyüyordu. Hicri III. asır müelliflerinden olan Taberî'de normal olarak, birkaç satırlık her rivayet için raviler zincirinin her birisinde altı veya yedi isim vardır" (1).

Müslüman tarihçilerdeki bu gelenek, asırlarca sürmüş; daha sonra gelen tarihçiler ise muteber tarih kaynaklarına atıfta bulunmayı yeterli görmüşlerdir.

Müslümanlar indinde tarih, çok önemli olduğundan her ravinin naklettiği rivayet kabul edilmemiş, ravilerde bazı şartlar aranmıştır.

(1) Muhammed Hamidullah, Akdeniz Çevresi Müslümanlarının Tarih İlmine Kazandırdıkları, Tercüme: İ. Süreyya Sırma, Diyanet Dergisi, Ankara 1974, c. III, Sayı: 6, s. 365.

Her ilimde olduğu gibi tarih yazıcılığında da, tarihçilerde bazı şartlar aranır. Her kalem eline alan tarih yazmaya başlarsa, bunun sonu gelmeyeceği gibi, çok da zararları vardır. İnsanlara yanlış tarihi vak'alar anlatılır, destanlar uydurulur, yalan tarihler üretilir...

Bunun içindir ki müslümanlar, daha başlangıçta bu hususa dikkat etmişler ve yalan masallarla dolu tarih kitapları yazılmaması için, tarihçilerde ve ravi'lerde bazı şartlar aramışlardır. Bu şartların başlıcaları şunlardır:

1- Müslüman olacak. İslâm'la ilgili hadislerin doğruluğu, müslüman raviler tarafından rivâyet edilmesiyle doğru sayılırlar. O halde, müslüman olmayıp, şuraya buraya kendini «müslüman» diye lanse eden herkesin rivâyeti kabul edilmez. Müslüman, Allah'ın emrettiği her şeyi yerine getirmeye çalışanlara denir, Allah'la ve onun buyruklarıyla mücadele edene değil! Allah'ın emrettikleriyle mücadele edenler, bu emirler hakkında nasıl sıhhatli haber veya yorum verir? Bunun tersine -Allah'a inanmadığı ve onun nizamıyla mücadele ettiği için- olayları tahrif edecek, gerçekleri

başka türlü gösterecektir. «İslâm'da faiz yasağı yok», «Hac, bir sömürü vasıtasıdır» diyecekler. «İslâm'da tesettür yok», «İslâm'da hukuk yok» diyecekler. «Din bir gönül işidir, âmel olmazsa da olur» diyecekler. İslâm'ın Allah için yapılan cihâd'ına sömürgecilik diyecekler.

İşte bunun içindir ki, İslâm tarihçisinin müslüman olması lâzım. Bu müslümanlık da, takva ile bezenmiş olacak. Çünkü hem Allah'ın buyruklarını inkâr, hem O'nu tasdikle müslümanlık olmaz.

2- Adil olacak. Tarihçi, müslümanlığının yanısıra, âdil olacak. Yani hadiseleri tahrif etmeyecek gerçek neyse, onu söyleyecek. Şunu bunu memnun etmek için değil, Allah rızası için tarih yazacak. Allah rızası için olduğundan da, hiyleye başvurmayacak; olayları saptırmayacaktır. Yazılan her kelimenin sarfedilen her sözün bir mes'uliyet gerektirdiğini bildiği için daima doğru olmaya çalışacak. Makam için, para için adaletten ayrılmayacak, vakıa ne ise, vicdanı ne diyorsa onu yazacak. Kendi kendisine karşı münafık olmayacak... Yani vicdanında bildiği hadiseyle, kalemıyla kağıda çıkardığı hadise aynı olacaktır. Bütün bunlar da, bir tek yolla elde edilebilir, o da Allah korkusudur. Allah'tan korkmayanın işi yalandır, dolandır. Çünkü Rasûlullah Efendimiz (s.a.s.)'in buyurduğu gibi, «*Hikmet'in (herşeyin en güzeli)nin başı Allah korkusudur*».

Adil olmayan tarihçiler, tarihlerini yazarken, birilerini kayırdıklarından, mecburen bazı gerçekleri görmezlikten gelecek; olmadığı halde uydurulan hadiseleri, tarih diye yazacaklardır.

Mesclâ Tunus'da, Habib Burgiba'nın hayatında bir ke-re olsun uğradığı yerlerde törenler düzenlenir, bir sonraki senelerde de "Habib Burgiba'nın Sfax'a geldiği gün" münâsebetiyle bayram yapılır, resmi geçitler düzenlenir, onun

adına şiirler okunur, heykeline çelenkler konur vs...

Ve tabii bunu istismâr eden yerler de var. Burgiba o şhre ya da kasabaya gitmediği halde, ona Belediye Başkanı "Burgiba'nın şhrimize geldiği gün" diye bir gün uydurur, bu günü kutlamak için devlet bütçesinden paralar alınır; yenir, içilir, şampanyalar patlatılır. Burgiba ve onun gibileri lâ yus'el (kendilerinden ve de tarihlerinden hiçbir şey sorulamaz) olduklarından, hiçbir kul çıkıp, "Efendim, bu yanlış, Burgiba buraya hiç gelmedi!" diyemez. Çünkü onu koruma kanunları vardır, içeri atarlar adamı!.. İşte bu gibi yanlışlıkların düzeltecek olanlar, adil tarihçilerdir. Ne yazık ki, tarihçilerin büyük bir kısmı, böylesi yanlışlıkları düzelteceklerine, bu yanlışları, -bazı payeler almak uğruna- kitaplarında tarihleştiriyorlar...

3- Tarihçi zâbıt olacak. Yani okuduklarını, duyduklarını unutmayacak. Çünkü unutkan tipler, hadiseleri unuttuklarından, birbirine karıştırırlar. "Hartum, Sudan'ın mı; Tunus'un mu başşehriydi?" diye unuttur ve "Tunus'un başka bir başkenti olmadığından olsa olsa Hartum"dur deyip, Sudan'da geçen olayları, Tunus'ta geçiyormuş gibi anlatır. Onun anlattıkları da Tunus'ta cereyan etmediğinden, tarihi hadiseler birbirine karışır.

4- Akıllı olacak. Yani olayları naklederken, doğruluk derecelerini muhakeme edebilecek... Şayet bunu yapmazsa, çok sahiş tarihi yanlışlıklar yapar. Meselâ der ki: "Geçtiğimiz senelerde yapılan İran-Irak savaşında 20 milyon insan öldü". Düşünmez ki, her iki ülkenin nüfusu bile bunun sadece üç katı!.. Veya der ki: "Körfez savaşında 100 bin Iraklı öldü." Biraz muhakeme zahmetine katlansa, diyecek ki; Amerika ve müttefikleri, binlerce top bomba attılar Irak'a!... Bir bomba ile bir kişi ölse bile, Amerika'nın şehidettiği müslüman sayısı milyonu geçer!..

Ama Amerika, kendisi dışındaki ülkelerde "Akıllı ta-

rihçi" istemez ki!.. O ister ki müslümanlar, Alaska'da çekilmiş ziflî karabatak kuşlarını televizyonlarında insanlara göstererek duygu sömürsü yapsınlar ve Amerika zulmü, sömürsünü göz ardı etsinler!..

Adil olmama hastalığı eskiden beri, müslümanlarda da var olan bir olgudur. "Adil davranma" maya sebep de, çoğu kez, müelliflerin mezheb ve meşreb farklılıklarıdır.

Mescelâ, Hanefî ve Şafiilere karşı taassubu meşhur olan tarihçi ve muhaddis ez-Zhecbî için tarihçi Subkî şöyle diyor:

«Ben, rahmetli ez-Zhecbî'nin tarihinde, Şeyh İbn Kudâma el-Hanbelî ve Şeyh Fahrüddin İbn Asâkir'in tercüme-i hallerini gördüm. İbn Kudâma'yı uzun uzun anlatır. İbn Asâkir'i de kısa keser. Keza ve herkes bilir ki, bunu böyle yapmasının sebebi, İbn Asâkir'in Eş'arî, İbn Kudâma'nın da Hanbelî oluşudur. Halbuki hepsi de Allah'ın huzurunda hesap vereceklerdir. Onun için iyisi, hevâ'ya kapılmamak!» (1).

Onun için Subkî, bu konuda şöyle bir fetva vermekten de çekinmemiştir:

«Benim bu konudaki fetvam şu ki: Şeyhimiz (hocamız) ez-Zhecbî'nin Eş'arîler'i kötüleyen ve Hanbelîler'i yücelten sözlerine itimâd etmek caiz değildir. Tek yardımcımız Allah'tır» (2).

İmâm Şafî hakkında yazı yazan İbn Me'in, hattıztında İmâm Şafî'yi tanımadığını bile, kezâ Subkî nakletmektedir. (3).

Yine Subkî, tarihçilerin böylesi tutumlarından dolayı,

(1) Tabakâtü's-Şafi'iyye, II, 24.

(2) Ay. es., II, 25.

(3) Ay. es., II, 23.

hocasının şu şartları da ileri sürdüğünü yazıyor:

1- Tarihçi doğru olacak!

2- Tarihçinin, mânâ ile beraber, kavramları da doğru ve yerli yerinde yazması gerekir.

3- Tarihçi, nakledeceği hadiseyi, gördüğü ya da okuduğu anda kaleme alması lâzım. "Hele şimdi kafamda tutayım sonra yazayım" diye bir zihniyet tarihçide olmamalı!

4- Tarihi hadiseyi naklederken, mıklaka müellifi ve kaynağı belirtmesi.

5- Nakillerde bulununca, sözü uzatmaması, kendisinden nakiller yaptığı kişiyi ilmen ve dinen iyi tanınması.

6- Eserlerini açık, anlaşılır ve güzel yazması.

7- Kavramlar hakkında yeterli bilgi sahibi olması.

8- İyi niyetli olması. Yâni hakkında söz ettiği kimseyi, duygusal olarak göklere çıkarmamalı ya da yerin dibine batırmamalı!

9- Kendisinden nakiller yaptığı kimsenin ilmi seviyesini bilmesi (1).

(1) Ayrıntılar için bk. Subkî, a.g.e., II, 23.

İslâmî ilimlerde rivayet ve sened hususu o kadar önem arzetmektedir ki, müslümanlar dışında hiç kimsede bulunmayan ilim dalları meydana gelmiştir. Rivayet edilenlerin en doğrusunu çıkarıp ortaya koymak için âdeta insan süzgeçleri yapılmıştır ki, bu süzgeçlere Cerh ve Ta'dil denir.

Cerh, yaralamak; Ta'dil ise hakkını vermektir. İlmen cerhedilen kimsenin hata ve kusurları ortaya konduğu için yaralanıyor. Ta'dil'de ise, ravi'nin iyi meziyetleri belirtilerek, liyakati tesbit ediliyor.

Tarihçi veya muhaddis, hatta diğer bilim adamları çok sıkı bir tenkide maruz bırakılarak, onların noksanlıkları ve üstün meziyetleri ortaya konur ki, bununla Cerh ve Ta'dil ilmi uğraşır. Çok cerh edilmiş olan ravilerin rivayetleri, fazla itibar görmez. Meziyetler süzgecinden geçebilen raviler tercih edilir. Bu şekilde İslâmî ilimler sağlam temellere oturtulur. Çünkü istenilen şartları haiz olmayanlar da, İslâm'dan rivayet etmeye kalkışıyorlar: «İslam'a göre şu şöyledir, bu böyledir» diye... İşte bu gibi liyakatsiz kimsele-re mani olmak ve onların rivayetlerine değer vermemek için

bu ilim çıkmıştır. O halde, kim olursa olsun, İslâm'dan rivayet ediyorsa, «İslâm şöyle diyor» diye ortaya atılırsa, bu anlattığımız esaslar nazar-ı dikkate alınarak onun sözlerinin değerlendirilmesi lâzımdır. Bilhassa şu kimselerin İslâm hakkındaki rivayetleri kabul edilmez:

- 1- Fâsık olanlar,
- 2- Yalancı olanlar,
- 3- Zındıklar,
- 4- Bid'at ehlinde olup, halkı kendi yollarına davet edenler,
- 5- Rivayetlerinde hata yapanlar,
- 6- Kolayca te'sir altında kalanlar,
- 7- Hayatlarının sonlarında ihtilat yani her şeyi birbirine karıştırma hastalığı olanlar (1).

İslâm tarihini, diğer tarihlerden ayıran en mühim vasıf, işte bu titizlik ve senet unsurudur. Bu bakımdan rivayet ve rivayet zinciri İslâm tarihinin temelini teşkil eder. Klasik İslâm tarihçileri, genellikle tarihî vak'aları şu şekilde rivayet ederler:

- 1- Tarihçi, olayla ilgili bütün rivâyetleri ravi zinciri ile beraber verir ve hüküm serdetmez, kendi kanaatini söylemez.
- 2- Tarihçi olayla ilgili bütün rivayetleri ravi zinciriyle beraber verir ve sonunda kendi kanaatini söyler.
- 3- Tarihçi, olayla ilgili rivayetlerden kendine göre en doğru olanını seçer ve yazar.

(1) Fazla bilgi için bk. İbn Hibban, Kitâbü'l-Mecrûhin, Haleb, 1396; Subhi es-Sâlih, Hadis İlimleri ve İstılahları, Türkçe Tercümesi: M. Yaşar Kandemir, Ankara 1971, s. 86-87.

Rivayet zincirini daha iyi anlamak için aşağıdaki mi-
sale bakalım:

«Ebû Ca'fer (Taberî) diyor ki: Bize Abdurrahman İbn Velid el-Cürcanî söyledi. Ona ve arkadaşlarına Ahmed b. Taybe, ona da Ubeydullah söylemiş. O, Nafi yolu ile İbn Ömer'den şunu rivayet eder: Rasûlullah Ebû Bekr'i hicretin 9. yılında hac emiri tayin etti. O, bir yıl sonra, yani hicretin 10. yılında hacc yaptı, Medine'ye döndü» (1).

Dikkat edilecek olursa yukarıda geçen rivayet zincirinde altı ravi mevcuttur. Ve ilk râvî Rasûlullah (s.a.s.)'a dayanmaktadır ve arada kopukluk mevcut değildir.

(1) Taberî, Tarih, Milli Eğitim Bakanlığı Tercümesi, III, 4.

1- Kur'an:

Yukardaki bölümlerde, birçok âyet-i kerimede atıfta bulunduğumuz gibi, İslâm Tarihi'nin ve belki de ilk devir genel tarihin temel kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an, İslâm'ın ilk kaynağıdır. Yani Allah, İslâm'ı Kur'an denen ilâhî kitapla kullanna bildirmiştir. İslâm, Kur'an'la bilinir. Kur'an olmadan, ne İslâm olur, ne müslüman olur, ne de tarih! İslâm olmayınca, onun tarihi nasıl olsun? İslâm, sadece mâbedlere hapsedilmiş ibadeler manzumesi olan bir din değil, insan hayatının her yönüyle ilgili olan ilahi yaşam tarzıdır. Dolayısıyla İslâm'ı diğer dinlerden herhangi birisi olarak kabul edemeyiz. Bu dinler sadece insanın manevi yönüyle ilgilidirler, İslâm ise, insanın hem maddi ve hem de maneviyatıyla ilgilidir.

Hz. Muhammed (s.a.s.) hem Peygamber, hem devlet reisi ve hem de ordu komutanıydı... Ve bütün bu özellikleri kendinde toplayan Hz. Peygamber (s.a.s.)'e, izleyeceği yolu gösteren kaynak, Kur'an'dır.. Kur'an, onun hem yasama, hem ibadet rehberidir. Ondan alırdı bütün ilhâmını... Onun-

(1) Bu konunun ayrıntıları için Bkz. Ek: 'İslâm Tarihi Kaynakları' bu kitabın sonundadır.

la devletini idare eder, onunla dinin temellerini öğretirdi. Mücadelesinin tüm ışığı Kur'an'dı... Kur'an'ın gölgesinde, İslâm'ı yayma ve tebliğ etme savaşı...

İşte bu yüzdendir ki, insanlara tebliğ ettiği İslâm'ın ve dolayısıyla onun tarihinin ilk kaynağı Kur'an'dır...

Hız. Muhammed (s.a.s.)'in şahsındaki İslâmî hareketin temeli olması bir yana; Kur'an aynı zamanda ondan önceki Peygamberlerin ve o peygamberlerin tarihlerini (kıssalarını) da kapsıyor.

Misâl olarak birkaç âyet-i kerime zikrederim:

«Andolsun ki biz, Musa ile Harun'a bir ziyâ, takva sahipleri için de bir şeref olan Furkan'ı verdik» (1).

«Andolsun ki biz, daha evvel İbrahim'e de rûstünü verdik. Ve Biz, onun buna ehil olduğunu bilenlerdik. O zaman, o babasına ve kavmine: «Sizin tapmakta olduğunuz bu heykeller nedir?» demişti. Onlar: «Biz atalarımızı bunların tapıcıları olarak bulduk» dediler. (İbrahim) dedi: «Andolsun siz de atalarınız da apaçık bir sapıklık içindesiniz» Onlar: «Sen bize gerçeği mi getirdin, yoksa bizimle eğleniyor musun?» dediler. O da: «Hayır» dedi. «Sizin Rabbiniz hem göklerin hem yerlerin Rabbidir ki bunları, O yaratmıştır. Ve ben de buna şahit olanlardanım» (2).

«Lût'a (evet) ona da bir hüküm ve ilim verdik. Onu kötülükler yapmakta devam eden o memleketten kurtardık. Hakîkatte onlar, fena bir kavim idiler; fasıktılar» (3).

Şimdi de Kur'an-ı Kerim'in İslâmiyet'ten önceki dinlerden bahseden âyetlerini inceleyelim:

«O iman edenler, o yahudiler, o sabîler o nasraniler, o

(1) K. K., Enbiyâ Sûresi, 48.

(2) K. K., Enbiyâ Sûresi, 51-56.

(3) K. K., Ay. Sûre, 74.

mecusiler, o «Allah'a eş koşanlar (yok mu?) Allah kıyamet günü (bütün) bunların aralarını mutlaka ayıracaktır. Çünkü Allah, her şeyi hakkıyla görüp bilendir.» (1).

«And olsun ki biz, Nuh'u kavmine (Peygamber olarak) gönderdik de dedi ki; Ey kavmim! Allah'a kulluk edin sizin ondan başka tanrınız yoktur. (Hâlâ onun ikâbından) sakınmayacak mısınız» (2).

Bazen Kur'an-ı Kerim'de bir peygamber için hususi bir sûre ayrıldığını da görmekteyiz (3).

Şahıslardan (Peygamberler dışındaki şahıslardan) bahseden âyetlere de rastlamak mümkündür.

«Hem hatırlayın o demleri ki sizin sebebinize denizi yarıpta hepinizi kurtarmış, Fir'avun hanedanını ise, kendiniz de gözlerinizle bakıp dururken (suda) boğmuştur» (4).

Kur'an-ı Kerim'de bazı şehir ve mekân isimlerine de rastlamak mümkündür. Meselâ: Yesrib gibi:

«O zaman onlardan bir gürûh «Ey Yesrib ahalisi, sizin için burada durmak yok. Hemen dönün» demişlerdi. Onlardan bir kısmı da:

«Hakîkten evlerimiz açıktır» diyorlar. Peygamberden izin istiyorlardı. Halbuki onların evleri açık değildir. Onlar kaçıktan başka bir şey arzu etmiyorlardı» (5).

Yine Kur'an-ı Kerim'de bazı insan gruplarından da bahsedildiğini müşahade etmekteyiz. Ashabü'l-Kehf bun-

(1) K. K., Hacc Sûresi, 17.

(2) K. K., Mü'minûn Sûresi, 23.

(3) K. K., Hûd, Yûsuf, İbrâhîm, Yûnus, Muhammed Sûreleri gibi.

(4) K. K., Bakara Sûresi, 50.

(5) K. K., Ahzâb Sûresi, 13.

lardandır. Hatta bu konuda müstakil bir sûre bile vardır (1).

Kur'an-ı Kerim, sadece Peygamberlerden değil, bazı kavimlerin savaşlarından da bahsetmiştir. İran-Bizans harbi buna bir misâldir:

«Elif, Lâm, Mim, Rumlar mağlup oldu yakın bir yerde. Halbuki onlar bu yenilmelerinin ardından galip olacaklar, birkaç yıl içinde önünde ve sonunda emir Allah'ındır. O gün mü'minler ferahlanacak» (2).

İşte İslâm Tarihi'nin bu vasfından ötürüdür ki ekseri İslâm Tarihçileri ve bilhassa siyer kitabı yazarlar, kitaplarının birinci ciltlerinin büyük bir bölümünü İslâm öncesi tarihine ayırmışlardır. İslâm Tarihi üzerinde araştırma yapacak olanlar için ilk kaynak Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an-ı Kerim'i okumadan Kur'an-ı Kerim tarihini incelemeyen Rasûlullah (s.a.s.)'ın çeşitli olaylara karşı olan tutumunu, bazı konularda hüküm koymasını, emir ve nehiylerin inceliğini, manasını anlamak imkânsızdır. Zira Hz. Peygamber (s.a.s.)'in hareketi ve kanun koyuşu tamamen vahye, yani Kur'an-ı Kerim'e dayanır. Rasûlullah (s.a.s.), herhangi bir mevzuda karar veremeyince veya kararında yanıldıysa Cenab-ı Hakk tarafından ikâz buyurulmuştur. Şu halde İslâmiyet'in ve dolayısıyla İslâm Tarihi'nin Kur'an-ı Kerim bilinmeden, okunmadan tedrisi, öğrenimi imkânsızdır.

İslâm dini Arabistan'da doğunca, kendini çeşitli dinlerin karşısında buldu. Yahudilik, Mecusilik gibi dinler bunların başlıcaları idi. Yahudiler olsun, Hristiyanlar olsun, zaman zaman Rasûlullah (s.a.s.)'a gelerek çeşitli sorular soruyorlardı. Hz. Peygamber de bu sorulara Allah'tan aldığı vahye dayanarak cevap veriyordu. Meselâ:

(1) K. K., Kehf Sûresi.

(2) K. K., Rûm Sûresi, 1-4.

«Yes'eluneke» (sana soruyorlar), (1), «Yes'elu» (sorar), (2), «Yes'eluke» (sana sorar) (3), «Yes'elune» (soruyorlar) (4) gibi.

«Ehli kitab, senin üzerlerine gökten bir kitap indirmeni isterler (sorarlar). Hakikat, onlar Musa'dan daha büyüğünü istemişler de «Allah'ı açıktan bize göster» demişlerdi. İşte zulümleri yüzünden onları yıldırım çarpmıştı. Bilâhare kendilerine bunca açık âyetler ve deliller geldikten sonra da (Tanrı diye) buzağıya tutunmuşlardı. Nihayet biz (tevbe ettikleri için) bunları af etmiştik. Biz Musa'ya apaçık (nice) hüccet (ler) verdik» (5).

«Kıyametin subût (ve vukuu)nun ne zaman olduğunu sana sorarlar, de ki: «Onun ilmi ancak Rabbimin nezdindedir. Onun vaktini kendisinden başkası açıklayamaz. Gökle-re'de, yere de ağır basmıştır O. O, size (başka suretle değil) ancak ansızın gelir. Tam manasıyla biliyormuşsun gibi sana (tekrar) onu sorarlar. (Yine) de ki: «Onun ilmi ancak Allah katındadır. Fakat insanların çoğu (bunu) bilmezler» (6).

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in muhatab olduğu soruların cevabını nasıl Kur'an veriyorsa; onun takib edeceği siyâseti, kime uyup kime uymayacağını da Kur'an gösteriyor:

«Ey Peygamber, Allah'dan kork. Kâfirlere ve münâfıklara itaat etme. Şüphesiz ki Allah hakkıyla bilendir, yegâne hüküm ve hikmet sahibidir» (7).

(1) K. K., Bakara Sûresi, 189, 215, 217, 219, 220, 222 gibi.

(2) K.K., Bakara Sûresi, 108.

(3) K. K., Nisâ Sûresi, 153.

(4) K. K., Bakara Sûresi, 273.

(5) K. K., Nisâ Sûresi, 153.

(6) K. K., el-A'râf Sûresi, 187.

(7) K. K., el-Ahzâb Sûresi, 1.

Kur'an, Hz. Peygamber (s.a.s.)'e neyi inkâr etmesi gerektiğini, bu inkârda bulunmayanların Allah'a inanmadıklarını şu şekilde gösteriyor.

«Dinde zorlama yoktur (1). Hakikat, imân ile küfür apaçık meydana çıkmıştır. Artık kim tağutu (2) tanımayıp da Allah'a iman ederse o, muhakkak ki kopması (mümkün) olmayan en sağlam kulpa (3) yapışmıştır. Allah hakkıyla iştirici, (herşeyi) kemaliyle bilicidir» (4).

Bir sonraki âyet'te şöyle buyuruluyor:

«Allah, iman edenlerin yardımcısıdır. Onları, karanlıklardan (kurtarıp) nura çıkarır. İnanmayanların dostları ise tağuttur. O da, kendilerini nurdan (ayırıp) karanlıklara çıkarır. Onlar cehennemın arkadaşlarıdır. Onlar orada, bir daha çıkmamak üzere ebedi kalıcıdırlar» (5).

Bir başka âyette de Allah, müslümanla müslüman olmayanın nelerle uğraştıklarını açıkça beyan buyuruyor:

«İman edenler, Allah yolunda savaşırlar; küfredenler de tağut yolunda savaşırlar. Öyle ise şeytanın dostlarıyla çarpışın! Şüphesiz ki şeytanın hilekârlığı zayıftır» (6).

Yukarıda sadece birkaçını zikrettiğimiz âyet-i kerimeler, görüldüğü gibi, insanın hem inancı hem de bu inanç doğ-

(1) Yani hiç kimse, müslüman olmaya zorlanamaz. Fakat müslüman olduktan sonra da İslâm'ın bütün gereklerini yerine getirme mecburiyetindedir. Âyetteki ikrâh (zorlama) kâfırlar içindir, müslümanlar için değil!

(2) Tağut, Allah'ın dinine, hükümlerine, emirlerine karşı olan her şey; Allah'ın kanunlarını tanımayıp, yerine kendi kanunlarını koyan ve İslâm kanunlarını yürürlükten kaldıran demektir.

(3) İslâm'a.

(4) K. K., Bakara Sûresi, 256.

(5) K. K., Bakara Sûresi, 257.

(6) K. K., Nisâ Sûresi, 76.

rultusundaki davranışlarını düzenliyor. İnsanoğlunun bu çizgi üzerinde, ölümüne dek verdiği mücadele ve imtihan, onun tarihidir. Tüm insanların tarihi, bu çizgiden geçer ve bu çizginin doğru yolunu Kur'an gösterdiğinden, İslâm tarihinin ilk kaynağı Kur'andır.

Kezâ Kur'an, müslümanın sosyal ilişkilerinden olan siyâseti, beşerî ilişkilerin nasıl olması gerektiğine de şöyle fermân buyuruyor:

"Muhammed, Allah'ın Rasûlü'dür. Onunla birlikte olanlar (onun ümmeti olanlar), kâfirlere karşı sert, kendi aralarında (birbirlerine karşı) merhametlidirler» (1).

Tabii ki bugünün müslümanları, her şeylerini kaybettikleri gibi, sosyal ilişkilerinin nasıl olacağını da bilmiyor ya da bilmezlikten geliyorlar. Dünyayı kene gibi sömüren Amerika'ya karşı yumuşak, hatta uşak; birbirlerine karşı ise, Kur'an'ın emrine muhalif olarak sert, hatta acımasız olmuşlar. Toplumumuz, -yani siyâsetimiz- bizleri görmeye gelen müslümanları "pis Arap" deyu dışlarken; Amerikalı, Fransız, İngiliz, Alman hipileri geliyor diye de, uçak merdivenlerinde, vapur iskelelerinde Ayşe'lere, Fatma'lara, Zeyneb'lere göbek attırıyorlar! Yâni Allah ne dediyse, onun zıddını icrâ ediyorlar!...

Kur'an-Tarih Ayrılmazlığı

Kur'an'ın muhatabı Hz. Muhammed (s.a.s.), dolayısıyla müslümanlar ve tüm insanlıktır. Beşeriyetin muhatab olduğu bu ilâhî kitab insanların sadece Allah'a kulluk yapmaları için yaratıldıklarını buyuruyor:

«Ben cinleri de, insanları da (başka bir hikmetle de-

(1) K. K., Fetih Süresi, 29.

ğil) ancak bana kulluk etsinler diye yarattım» (1).

Dikkat edilecek olursa, bu âyet-i kerimede «illâ» harfiyle hasr vardır. Yâni âyette söylenenin aksine bir hareket muhaldir. Velevki inanmayanlar buna karşı olsun.

Allah, insanları kesinlikle kendisine kulluk yapmaları için yarattığından ve insanlar da bu kulluğu yerine getirmekle mükellef olduklarından, İslâm denen bu kulluğun bir programı da lâzımdır ki, o da Kur'an'dır.

Allah, İslâm'ı Kur'an denen ilâhî kitapla insanlara bildirmiştir. İslâm, yâni Allah'ın istediği kulluğu yerine getirme yolu, Kur'an'la bilinir. Kur'an olmadan, ne İslâm olur ne de müslüman. İslâm olmayınca onun tarihi, yani beşer tarihi nasıl olsun?

İslâm, sadece ibadetler manzumesi olan bir din değil, tarihin konusu olan insan hayatının her yönüyle ilgili bir ilâhî yaşam kaynağıdır. Dolayısıyla İslâm'ı, tahrife uğramış dinlerden, bâul dinlerden herhangi birisi gibi kabul edemeyiz. Bu dinler, sadece insanın manevî yönüyle ilgilidirler. İslâm ise insan hayatının tümünü düzenler.

Hz. Muhammed (s.a.s.) hem Peygamber, hem devlet reisi ve hem de ordusunun başkomutanıydı... Ve bütün bu vasıfları kendinde toplayan Hz. Peygamber (s.a.s.)'e izleyeceği yolu gösteren kaynak Kur'an'dır. Kur'an, onun hem yaşama, hem ibadet rehberidir. Onunla devletini idare eder, onunla dinin temellerini öğretirdi. Mücadelesinin tüm ışığı Kur'an'dı. İşte bu mücadele tarihinin kaynağı, aynı zamanda beşerî hayatın kaynağıdır.

Hz. Muhammed (s.a.s.)'in şahsındaki İslâmî inkılabın temeli olması bir yana; Kur'an aynı zamanda ondan önceki peygamberlerin tarihlerini (kassalarını), yâni insanlık tarihi-

(1) K. K., Zâriyât Sûresi, 56.

ni kapsamaktadır. Bunun böyle olduğunu görmek için, Kur'an'ı bir defa incelemek yeter. Bu incelemede, Kur'an âyetlerinin çoğunun, ideal insanı yetiştirmek için anlatılan tarihî hadiseler (kıssalar) olduğu kolaylıkla müşahade edilecektir. İnsanoğlunun hayat çizgisi üzerinde, ölümüne dek verdiği mücadele, imtihan onun tarihidir. Tüm insanlığın tarihi olan bu çizginin doğru yolunu Kur'an gösterdiğinden, insan yaşamının ve bu yaşamın programı olan tarihinin tek kaynağı Kur'an'dır.

2- Sünnet:

İslâm tarihinin ikinci kaynağı Sünnet'tir. Sünnet, aynı zamanda bütün İslâmî ilimlerin ikinci kaynağıdır. Kısaca Sünnet, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in davranışlarının tamamına denir. Sünnet bilinmeden ne İslâm tarihi ve ne de diğer İslâmî ilimler anlaşılır. Çünkü Sünnet, Kur'an'la va'zedilen İslâm'ın pratiğidir. Eğer bu pratik olmasaydı, İslâm teoride kalırdı. Dolayısıyla İslâm, bu pratikle bilinir ve tatbik edilir.

Her müslümanın bildiği meşhur Veda hutbesinde, Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

«Ben size iki şey bırakıyorum ki, bunlara sarıldıkça dâlâlete düşmezsiniz. Bunlar, Allah'ın kitabı Kur'an ve benim Sünnetimdir».

O halde İslâm'ın kaynakları bunlardır. Bu iki kaynak; İslâm'ın esası, temelidir. Bunların herhangi birisi yerinden kaldırıldı mı, İslâm binası çöker.

Biz bu binanın, yâni İslâm'ın tarihiyle uğraştığımızdan, Kur'an'ı ve onun tatbikatı olan Sünnet'i bilmeye mecburuz. İslâm'ın Peygamberi ve bu peygamberin davranış ve pratikleri bilinmeden; onun tebliğ ettiği İslâm nasıl anlaşıl-

lır? Allah, Hz. Peygamber'i insanlığa örnek olarak seçmiştir:

«Muhakkak ki, Allah'ın istediği gibi yaşayıp, Ahiret gününe kavuşmayı arzulayanlar ve Allah'ı çok zikredenler için, Rasûlullah'da en güzel örnek vardır» (1).

Allahu Teâlâ böyle buyurmuş ki, her müslüman Hz. Peygamber (s.a.s.)'i kendisine, her türlü yaşamında örnek alsın, böylece müslüman olsun! Rasûlullah (s.a.s.)'i örnek almadan, müslüman olma iddiasında bulunanlar, yeni bir din uydurma peşindedirler. Bunlar, dini olduğu gibi değil, mantık(!)larına uyduğu nisbette almak istiyorlar.

Kötü emellerini, çok karanlık ortamlarda yürüten bu menfaat grupları, Kur'an ve Sünnet'i eleştirmekle başlayıp; müslüman âlimlerinden (!) olumlu reaksiyonlar görmeyince de, dinlerini, yâni dinsizliklerini apaçık ve müslümanları hiçe sayarak ortaya koyuyorlar!...

Bazı loca ve kulüplerin, çağdaş müslüman âlimi diye lânse edip şöhretleştirdikleri kimileri de çıkmış; evrensel din -hangi dine girdiğini söylemiyor- adına sosyete partilerinde mistik -karışık dememek için- vaazlar verip, İslâm'ın devletinin olmadığından dem vuruyor. Birkaç sosyete madamı karşısında basireti kapanan bu nevzuhur, Rasûlullah (s.a.s.)'in, Hz. Ömer'in Abbasilerin, Osmanlıların ve daha birçok İslâm Devleti'nin varolmuş olabileceklerine tahammül edemediğinden, inkâr ediyor ve kilise mantığı yürüterek, İslâm'ı camiye hapsedmek istiyor ki; devlet başkalarının olsun ve onlar; güden, müslümanlar da daima güdülen olsun!.. Çok şükür ki, sağduyulu mü'minler, bu oyunun çabuk farkına vardılar da; onları dışlamasını bildiler...

Onların dinleri kendilerine olsun sevgili okuyucum. Biz müslüman olarak, imân ediyoruz ki; Hz. Muhammed

(1) K. K., Ahzâb Sûresi, 21.

(s.a.s.)'siz bir İslâm'ı düşünmek mümkün değildir. Onun için O'nun Sünneti'ne düşman olanlar, aslında O'nun ve İslâm'ın da düşmanlarıdır! da şimdilik kendilerini kamufle için, suretâ Kur'an'a sarılıp «tek kaynak Kur'an'dır» deyip, onun âyetleri dışında bir şeyi yâni Hz. Peygamber (s.a.s.)'in Sünneti'ni kabul etmemektedirler...

Onlar, diledikleri kadar «Araptır» deyip Rasûlullah (s.a.s.)'ı sevmesinler, ne çıkar? Ebû Cehil, Ebû Leheb de sevmедiler... Bu çapulculara rağmen, ne kadar dejenere olmuşlarsa da, bugün dünya nüfusunun beşte biri onu seviyor. Veleve kerihel-kâfirûn!...

Rasûlullah (s.a.s.), bu tipleri bize ne güzel haber vermiş. Şöyle buyuruyor Hz. Peygamber (s.a.s.):

«Bir gün gelecek, sizden bazıları koltuklarınızın üzerinde yayılacak ve benim yapılmasını emrettiğim ya da yasakladıklarım kendilerine söylenince, «Bilmiyorum, Allah'ın Kitabı'nda varsa uyarım, (yoksa uymam) diyecekler» (1).

Bu Sünnet düşmanları, yâni Hz. Peygamber (s.a.s.) düşmanları işi o kadar ileri götürdüler ki, sanki sahih (doğru) hiçbir hadis yokmuş gibi, işleri-güçleri, "şu hadis uydurmadır, böyle bir hadis yoktur!" gibi yaygaralar oldu. Bu gibi zevatın, hiç müslümanların yararına olacak bir hadis naklettiklerini göremezsiniz!

19. yüzyıl aşağılık komplekslerini hâla üzerlerinden atamamış, biraz laiklikten, biraz demokrasiden ve ellerinde olmadan da biraz müslümanlıktan bir şeyler almış olan bu mahlut kafalılar, sûretâ pozitivist görünerek, -bu ihtiyarlamış felsefî ekolün çöktüğünden de bihâber- var güçleriyle Sünnet'e saldırıyorlar. Emin olun ki bu "İslâm düşmanları", Buhârî'ye, Ebû Hüreyre'ye düşman oldukları kadar ne

(1) İmam Şâfiî, er-Risâle, Mısır 1969, s. 51-52.

Bush'a, ne de Gorbaçov'a düşmandırlar... Hz. Muhammed (s.a.s.)'e itaat etmek, o kadar zorludur ki, Allahu Teâlâ, onun yanında yüksek sesle konuşulmasını bile menetmiştir. Nerde kaldı ki, Sünneti'ne uyulmasın.

Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:

«Ey inananlar! Allah'tan ve Peygamberi'nden öne geçmeyin; Allah'tan sakının; doğrusu Allah işitir ve bilir. Ey İnananlar! seslerinizi, Peygamber'in sesini bastıracak şekilde yükseltmeyin. Farkına varmadan, işlediklerinizin boşa gitmemesi için, Peygamber'e birbirinize bağırdığınız gibi yüksek sesle bağırmayın. Seslerinizi Peygamberin yanında kusan kimseler, Allah'ın gönüllerini takva ile sınadığı kimselerdir. Onlara mağfiret ve büyük ecir vardır» (1).

Bazı kendini bilmezlerin dedikleri gibi Rasûlullah (s.a.s.), herhangi birimiz gibi bir insan olsaydı; Allah neden ona bu ayrıcalığı tanısn? Bir başka âyette de Allah (c.c.) şöyle buyuruyor:

«Peygamberin çağrısını, kendi aranızda birbirinizi çağırmanız gibi tutmayın. Allah, içinizden sıvışıp gidenleri şüphesiz bilir. Onun buyruğuna aykırı hareket edenler, başlarına bir belânın gelmesinden veya can yakıcı bir azaba uğramaktan sakınsınlar!» (2).

Kur'an-ı Kerim'de Allah'a ve Rasûlü'ne itaati birlikte zikreden onlarca âyet varken, hâla Rasûlullah (s.a.s.)'ın Sünneti'ni kâle almayan bu güruha, tekrar ihtidâ etmeleri dileğiyle şu âyeti hatırlatmak istiyoruz:

«Peygamber'e itaat eden, Allah'a itaat etmiş olur. Kim yüz çevirirse bilsin ki, Biz seni onlara bekçi göndermedik» (3).

(1) Hucurât Sûresi, 1-3.

(2) Nûr Sûresi, 63.

(3) Nisâ Sûresi, 80.

Bizim de ilk ve son sözümüz odur ki, kim Rasûlullah (s.a.s.)'a karşı gelir, O'nun Sünneti'ni tanımazsa, onun İslâm'da yeri olmayıp, o Ebû Cehil'lerin, Mao'ların, Lenin'lerin, Bush'ların, Mitterand'ların dünya görüşlerine hizmet edip, İslâm'la onun değerleriyle -bilerek ya da bilmeyerek- mücâdele eden komplekslidir. Mevzuyu dağıtmamak için, burada ayrıntılara girmiyoruz. Biz, sadece mes'elenin ehemmiyetine dokunmak istedik (1). Sünnet'e bakış hakkında arzettiğimiz bu kısa düşüncelerden sonra, şimdi de onun muhtevasına bakalım. Muhaddisler, Sünnet'i üç kısma ayırırlar:

1- Hadis

Hadis, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in sözlerine denir.

Meselâ: «Ömer b. el-Hattab radıyallahu anh'dan:

Şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.s.)'dan işittim, buyuruyordu ki: Ameller (in kıymeti) ancak niyetlere göredir. Herkesin niyet ettiği ne ise eline geçecek olan ancak odur. Artık nail olacağı bir dünya veya nikah edeceği bir kadından dolayı hicret etmiş kimse varsa onun hicreti (Allah'ın ve Rasûlü'nün rızasına değil), hicret sebebi olan şeyedir!» (2).

Bir başka misâl de şöyledir: «Ebû Hüreyre radıyallahu anh'dan:

Şöyle demiştir: Hz. Peygamber (s.a.s.) buyurdu ki, «Müslümanın Allah yolunda alacağı bir yara, Kıyamet gün-

(1) Bu konuda ayrıntılı bilgi almak isteyenlere, Mustafa es-Sibâî'nin, *es-Sünne ve Mekânetühâ fi't-Teşrii'l-İslâmî* (Beyrut 1978) adlı kitabına bakabilirler. Hem mes'elenin tarihçesi yapıyor hem de bu Sünnet düşmanlarına cevaplar veriliyor.

(2) Tecrid-i Sarih Tercümesi, Ankara 1958, I, Hadis No: 1.

nünde yeni açıldığı andaki gibi kan fışkırıyor gibi görünür: Rengi kan rengi, fakat kokusu misk kokusu» (1).

Yine hadis'e misâl olmak üzere bir iki örnek daha verelim:

«Enes b. Mâlik (r.a.) şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: «Her kim, samimi olarak Allah'dan şehid olmak isterse, döşegi üzerinde bile ölse, Allah o şahsı şehitler mertebesine ulaştırır» (2).

Câbir b. Semura (r.a.)'dan, Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: «Bu din, daima ayakta duracak. Kıyamet kopuncaya kadar mü'minlerden bir tafe onun yolunda savaşmaktan asla vazgeçmeyecektir» (3).

Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle dedi: Rasûlullah (s.a.s.) buyurdu ki: «Allah yolunda savaşmadan ve Allah yolunda savaşmayı arzulayıp bunu konuşmadan ölen kimse, münâfikların bir grubundanmış gibi ölmüş olur» (4).

O güzel insan şöyle de buyuruyor:

«Öldürmek istediğiniz kuduz bir köpek dahi olsa, ona işkence yapmayın!». Ve bütün insanlığa kanun olması gereken şu emri: «Hiç kimseye zulmetmeyiniz; size zulmedilmesine de asla müsaade etmeyin!»

2- Fiil

Hz. Peygamber (s.a.s.)'in fiili hareketlerine denir.

(1) Ay. es., No: 175.

(2) Müslim, Sahih, İmâre-157; Nesâî, Sünen Cihâd-36.

(3) Buhârî, Sahih, Nafakât-3; Müslim, Sahih, İmâre-172; Ebû Dâvûd, Sünen, Sünne-16.

(4) Müslim, Sahih, İmâre-158; Ebû Dâvûd, Sünen, Cihâd-17; Nesâî, Sünen, Cihâd-2.

Yâni sahabe, Hz. Peygamber (s.a.s.)'i, bir fiil işlerken görmüşler ve onun bu hareketini bize nakletmişlerdir, buna Fîlî Sünnet diyoruz.

3- Takrir

Sahabenin söylediği bir sözü veya yaptıkları bir hareketi, Hz. Peygamber (s.a.s.) gördüğü ve işittiği halde reddetmemesi, sükût etmesi veya güzel karşılmasına denir.

Yukarıda dedik ki, Kur'an'la gelen İslâm ahkâmı, Hz. Peygamber (s.a.s.)'de uygulamasını bulmuştur ve müslümanlar bu uygulamayı almakla mükelleftirler. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bazı âyetler vardır ki, bunların tafsilat ve talbikatını ancak Rasûlullah (s.a.s.)'ın sünneti ile anlıyor ve uyguluyoruz. Meselâ, Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor:

«Ey iman edenler! Cum'a günü namaz için ezan okunduğu zaman alışverişi (herşeyi) terkedip zikrullah'a koşunuz» (1).

Bu âyeti celile ile Cum'a namazı farz kılınmış; fakat nasıl ve hangi şartlarda kılınacağına dair olan erkânı, Hz. Peygamber (s.a.s.) izah etmiştir.

Bir başka âyette şöyle buyuruluyor:

«Biz sana, Kur'an'ı insanlara açıklayasın diye indirdik» (2).

O halde Sünnet, Kur'an'ın açıklamasıdır. Aynı şeyi Hacc veya başka bir İslâmî esas için de söyleyebiliriz. İslâmî her hal ve hareket ondan öğrenilir. Bunun içindir ki Allahu Teâlâ buyuruyor:

(1) K. K., Cum'a Sûresi, 9.

(2) K. K., Nahl Sûresi, 44.

den de çekininiz» (1).

Netice olarak şunu diyebiliriz ki; İslâm tarihçisinin müracaat edeceği ilk kaynaklar Kur'an ve Sünnet'tir. Bunlar olmadan ne İslâm anlaşılır ne de onun tarihi..

Bu iki ana kaynaktan, yâni Kur'an ve Sünnet'den sonra da, yukarıda "Tarih çeşitleri" bölümünde zikrettiğimiz, değişik tarih kitapları da, kaynaklarımız arasında sayılır.

Antik tarih dönemi için kitâbe'ler, mezar taşları kaynak olduğu gibi, özellikle yakınçağ tarihi için en önemli kaynak, Arşivlerdir.

Karşılaştırmalı ve temkinli okumak şartıyla, hatıratlar, seyahatnâmeler de tarihi kaynaklar olabilir. Ancak bu tür kitaplarda abartmalar çok olduğundan, dediğimiz gibi, dikkatli okumak gerekir!

(1) K. K., Zâriyât Sûresi, 56.

*"Söyle Karacaahmet(1) Bu ne acıklı talih
Taşlarına yaslanmış ağlıyor koca tarih"
Necip Fazıl*

Yukarıda belirtmeye çalıştığımız hususları değerlendirecek olursak, diyebiliriz ki, Âdem (a.s.)'le başlayıp, Kıyamet'e kadar devam edecek olan tarih, sadece okullarda okutulan geçmiş hadiseler kronolojisi değildir. Bilâkis tarih, insanoğlunun yaşamıyla çok yakından ilgili, hatta onun içindedir de.

Tarihlerini bilmeyen insanlar, başkalarının bağımlıların, başkalarının uyduları olmaya mahkûmdur. Çünkü kendilerine öğretilenden başka bir hakikatı göremez gözleri. Buna müsaade dahi edilmez. Dolayısıyla insan, sadece tarihi bilerek hüriyeti tanır, bağımsızlığa aşık olur ve onun için mücadele verir.

İnsanın yaşam gayesi, insan-ı kâmil olması, başka bir tabirle Allah rızasına kavuşmasıdır. Allah, bunun için yaratmıştır insanı... Allah şöyle buyuruyor:

«Ben cinleri de, insanları da (başka bir hikmetle değil) ancak bana kulluk etsinler diye yarattım» (2).

(1) İstanbul'un en eski mezarlığı

(2) K. K., Âl-i İmrân Sûresi, 85-87.

Âyet-i kerime'den anlaşıldığı gibi, yaratılmış olan insanın, yaşam boyu göstereceği tüm çaba, Allah rızası doğrultusunda olacak. Aksi takdirde Allah, insanın amellerini kabul cümliyor. Bir diğer âyette de şöyle buyuruluyor:

«Kim İslâm'dan başka bir din (yâni hayat nizamı) ararsa, ondan (bu din) aslâ kabul olunmaz ve o, âhirette de en büyük zarara uğrayanlardandır. Kendilerine apaçık deliller gelmiş, o peygamberin şüphesiz bir hak olduğuna şâhidlik de etmişler iken imânlarının arkasından küfre sapan bir kavmi Allah, nasıl hidâyete erdirir (muvaffak eder)? Allah, zâlimler gurûhunu hidâyete erdirmez. Muhakkak ki; Allah'ın, meleklerin, bütün insanların la'neti onların tepesine. İşte onlar, onların cezaları» (1).

Allahu Teâlâ, yukarıdaki âyet-i kerimelerde, sadece kendi emirleri doğrultusunda olan bir hayat nizamını kabul edeceğini, başka bir hayat tarzı tanımayacağını beyân buyuruyor. Âyetin devamında da, taaccüb ifadesiyle şöyle buyuruluyor: Hz. Peygamber (s.a.s.), onlara takip edecekleri yolu gösterdikten sonra, insanlar o yolu terkedip, başka yollara saparlarsa, Allah nasıl onlara hidâyet eder, onları muvaffak eder? Bir başka tabirle Allah'ın insanlar için gösterdiği hayat nizamını inkâr ederek, O'ndan başkasından yardım isteyen insana hidâyet ve muvaffakiyet yoktur. O halde, ideal insan olmanın yolu, Allah'ın buyrukları doğrultusunda yaşamaktır. Ve zaman içinde, insanoğlunun bu yolda vereceği mücadele, tarihtir.

Bu yolun da bir tek rehberi vardır ki, o da Kur'an ve onun açıklaması olan Sünnet'tir.

Başkalarının bir gerçeğe inanmamaları, o gerçeğin yokluğunu intâc etmez. Onların inkâna rağmen gerçek vardır. Fakat Allah nizamının düşmanı olanlar, bunu gör-

(1) K. K., Âl-i İmrân Sûresi, 85-87.

mezler. Allah bunlar için şöyle buyuruyor:

«Andolsun ki biz, cin ve insanlardan birçoğunu cehennem için yaratmışızdır. Onların kalbleri vardır, bunlarla idrâk etmezler; gözleri vardır, bunlarla görmezler; kulakları vardır, bunlarla işitmezler. Onlar dört ayaklı hayvanlar gibidir. Hatta daha sapıktırlar. Onlar gaflete düşenlerin tâ kendileridir» (1).

O halde sonuç olarak diyebilirsiniz ki, tarih Kur'an'dan ayrılmayan, onunla kâim, insanı ideale götüren bir ilimdir. Kur'an, insanın yaşam rehberi olduğundan; ideal bir dünya için, devlet reisleri; tarihi, yâni Kur'an'ı bilecekler ki, eski yönetimlerin iyi ve kötü taraflarını dikkate alarak devletlerini Allah'ın rızası doğrultusunda yönetebilsinler; bakanları tarihi, yâni Kur'an'ı bilecekler ki, onu yanlış yola götürmesinler; komutanları, tarihi yâni Kur'an'ı bilecekler ki, gerçeksiz yere savaşmasınlar ve nihayet vatandaşları; tarihi yâni Kur'an'ı iyi bilecekler ki, Allah'tan başkasına kul olmasınlar! Çünkü kendilerine itaat edilen insanların çoğu insanı yanlış yola götürür (2). Tek doğru yol Kur'an'ın, Sünnet'in ve gerçek tarihin gösterdiği yoldur.

(1) K. K., el-A'râf Sûresi, 179.

(2) K. K., En'âm Sûresi, 116.

Sadece İslâm Tarihinin değil, bütün İslâmî ilimlerin ilk kaynağı Kur'an-ı Kerimdir.

Hz. Peygamber(s.a.s)'in vefatından sonra oluşmuş bütün din ilimleri, Kur'an'ın insanlar arasında en güzel bir biçimde tatbik edilebilmesini sağlamaya mütevakıftırlar. Dolayısıyla bu ilimlerin hiç birisi Kur'an'a bigâne olamaz. Kur'an esas alınmadan ne Sünnet düşünülebilir, ne Fıkıh, ne de Siyer.

Genel bir tanımlamayla söyleyecek olursak deriz ki Si-
ret, Hz. Peygamber(s.a.s)'in Kur'an'ı yaşaması, İslâm Tari-
hi de müslümanların Kur'an'ı yaşama mücadelelerindeki
serüvenleridir. Kendilerine müslüman diyenlerin ne ölçüde
Kur'an'a, yâni İslâm'a göre bir hayat yaşadıklarının öyküsü-
dür İslâm Tarihi. İşte bunun için diyoruz kendinden sonraki
bütün ilimlere kaynak olmuş olan Kur'an'ı bileceğiz ki, Sün-
net'i bilelim, Fıkıh'ı bilelim, Siyer'i ve İslâm Tarihini bilelim.
Bu arada hemen şunu belirtelim ki, Kur'an'ın tefsirlerine ba-
kılmadan Kur'an anlaşılmaz. Şayet bazılarının yaptıkları gi-
bi, hiç bir tefsire başvurmadan herhangi bir Kur'an mealini
elimize alarak ondan hüküm çıkartmaya çalışsak, çok bü-
yük hatalar yapacağımız gibi, Kur'an'ı da gerektiği gibi an-
layamayız.

Şüphesiz ki, Kur'an'ın ilk ve en mükemmel tefsiri, aynı

zamanda bütün İslam ilimlerinde ikinci kaynak niteliğini taşıyan Sünnet'tir. Sünnet bir tarafa bırakılarak ne Kur'an ne de İslâm anlaşılır. Böyle yapılırsa, yâni Sünnet dışlanarak İslâm anlaşılmaya başlansa, o zaman bunu yapanlar, hiç de iyi bir sonuca varamayıp, yeni bir din oluşturmaya çalışıyorlar. Şunu bir daha belirtelim ki, İslâm'ı bize getiren, son Peygamber Hz. Muhammed(s.a.s) olduğu gibi, İslâm'ın ilk tatbikçisi de odur. Binaenaleyh, İslâm'ı en iyi bilen odur. Onun tatbikatına ters düşen bir din, din olabilir, fakat İslâm olamaz. Sıradan bir batıl din hüviyetini kazanır. Dolayısıyla dinin İslâm olabilmesinin ilk şartı, onun Hz. Muhammed(s.a.s.)'den gelmiş olmasıdır. Nitekim o şöyle buyuruyor:

"Beni nasıl namaz kılıyor görüyorsanız, siz de o şekilde namaz kılınız". Yâni bir müslüman çıkıp da, "efendim, ben Kur'an'a bakar, ibâdetimi de ona göre yaparım" diyemez. Çünkü Kur'an, sadece genel hükümler koymuştur ki bizler onun tatbikatını, sadece Resûlullah(s.a.s)'in Sünneti'nden tesbit edip uygulayabiliriz.

İşte bu özelliklerinden dolayıdır ki Sünnet, yâni Hz. Muhammed(s.a.s)'in İslâm'ı tatbik esasları, keza bütün İslâm ilimlerinde olduğu gibi, Siyer ve İslâm Tarihinde de ikinci kaynak durumundadır. Nitekim Allah, kendilerine müslüman diyen herkesin, Hz. Peygamber(s.a.s)'i örnek almasını emrediyor:

"Muhakkak ki, Allah'ın istediği gibi yaşayıp, Ahiret gününe kavuşmayı arzulayanlar ve Allah'ı çok zikredenler için, Resûlullah'da en güzel örnek vardır".(1)

Müslüman olmak için, Sünnet'in kaçınılmazlığını başka bir kitabımızda (2) ayrıntılarıyla incelediğimizden, bura-

(1) K. K. Ahzab sûresi, 21.

(2) Bk. İhsan Süreyya Sırma, İslâm ve Tarih, İstanbul, 1991, İkinci bas. s.134 vd.

da bu kadarla iktifa ediyoruz.

Siret'e gelince; yukarıda da belirttiğimiz gibi, Hz. Peygamber(s.a.s)'in Kur'an'ı, yâni İslâm'ı yaşama tarzı, ve bu uğurda verdiği mücadeledir. Bu mücadeleyi anlatan kitaplara da Siret, ya da Siyer kitapları diyoruz.(3)

Siyer konusundaki kitaplar, daha Hicret'in ilk yılından itibaren kaleme alınmış, ve bu ilk dönem kitaplarının bir kısmı da günümüze ulaşmıştır.

Urve b. Zübeyr(ö.H.94), Vehb b. Münebbih(ö.H.104), Ebân b. Osman(ö.H.105), Asım b. Ömer b. Kata-de(ö.H.120), İbn Şihâb ez-Zuhri(ö.H.124), Ya'kub b. Utbe el-Medenî(ö.H.131) ve Musa b. Ukbe(ö.H.144) ilk dönem Siyer yazarlarımızdan sadece bazılarıdır.(4) Klâsik dönem olsun, modern dönem olsun; İslâm tarihi kaynaklarını verirken, kronolojik sıra yerine, öğrenilmesi daha kolay olsun için, alfabetik sırayı(5) tercih ettik. İslâm tarihçileri ve eserlerin sıralarken de, bir kısmının sadece isimlerini verirken, bazılarının eserleri hakkında bir iki cümleyle de olsa açıklamalarda bulunduk. Bu kısa girişten sonra şimdi de klâsik İslâm tarihçilerinden bazılarını görelim:

Klasik dönem İslâm Tarihçileri

İbn İshak (ö.H.150)(Muhammed b.İshak b.Yesâr)

ابن اسحاق

Şüphesiz ki Siyer ilmi tarihinin en önde gelen ismi, eserinin bir kısmı bize kadar ulaşmış olan İbn İshak'tır.

(3) Ayrıntılar için bk. İslâm ve Tarih, s.102 vd.

(4) Bu konudaki ayrıntılar için bk. Siretu İbn İshak, Neşru Muhammed Hamidullah, Rıbat,1976, Mukaddime kısmı.

(5) Sıralama, eserin orijinal dili esas alınarak yapılmıştır.

Bize kadar ulaşan bu kitabı, değerli ilim adamı Muhammed Hamidullah Hocamız, Fas kütüphanelerinin birinde bulmuş ve 1976 yılında **سيرة ابن اسحاق** adıyla Rabat'ta neşrederek ilim erbâbının hizmetine sunmuştur. Kitabın mevcudunun kalmaması ve bizzat Hamidullah Hoca'nın bana emri üzerine 1981'de Konya'da bu kitabın ikinci baskısını yaptık. Burada İbn İshak'ın hayatından sözettiyecek, (6) sadece onun, diğer Siyer kitaplarına kaynak teşkil eden eserinden bir iki cümleyle bahsedeceğiz.

İbn İshak'ın Siret kitabı, kendinden sonra yazılmış olan Siyer kitaplarının bir çoğuna kaynak olduğu gibi; onun **Tarihu'l-Kebir'i** -ki bugüne kadar aslı bulunamamıştır- de İslâm Tarihlerine kaynak teşkil etmiştir.

Hamidullah Hoca'nın bulup neşrettiği nüsha, maalesef eksik olup, sadece Uhud Savaşına kadar (Uhud Savaşı dahil) olan bölümü içermektedir. Elimizde bulunan en eski Siret kitabı olmasıyla İbn İshak'tan başladık. Şimdi de harf sırasına göre klasik dönem Siret ve İslâm tarihçilerini ve eserlerini görelim:

المسند. أحمد بن حنبل (ö.H.241) Ahmed b.Hanbel

علي المتقي (ö.H.975) Ali el - Muttaki

-كتر العمال، حيدر آباد، ١٣١١.

بدر الدين العيني (ö.H.855) Bedruddin el'Aynî

-عقد الجمان في تاريخ اهل الزمان، ال يازماسي.

(6) Hayatını merak edenler, keza onun kitabının mukaddime bölümünde Hamidullah Hoca'nın yazmış olduğu uzun makaleye bakabilirler.

Bedruddin el-Aynî'nin, henüz basılmamış olan bu büyük ve değerli İslâm tarihi, 30 cilt olup, Osmanlılar tarafından III. Sultan Ahmed zamanında Türkçeye de tercüme edilmiştir. Eserin hem Arapça aslı, hem de tercüme nüshaları İstanbul kütüphanelerinde mevcuttur. Bu tercümeler esas alınarak, bugünkü Türkçeye yapılacak olan bir yeni tercüme, insanlık için, ve özellikle biz müslümanlar için çok hayırlı bir iş olacak.

-عمدة القاري في شرح البخاري، القاهرة.

أبر منصور عبد القاهر البغدادي (ö.H.429) el-Bağdadi
-أصول الدين، اسطنبول، ١٩٢٨.

البخاري (ö.H.256) Buhari
-الجامع الصحيح، اسطنبول.

-التاريخ الكبير، حيدر آباد، ١٣٧٨.
Belâzûrî (ö.H.271) البلازوري

-فتوح البلدان، القاهرة، ١٩٦٠.
-أنساب الأشراف، القاهرة، ١٩٥٩.

البیهقي (Ö. H.458) Beyhaki
-السنن الكبرى، حيدر آباد، ١٣٤٤ (١. جلد)

الدارمي (ö.H.255) Darimî
-سنن (٢ جلد)

أبو داود (ö.H.275) Ebu Davûd
-سنن، حمص (سورية)، ١٩٧٤ (٥ جلد)

أبو عبيد، القاسم بن سلام (ö.H.221) Ebu Ubeyd
-كتاب الاموال، القاهرة، ١٣٥٣

Ebu'l-Fidâ (Ö. H. 732) أبو الفدا، اسماعيل بن علي

-المختصر في أخبار البشر، القاهرة، ١٣٢٥ (٤ جلد)

Ebu Nuaym (ö.H.430) أبو نعيم

-دلائل النبوة، حيدر آباد، ١٣٢٠

Ebu Ya'lâ el-Ferrâ (ö.H.458) أبو يعلى الفراء

-الاحكام السلطانية، القاهرة، ١٣٥٧

Ebu Yûsûf (ö.H.182) أبو يوسف

-كتاب الخراج، القاهرة، ١٣٠٢

el-Ezrakî (ö.H.223) محمد بن عبد الله بن أحمد الأزرقى

-أخبار مكة و ما جا فيها من الآثار، بيروت، ١٩٦٩.

Kitabın isminden de anlaşılacağı üzere, el-Ezrakî'nin bu eseri Mekke Tarihi ile ilgilidir. Eser, sadece Hz. Peygamber(s.a.s) dönemini değil, ondan önceki Cahiliye dönemi dediğimiz dönemdeki Mekke tarihini ele alıp incelemekte; dinle ilgili konularda olduğu gibi, o zamanki kültür ve sanat, ve özellikle Kâbe'nin tarihçesi hakkında çok değerli bilgiler ihtiva eden bir kitaptır. Kâbe'nin tarihi hakkında araştırma yapmak isteyenlerin, ilk başvurmaları gereken kitap da, kanaatımızca, Ezrakî'nin bu Târîhu Mekke'sidir.

ed'Diyarбекрі (ö.H.922) محمد بن الحسن الديار بكرى

-تاريخ الحميس في احوال انفس نفيس، بيروت، تاريخىسىز.

İbn Hacer (ö.H.852) ابن حجر أحمد بن علي العسقلانى

-المطالب العالیه، الكويت، ١٩٧٣

el-Hatibu'l-Bağdadi (ö.H.463) الخطيب البغدادي

-تاريخ بغداد، القاهرة، ١٣٤٩ (١٤ جلد)

İslâm tarihi açısından, özellikle Abbasiler dönemi için Bağdadi'nin bu eseri fevkalade önemlidir. Bağdadi bu eserinde sadece Bağdad'da yaşamış olan büyük zevatı değil, aynı zamanda meydana gelen olayları akıcı bir üslupla kaleme almıştır.

İbn İyâs (ö.H.930) ابن إياس

بدايع الزهور في وقايع الدهور، القاهرة، دون تاريخ.

İbn İyas'ın bu eseri bir bakıma, kendisinin yaşadığı asra kadar olan mufassal bir Mısır tarihidir. İslâm öncesi Fıraunlar döneminden de bilgiler veren İbn İyas, Osmanlı Sultanı Yavuz Selim'in Mısır muhasarasını da tafsilatıyla anlatmaktadır.

İbn Tağriberdi (ö.H.874) ابن تغري بردي

-النجوم الزاهرة في ملوك مصر و القاهرة، القاهرة، ١٩٥٦.

Tıpkı İbn İyas'ın eseri gibi, İbn Tağriberdi'nin kitabı da, zaten adından da anlaşıldığı üzere Mısır, ve özellikle Kahire tarihini içerir.

İbnu'l-Esir (ö.H.630) ابن الأثير (عزالدين)

-الكامل في التاريخ، بيروت، ١٩٦٥

-اسد الغابة في معرفة الصحابة، بيروت، ١٩٧٠.

Cizreli bu büyük alim, velud ve gerçekten de kendilerini ilme vakfetmiş olan bir ailenin evladıdır. Diğer kardeşleri, kendi devirlerinde Hadis ilminde zirveyi teşkil ettikleri gibi, İzzuddin ibnu'l-Esir de o dönemin tarih zirvesine ulaşmış bir şahsiyettir. Genellikle Taberi'den yararlanmış; ondan sonraki olayları da kendi asrına kadar olanını tarihine ilâve etmiştir.

İbn Batuta (ö.H.) ابن بطوطة

-رحلة، مصر، ۱۳۲۲

Büyük bir gezgin olan İbn Batuta'nın seyahatnamesi, içerdiği bilgiler açısından büyük bir değer taşır. Her seyahatnamede olduğu gibi, İbn Batuta seyahatnamesinde de bir takım mübalağalar olmasına rağmen, genel yapısı içerisinde, ilim dünyasının yararlanacağı bir eser olma vasfını da hâlâ korumaktadır.

İbnu'l-Cevzî (ö.H.597)

ابن الجوزي (ابو الفرج عبد الرحمن)

-الرفأ بأحوال المصطفى، مصر، ۱۹۶۶.

İbn Hazm (ö.H.456) ابن حزم

-جوامع السيرة، القاهرة، ۱۹۶۲.

İbn Haldun (ö.H.807) ابن خلدون

Tunus'da dünyaya gelen İbn Haldun, ilk dönem tahsilini Tunuslu ve Faslı değerli hocalarla yaptı. Tunus'ta kâdi olarak görevlendirilen İbn Haldun, bu görevde fazla kalamayarak Biskra'ya çekildi. Daha sonraları Fas ve Endülüüs'de Gımata'da aynı görevleri yaptıktan sonra, Hacc'a gitti. Dönüşünde Mısır'da kalan İbn Haldun, bir müddet sonra Kahire Kadısı oldu, ve ölümüne kadar orada yaşadı.

İbn Haldun, Kahire'deyken meşhur كتاب العبر adlı eserini kaleme aldı ki, kaba olarak üç bölümde ele alınabilir.

Birinci bölüm, Doğu İslâm dünyası tarihini içerir ki, İbn Haldun buraları iyi bilmediğinden, ve sadece Hacc'a gittiği zaman ora hakkında bilgi sahibi olduğundan, bu bölüm gerçekten diğer İslâm tarihleri yanında yetersiz kalmaktadır.

Onun esas memleketi olan Mağrib ve Endülüs'e ait olan bölüm ise, gerçekten o yöre tarihi hakkında, kendi zamanına kadar yapılmış en mükemmel eserdir denilebilir. Çünkü o zamana kadar, ya Mağrib konusunda fazla bir şey yazılmadı; ya da yazıldı, fakat biz bilmiyoruz.

Denilebilir ki, İbn Haldun'u, İbn Haldun yapan eseri, onun yukarıda zikri geçen tarih kitabına yazmış olduğu, ve müstakil bir cilt hâlinde olan ünlü المقدمة 'sidir. Dünyanın çeşitli dillerine çevrilmiş olan Mukaddime, adeta İslâm toplumunun siyasi gelişme süreci içerisindeki bir irdelenmesi, tarihi oluşumunun bir felsefesidir. Kabileler arası ilişkiler, saltanatların yükselme ve yıkılış sebepleri, bu olgulardaki dinî ve sosyo-ekonomik sebepler, çağdaş sosyolojiye ve tarih felsefesine örnek alınabilecek bir tarzda ele alınmıştır.

İbn Hallikân (ö.H.681) ابن خلكان

-وفيات الاعيان و أبناء الزمان، بيروت، ١٩٧١.

İbn Hallikân'ın bu eseri, bir bakıma İslâm Tarihi Ansiklopedisi sayılır. Kendi zamanına kadar olan önemli İslâm şahsiyetlerini, yaşadıkları olaylarla birlikte, harf sırasına göre anlatmıştır. Bu eserin en güzel baskısı, yukarıda da belirttiğimiz gibi, Beyrut'ta sekiz cilt hâlinde basılmış olanıdır.

İbn Nedim (ö.H.385) ابن النديم

-الفهرست، طهران، ١٩٧١.

İbn Nedim, bu muazzam kitabında, sadece İslâm ilimleri ile ilgili kitap isimlerini vermekle kalmaz; aynı zamanda ilimler hakkında da çok ilginç bilgiler verir.

İbn Sa'd (ö.H.230) ابن سعد

Rivayetlerin bize bildirdiğine göre İbn Sa'd, H.168 yılında Basra'da doğdu. Eğitiminin ilk dönemlerini Basra'da yaptıktan sonra, bu konuda daha da ilerlemek için Bağdad'a gitti; ve orada meşhur İslâm tarihçisi el-Vakidi'ye kâtip oldu. Daha sonraları Medine'ye de giden İbn Sa'd, kendilerinden rivayetler yapacağı bir çok ravi'yle tanıştı. Bilahare tekrar Bağdad'a döndü, ve H.230 senesinde orada vefat etti. En meşhur kitabı, (بيروت، ١٩٦٨) الطبقات الكبرى adlı 8 ciltlik eseridir. Ve bu eserin çeşitli baskıları yapılmıştır.

İbn Seyyidi'n-Nâs (ö.H.734) ابن سيد الناس

-عيون الاثر في فنون المغازي و الشمايل و السير، القاهرة، ١٣٥٦.

İbnu't-Taktakâ (ö.H.709) ابن الطقطقا

-الفخري في الآداب السلطانية و الدول الاسلامية، بيروت.

İbn Abdi'l-Hakem (ö.H.257) ابن عبد الحكم

-فتوح مصر، ليدن، ١٩٢٢.

İbn Abdi'l-Berr el-Kurtubî (ö.H.463)

ابن عبد البر القرطبي

-كتاب المغازي

-الاستيعاب في معرفة الاصحاب، القاهرة.

İbn Abdi Rabbhi (ö.H.327) ابن عبد ربه

-العقد الفريد، القاهرة، ١٩٢٣

İbn Asakir (ö.H.571) ابن عساكر

-تاريخ دمشق، دمشق، ١٣٧١

İbnu'l-'Îmâd el-Hanbelî (ö.1089) ابن العماد الحنبلي

-شذرات الذهب في أخبار من ذهب، القاهرة، ١٣٥١.

İbn Kuteybe (ö.H.276) ابن قتيبة الدينوري

- كتاب المعارف، القاهرة، ١٩٧٠
- الامامة و السياسة، بيروت، تاريخسنز.
- عين الاخبار ، القاهرة، ١٩٣٠.

İbn Kuteybe'nin eserlerinden, el-İmâme ve's-Siyase'nin, piyasada bulunan baskıları hakkında bazı kuşkular mevcuttur. Ve bunlara göre bu eser, en azından tamamı, İbn Kuteybe'ye ait değildir. İnşaallah, bazı tarihçilerimiz ileride, eserin bütün matbu ve el yazması nüshalarını karşılaştırarak, ve de İbn Kuteybe'nin üslubu da nazar-ı dikkate alarak, bu kuşkuyu giderirler.

İbnu'l-Kayyim el-Cevzi (ö.H.751) ابن القيم الجوزي

- ذاد المعاد في هدي خير العباد، مصر، ١٩٧٣

İbn Kesir (ö.H.774) ابن كثير، ابو الفدا اسماعيل

- البداية والنهاية، بيروت، ١٩٦٥
- شمايل الرسول، القاهرة، ١٩٦٧

İbnu'l-Kelbî (ö.H.204) ابن الكلبي

- كتاب الاصنام، القاهرة، ١٩٢٤

İbn Mâce (ö.H.275) ابن ماجة

-سنن، بيروت.

İbnu'l-Mucâvir (ö.H.690) ابن المجاور

- تاريخ المستبصر، لندن، ١٩٥٤

İbn Nedim (ö.H.438) ابن النديم

- الفهرست، طهران.

İbn Hişâm (ö.H.218) ابن هشام

Siret ilmi denince, ilk akla gelen isimlerden bir tanesi de İbn Hişâm'dır. Onun en büyük özelliği, 'İbn İshak'ın Siret kitabını çok güzel bir şekilde şerhederek daha sonraki nesillere aktarmış olmasıdır. Onun bu meşhur ve de bütün Siret yazarlarının yararlandıkları kitabı, السيرة النبوية adıyla değişik yerlerde neşredilmiş, ve bize kadar ulaşmıştır. İbn Hişâm, İbn İshak'ın Siret'ine yapmış olduğu bu şerh-le, onun daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Fakat gönül isterdi ki o, bu şerhini yaparken, İbn İshak Siret'inin tamamını kitabının metni içerisine alsın. Ne yazık ki o böyle yapmamış ve kendisine göre teferruat saydığı bazı şiirleri çıkartmıştır.

İbnu'l-Verdî (ö.H.749) ابن الوردي ، زين الدين

-تتمة المختصر في اخبار البشر، بيروت، ١٩٧٠.

el-Kazvinî (ö.H.600) القزويني

-اثر البلاد و اخبار العباد، بيروت، تاريخسنز.

el-Kalkaşandî (ö.H.821) القلقشاندي

-صبح الاعشا، القاهرة.

el-Kilâ'î (ö.H.643)

الكلاعي الاندلسي، سليمان بن موسى

-الاكتفا في مغازي رسول الله و الثلاثة الخلفاء،
القاهرة، ١٩٦٨

el-Makrizi (ö.H.845) المقرزي

-امتناع الاسماع ، القاهرة، ١٩٤١
-كتاب السلوك لمعرفة دول الملوك، القاهرة، ١٩٧٠

el-Makkari (ö.H.1041) المقرئ (أحمد بن محمد)

-نفع الطبيب، بيروت، ١٩٦٨

İslâm İspanyası(Endülüs) üzerinde çalışmak isteyenler için mutlaka görülmesi gereken bir İslâm Tarihidir.

Malik b. Enes (ö.H.178) مالك بن انس

-الموطأ، القاهرة، ١٣٧٠.

el-Maverdi (ö.H.450) الماوردي

-الاحكام السلطانية، بيروت، تاريخنصر.

İslâm devlet idaresi konusunda yazılmış olan ilk derli toplu kitap şüphesiz ki Maverdi'nin bu eseridir. İslam Devlet Hukuku dalında da kaynak olarak kabul edilen bu kitap, iki yönden eleştirilmektedir:

1) Eserin teorik oluşu; yâni genelde anlaulanların pratiğini bulmamış olması,

2) el-Maverdi'nin, saltanat sistemine karşı açık bir tavır almayarak, ve de geçmiş tatbikatlara eliştiril bir yaklaşımda bulunmayarak onları meşru idareler gibiymiş göstermesi. Aslında burada belki de el-Maverdi'ye hak vermek gerekir.(Yalnız bunu söylerken, ihtimâlî bir tavır almak da istiyorum). Ve demek istiyorum ki: Muhtemelen el-Maverdi, açıkça Sultanları tenkid edemediği için; "hiç olmazsa onlara teorik de olsa İslâm Devlet idaresinin nasıl olması ge-

rektiğini anlatıyım" dedi. Neki, bunu yaparken, en azından marjinal dahi olsa saltanatı tağutiliğe çevirmiş olanları örneklemeliydi. Çünkü şunu-bunu memnun etmek için, ya da "tenkid edilmeyecek bir ortam gelsin de o zaman yazılması gerekenleri yazayım; söylenilmesi gerekenleri söylüyeyim" diye beklesek, bilelim ki obeklediğimiz zaman hiç bir zaman gelmeyecek. Nitekim günümüzde bile, saltanatını ve rejimini tenkid ettim diye, Yezid Avukatlığı yapmak isteyenler var.

Bu eleştirilere rağmen el-Maverdi'nin el-Ahkâmu's-Sultaniyye'si İslâm Tarihi için, hele hele İslâm Siyasi Tarihi için bilinmesi ve de incelenmesi gereken kaçınılmaz bir eserdir.

Mes'udi (ö.H.346) مسعودي

—مروج الذهب، القاهرة، ١٩٦٥.

Mes'udi'nin bu değerli eseri, hakikaten o dönemde bu konuda yazılabilecek en önemli kitaptır.

İslâm öncesi dönemdeki milletlerin, kültür ve medeniyetlerin büyük bir bölümünü tettebbu etmiş, ve bizlere çok değerli bilgiler nakletmiştir. Dolayısıyla onun Murucu'na, salt bir İslâm Tarihi gözüyle değil, genel bir dünya tarihi gibi bakmak gerekir.

Mes'udi, hadiseleri anlatırken, onların detaylarına inmeden, en can alıcı kısımlarından pasajlar verir; ve onun eseri okununca, sanki kronolojik ve mufassal bir olaylar ansiklopedisi havası sezinlenir.

Mes'udi, naklettiği tarihi olayları anlatırken, kaynaklardan sözettiği gibi, bizzat şahıslardan o konuda işittiklerini almayı da ihmâl etmez.

Dört cilt hâlinde basılmış olan Murûcu'z-Zehab, gerçekten İslâm Tarihi ile ilgilenenler için, hacmi küçük olma-

cekten İslâm Tarihi ile ilgilenenler için, hacmi küçük olmasına rağmen okyanus mesabesindedir.

Muslim(İmâm) (ö.H.261) مسلم (الامام)

-الجامع الصحيح، القاهرة، ١٩٥٥.

İmâm Buharî'nin Sahih'i'nden sonra, bütün İslâmî ilimlerin üçüncü ve muteber kaynağı, Kütübü Sitte dediğimiz Hadis mecmualarının ikinci Sahih'i olan İmâm Muslim'in Sahih'idir.

Nuruddin el-Halebi (ö.H.1044) نور الدين الحلي

-السيرة الحلبية، القاهرة، ١٩٢٤ (٣ جلد)

es'Sehâvî (ö.H.902) السخاوي

- الاعلان بالتوبخ لمن ذم التاريخ، بيروت، ١٩٧٩.

Tarih ilmi konusunda ilk eser yazanlardan birisi olan es'Sehavi, büyük alim el-İ.âfiyeci'nin talebesidir. Genel tarih ilmiyle ilgili kaleme almış olduğu bu eser de, el-Kafiye-ci'nin tesirinde kalarak derlenmiş bir kitaptır.

es'Suheyli (ö.H.581) عبد الرحمن السهيلي

-الروض الانف، القاهرة، ١٩٦٧.

Aynı zamanda büyük bir Muhaddis olan İmâm Suheyli, bu eserini İbn Hişâm'ın السيرة النبوية 'adlı Siret kitabını şerhetmek için yazmıştır.

Hız. Peygamber(s.a.s)'in Sireti hakkında, gerçekten büyük bir hizmet sayılacak bu eseri, Suheyli büyük bir cehd sarfederek hazırlamış, ve günümüzde yedi cilt hâlinde neşredilmiştir. İbn Hişâm'ın Siret kitabını, ve dolayısıyla da İbn

İshak'ı anlamada, bu eser fevkâlâde yararlı bir kaynaktır.

es'Semhûdî (ö.H.911) الدين علي بن احمد السهمودي
-وفا' الوفا بأخبار دار المصطفى ، بيروت، ١٩٥٥.

İmâm Semhudi'nin, kısaca el-Vefâ olarak bilinen bu değerli eseri, sadece Hz. Peygamber(s.a.s)'in Sireti'ni, değil, aynı zamanda, bütün müesseseleriyle birlikte, O'nun devletini de alıp incelemekte; bir çok yerde derli toplu bula-mayacağımız bilgileri bir araya getirmektedir. Eser, Medine şehri tarihi açısından da önem arzeden bir kitaptır.

es'Suyûtî (ö.H.911) جلال الدين السيوطي
-تاريخ الخلفاء، القاهرة، ١٩٦٤.

İmâm Suyuti'nin bu kitabı, hacimce küçük olmasına rağmen, özellikle Raşid Halifeler dönemi için, kendinden sonra gelen tarihçiler için kaynak olmuştur. Bildiğimiz gibi İmâm Suyuti, sadece tarihçi değil, o aynı zamanda büyük bir muhaddis ve de müfessirdir.

es-Safedi (ö.H.764)

صلاح الدين خليل بن أيبك الصفدي

Büyük müellif es-Safedi'nin, Alman müsteşriki Helmut Ritter tarafından tahkik edilerek 1962 tarihinde Wiesbaden'de basılan كتاب الوافي بالوفيات adlı kitabı, gerçekten İslâmi ilimlerde ve özellikle İslâm Tarihinde ihmâl edilmemesi gereken bir tabakat kitabıdır. Takriben 30 cilt kaddır. Senelerce İstanbul Üniversitesinde hocalık yapmış olan Ritter, bu kitabın el yazmalarını görmüş ve büyük bir cehd ve mesaiden sonra Wiesbaden'de neşretmiştir.

eş'Şafî'i (ö.H.204) محمد بن ادريس الشافعي

-كتاب الأم، بيروت، تاريخ سنز.

-الرسالة، مصر، ١٩٦٩.

Şehristanî (ö.H.448) شهرستاني

-الملل و النحل، القاهرة، ١٩٦٧.

eş'Şevkânî (ö.H.1250) الشوكاني

-فتح القدير، القاهرة، ١٣٤٩.

Taberî (ö.H.310) الطبري

-تاريخ الامم و الملوك، ليدن، ١٨٨٢.

İslam Tarihi kaynakları denince, ilk akla gelen isim, şüphesiz Taberî'dir. Aynı zamanda büyük bir müfessir olan Taberî'nin Tarihu'l-Umemi ve'l-mulûk'u sadece bir İslâm Tarihi değil, aynı zamanda ilk genel tarih kitaplarındandır da. İslâm öncesi dinleri, kavimleri; kültür ve medeniyetleriyle birlikte çok detaylı bir şekilde bize nakleden Taberî, mutekaddiminden, yâni il dönem İslâm alimlerinden oluşu itibarıyla da önemlidir. Taberî tarihinin çok değişik baskıları yapıldığı gibi, taşıdığı değerden dolayı da bir çok dünya diline tercüme edilmiştir.

Ya'kubî (ö.284) يعقوبي

-تاريخ يعقوبي، بيروت، ١٩٦٠.

Ya'kubi de ilk dönem İslâm tarihçilerindendir. Zaman zaman şiilikle itham edilmiş olmasına rağmen, eserine bakıldığında, pek o kadar şiiliği göze çarpmamaktadır. Bilâkis Hulefay-ı Raşidin'e karşı olan tutumu, gayet müsbettir. Bu bakımdan, kendisinden mutlaka istifade edilmesi gerekir. Çünkü Taberî'den bile önce yaşamış, ve olaylara daha yakındır.

Yakut el-Hamevi (ö.H.626) ياقوت بن عبد الله الحموي

-معجم البلدان بيروت، تاريخسز (٥ جلد) .

-معجم الأدبآ، القاهرة، ١٩٢٥ (٧ جلد) .

el-Vakidi (ö.207) الواقدي

el-Vakidi, ilk dönem İslam tarihçilerindendir.†Onun, bilhassa Kitabu'l-Meğazî adlı eseri meşhur olup, Meğazi ilmine kaynaklık etmiştir. Bazı İslâm alimleri, el-Vakidi'yi "eserleri pek muteber değildir" şeklinde tenkid etmiş olmalarına rağmen, ondan istifade etmeyi de ihmâl etmemişlerdir ki bu, onların haksız olduklarını gösterir. Nitekim el-Vakidi'yi beğenmeyenler, onun talebesi olan İbn Sa'd'ın kendisinden rivayet ettiği haberleri çekinmeden almışlardır.

-كتاب المغازي، اكسفورد، ١٩٦٥

Kitabu'l-Meğazi kitabının değişik bir çok baskıları yapılmışsa da, bunların en derli toplu olanı Marsden Johns tarafından yapılan Oxford baskısıdır. Adından da anlaşılacağı üzere, Vakidi'nin bu değerli kitabı, Hz. Peygamber(s.a.s)'in savaşlarını anlatır. Oldukça detaylarına kadar verilen rivayetlerin en küçük ayrıntılarını bile Vakidi kaydetmekten çekinmemiştir.

-فتوح الشام

Futûhu's-Şam kitabının değişik yerlerde ve tarihlerde bir çok baskısı yapılmıştır. Bu kitap da, Hz. Peygamber(s.a.s) döneminden itibaren, yapılmış olan İslâmî fütuhatın özellikle bugün Orta Doğu dediğimiz bölgede yapılanları üzerinde durur.

كتاب الردة، بيروت، ١٩٨٧

el-Vakidi'nin en son basılan eseri, Kitabu'r'Ridde adında olanıdır. Prof. Hamidullah hocamız tarafından bas-

kıya hazırlanan bu değerli kitap, ilk defa neşrediliyor. Kitap, Hz. Peygamber(s.a.s)'in vefatından sonra meydana gelen irtidat olaylarını, ve bu olaylara karşı yapılan savaşları anlatır. Vakidi, bu kitabının ilk bölümünde, Resûlullah(s.a.s)'in vefatıyla ortaya çıkan İslâm Devlet Başkanlığı meselesini, ve özellikle, Hz. Ebu Bekir'in hilâfete getirilmesiyle ilgili hadiselerin ayrıntıları anlatır.

شمس الدين الذهبى (ö.H.748) ez'Zehebî

-تاريخ الاسلام ، القاهرة، ١٩٧٤

-تذكرة الحفاظ، حيدر آباد، ١٩٥٨

-العبر في خبر من عبر، الكويت، ١٩٦٣

SIYER VE İSLÂM TARİHİ KONUSUNDA MÜSLÜMANLARIN ÇAĞDAŞ ÇALIŞMALARI

Arapça eserler

Abdulhamid el-Hatib عبد الحميد الخطيب

-كتاب سيرة سيد ولد آدم، الدوحة(قطر)، . . ١٤٠٠

Abdulvahhab en'Neccar عبد الوهاب النجار

-قصص الأنبياء، بيروت، تاريخسز.

Ahmed Emin احمد أمين

-فجر الاسلام، بيروت، ١٩٦٩

-ضحى الاسلام، القاهرة، ١٩٦٤ (٤ جلد)

-ظهر الاسلام، القاهرة، ١٩٦٦ (٤ جلد)

Ahmed Zeyni Dahlan احمد زيني دحلان (ö.H.1304)

-السيرة النبوية و الآثار المحمدية (٢ جلد)، بيروت، تاريخسز

علي ابراهيم حسن Ali İbrahim Hasan

-التاريخ الإسلامي العام، الكويت، ١٩٧٧

علي شريعتي Ali Şeriatî

-اسلام شناسي، طهران، تاريخسنز.

-فلسفه تاريخ، طهران، تاريخسنز.

-تاريخ تمدن، طهران، تاريخسنز.

جواد علي Cevad Ali

-تاريخ العرب قبل الاسلام، بغداد، ١٩٥٣

جرجي زيدان Corci Zeydan

-تاريخ التمدن الاسلامي، القاهرة، ١٩٦٨ (٥ جلد)

-كتاب العرب قبل الاسلام، القاهرة، ١٩٠٨

محمد حميد الله Hamidullah, Muhammed

-مجموعة الوثائق السياسية، القاهرة، ١٩٥٨

-Le Prophete de l'Islam, Paris, 1979.

Hamidullah Hoca'nın, 20 senede hazırlamış olduğu bu çok değerli ve kaynak eseri, bir kaç kez Türkçe'ye de tercüme edilmiştir.

- Hz. Peygamber'in Savaşları, İstanbul, 1979. Bu eser Türkçe olarak hazırlanmış olup, iki baskısı yapılmıştır.

- İslam Müesseselerine Giriş. Birincisi 1981 de olmak üzere, bu eserin de üç baskısı yapılmıştır. Hoca'nın bu eseri, 1975-76 ders yılında Erzurum İslami İlimler Fakültesinde verdiği ve tarafımızdan talebeye simültane tercümesi yapıldıktan sonra, İstanbul'da neşrettiğimiz "talebe ders notları"dır. Bu eserin de başka dillerde yapılmış baskısı yoktur.

- İlk İslam Devleti, İstanbul,1992. Bu eser, Hamidullah Hoca'dan tercüme ettiğimiz bazı makalelerden oluşmaktadır.

Hattab, Mahmud Şit محمد شيت خطاب

-تاريخ جيش النبي

İslâm askerlik tarihi üzerinde uzman olan üstad Şit Hattab'ın bu eserini, Peygamber Ordusunun Tarihi adı altında tercüme ettik.(Pınar yayınları,1983)

الرسول القائد : Kısaca Komutan Peygamber olarak tercüme edebileceğimiz bu eserin Arap-islam dünyasında bir çok tercümesi yapıldığı gibi, eser Türkçe'ye de tercüme edilmiştir.

İzzet Derveze محمد عزة دروزة

-سيرة الرسول، الدوحة(قطر)، ١٤٠٠

Keskioglu, Osman ve A.Himmet Berki

-Hz. Peygamber'in Hayatı, Hz. Peygamber'in hayatını konu alan bu kitap da Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından bir kaç kez basılmıştır.

Köksal, Asım,

-İslam Tarihi, İslam Tarihinin bir çok ayrıntılarını da ele alan bu kitap, bir çok defa basılmıştır.

Mevdudi Ebu'l-Alâ

-Tarih Boyunca Tevhid Mücadelesi ve Hz. Peygamber, Ankara,1983. Pınar Yayınları (2 cilt).

Kısaca "Doğu Bilimcilik" olarak tarif edilen Oryantalizmin bilimsel bir biçimde ortaya çıkış tarihi üç dört asır öncesine kadar uzanır. Bu bilimin mensuplarını, yâni oryantalistleri, genellikle Avrupalı olmakla birlikte, İslâm üzerinde araştırmalar yapan gayrimüslim alimler olarak tanımlayabiliriz. Her ne kadar kendileri Doğu, ve özellikle de İslâm ülkeleri üzerinde yapmış oldukları bu çalışmaları ilim adına yaptıklarını iddia ediyorlarsa da, meselenin köküne inildiğinde, yapılan bu çalışmaların çoğunun, sömürmekte oldukları ülkeleri daha iyi sömürebilme gayesine matuf olduğu görülür.

Başka bir deyişle Oriyantalizm, İslâm ülkelerini daha iyi sömürebilmek için; müslümanları, dinlerini, dillerini, sanatlarını, sosyal yapılarını, etnik oluşumlarını, tarihlerini, antropolojilerini, psikolojik yapılarını, duygusallıklarının odak noktalarını, zaafalarını, direnç noktalarını, v.s. gibi bütün yönlerini, sömürgeci bir perspektifle araştırmak, incelemektir.

Yalnız kaziyeyi bu şekilde korken, İslami araştırmalara gerçekten ilim gözüyle bakmaya çalışan, ve art niyetli olmayan Japon müsteşriki İzitsu gibi bilim adamlarının olduğunu da -sayıları çok az da olsa- kabul etmemiz gerekir.

Her ne kadar başlangıçtaki Oryentalist çalışmalar, Avrupa'ya göre Doğu'da kalan bütün toplumlar üzerinde yapılan araştırmalar idiyse de, zamanla bu çerçeve daraldı ve sadece İslâm toplumları üzerindeki çalışmalara inhisar ettirildi.

Tecessüs Dönemi

Gayrimüslimlerin, ve özellikle Hristiyanların, teces-

süsten, yâni meraktan ileri gelen, İslâm'la ve müslümanlarla ilişki kurma, onlar hakkında bilgi sahibi olma, insanlığa yeni sunulan bu dinin esaslarını öğrenme faaliyetleri, daha Hz. Peygamber(s.a.s) zamanında meydana gelmiş olan bir olgudur. Bunun en çarpıcı misali de **Mubahale** olayıdır:

Arabistan'ın Necran bölgesinden bir Hristiyan heyeti, İslâmiyet, ve özellikle İslâm'ın Hz. İsa hakkındaki görüşünü öğrenmek için Medine'ye gitmişlerdi. Hz. Peygamber(s.a.s), onları huzuruna kabul ettikten sonra, uzun uzun konuşmalar; sorular, cevaplar oldu. Fakat Hristiyanlar, İslâm'ın Hz. İsa(a.s)'la ilgili görüşünü kabul etmedikleri gibi, inadla kendi görüşlerinin doğruluğunu kabul ettirmeye çalıştılar. Hristiyanlar böyle inad edip, Hz. İsa'nın Allah'ın oğlu olduğunda ısrar edince, şu ayet-i kerimeler nazil oldu:

" Şüphesiz, Allah katında İsâ'nın durumu, Adem'in durumu gibidir. Onu topraktan yarattı, sonra ona "ol" demesiyle o da hemen oluverdi. Gerçek Rabbindendir. Öyleyse kuşkuya kapılanlardan olma. Artık sana gelen bunca ilimden sonra, onun hakkında seninle çekişip tartışmalara girişirlerse, de ki:" Gelin, oğullarımızı ve oğullarınızı, kadınlarımızı ve kadınlarınızı, kendimizi ve kendinizi çağıralım; sonra karşılıklı lânetleşelim de Allah'ın lânetini yalancılara üzerine kılalım".(7)

Kur'an ayetlerinin bu emri üzerine, Hz. Peygamber (s.a.s) Hristiyan heyetini karşılıklı lânetleşmeye davet etti. Bu olaya İslâm Tarihinde **Mubahale** denir. Mubahale, yalancıyı ortaya çıkarmak için, Allah'ın lânetini istemektir.(8)

Resûlullah(s.a.s) onlara şöyle dedi: "Siz Hz. İsa'nın Allah'la bir olduğuna inanıyor, öyle iddia ediyorsunuz. Ben

(7) K.K. Âl-i İmran sûresi, 59-61.

(8) Muhammed Hamidullah, İslâm Müesseselerine Giriş, İstanbul, 1984, s.80.

ise, onun Allah'ın kulu ve Peygamberi olduğuna inanıyorum. Şu halde yann Mescid'e gelin, hep beraber Allah'a dua edelim ve aramızdan kim yalancıysa, Allah ona lânetini ve gazabını yollasın".

Ertesi günü, Hz. Peygamber(s.a.s), kızı Fatıma, torunları Hz. Hasan, Hz. Hüseyin ve diğer akrabalarını alarak Mescid'e, Hristiyan heyetiyle görüşmeye ve mubahale için Allah'a dua etmeye gitti.

Onların gelişini izlemekte olan Hristiyan heyetin başkanı papaz, arkadaşlarına şöyle dedi:

" Muhammed ve yanındakilerin yüzünde öyle bir nûr görüyorum ki, bunlar göğün yere inmesini isteseler, gök yere iner. Gelin bunlarla daha fazla münakaşa etmeyelim. Çünkü Allah'ın lânetini isteyecek olursak, hepimiz helâk oluruz. En iyisi biz onlarla barış yapalım ve çekip memleketimize gidelim".

Papazlarının bu teklifi üzerine, Hristiyanlar mubahale yapmaktan köktular, ve ertesi gün memleketlerine döndüler.

Kur'an-ı Kerim de incelenecek olursa, بِسْأَلِ رَّبِّكَ yâni "sana sorarlar" hitabıyla başlayan bir çok ayet-i kerime görülür ki, bu soruları soranların çoğu Ehl-i Kitap dediğimiz Yahudi ve Hristiyanlardı.(9)

Aynı şekilde, Halife Hz. Ömer zamanında müslümanlara esir düşmüş olup, bilâhâre serbest bırakılan bir bizans askerine, o zamanlar Kudüs'de bulunan Bizans Kralı, İslâm ve müslümanlar hakkındaki tecessüsünü gidermek için şöyle soruyor:

" Bana bu müslüman denen insanları anlatır mısın?

(9) Ayrıntılı bilgi için bk. İbn Hişam, es'Siretu'n-Nebeviyye, Mısır,1955, I-II,543 vd.

Daha düne kadar korka korka memleketimize gelen bu Araplara ne oldu ki, böyle yildırım hızıyla topraklarımızda fetihler yapıyor, oralarda kendi dinlerinin kanunlarını uyguluyorlar?"

Bizans askeri, Kralına Şu cevabı verdi:

" Müslümanlar selam vermeden bir yere girmezler. Acıkmadan sofraya oturmazlar. Doymadan kalkarlar. Gece zikreder, gündüzleri at sırtında cihad ederler". Duyduklarına  z len Bizans Kralı Şöyle dedi:

"Şayet yalan s ylemiyorsan, ve bu insanlar gerçekten senin dediğin gibi yaşıyorlarsa, ayağımın altında bulunan Şu topraklar da onların olacaktır!".

İŞte daha o günlerden itibaren, İslami f tuhattaki aksiyon ve kalpleri fethetmekteki hikmet merak konusu olmuş; gayrimüslimler, çığ gibi büyüyen İslam Devletleriyle ilgilenmeye baŐlamıŐlardır.

Bir sonraki dönemde ise, İspanya ve Sicilya'nın fethedilmeleriyle, İslâm'a karşı olan tecessüs daha da artmıŐ; Avrupa'nın kalbine doğru hızla yol alan bu dinin  n n n kesilmesi çareleri aranmıştır. Bunu sağlamak için bir yandan askeri tedbirler alınıp, Endülüs m sl manlarına akınlar düzenlenirken, öbür yandan da konunun ilmi yönleri üzerinde araştırmalar yapılmaya başlanmıştır ki, kanaatimize göre ilk oryantalistik çalışmalar bunlardır.

İlmi tecess s n baŐlamasıyla beraber, İbn RüŐd, İbn Sina, İbn Bace ve Farabi gibi İslâm bilginlerinin eserleri Latinceye tercüme edilerek Batı  niversitelerinde okutulmaya başlanmıştır ki, Yunan felsefesinin de müslümanlar kanalıyla, İspanya  zerinden Avrupa'ya geçmesi aşağı-yukarı bu döneme rastlar.

Haçlı Seferleri

Batı'nın müslümanları yakinen tanımasının bir diğer ve fakat kanlı olan bir yolu da **Haçlı Seferleridir**.

Milâdi on birinci yüzyıldan(1095), on üçüncü yüzyılın sonuna (1270'lere) kadar, yâni aşağı-yukarı iki yüz yıl devam eden Haçlı Savaşları sonunda Batı dünyası, başka bir tabirle Hıristiyan alemi, İslâm Devletini ve müslümanları yakından tanımış; bu muazzam Devleti; dinî, ilmî ve ictimâî yönleriyle, kendilerinkiyile mukayese etme imkânını bulmuşlardır.

Aslında Haçlı Savaşları, tarihlerde okuduğumuz gibi, salt dinî bir hareket değildir. Bilâkis, sadece müslümanlara karşı değil, kendi dindaşlarına bile, bu savaşlar sırasında yapılan muameleler, onların 'İsâ'nın dinini kurtarmak için değil, Şark'ın zenginliklerini yağmalama felsefe ve siyasetini güttüklerini ortaya koymuş; bu gerçeği bizzat Batılı kaynaklar da ortaya koymuşlardır.

Oryantalistlerin esas çalışma dönemleri, 18. yüzyılla 19. ve 20. yüzyıllardır. Bu organize hareket için Avrupa'nın çeşitli şehirlerinde merkezler açılmış, bu konuya büyük paralar sarfedilmiştir. Özellikle yaşadığımız şu günlerde, İslâm dünya gündemine girdiğinden, müsteşrik dediğimiz oryantalistlerin faaliyetleri de bu harekete paralel olarak büyüme göstermiştir. Şüphesiz oryantalistlerin bütün çalışmaları, sadece İslâm Tarihine yönelik değildi; diğer bütün İslâmî sahalara da el atmışlar, hatta üzülerek belirtelim ki, müslümanlardan daha güzel çalışmalar ortaya koymuşlardır.

Şimdi de örnek olması için çeşitli Avrupa dillerinde yayınlanmış bazı İslâm Tarihi ile ilgili bazı eserleri görelim:

Almanca kaynaklar

Buhl, F.

-Das Leben Mohammeds, Leipzig,1930.

Paret, R.

- Mohammed und der Qoran,1957.

Sprenger, A.

-Das Leben und die Lehre des Mohammed, Berlin,1861.

Fransızca kaynaklar

Blachère,R.

-Le Problème de Mahomet, Paris,1952.

Le Bon, Gustave,

-Civilisation des Arabes, Paris.

Boulainvillier,

-La Vie de Mahomet, Paris,1730.

Brockelmann C.

-Histoire des Peuples et des Etats Islamiques, traduction de M.Tazerout, Paris,1949.

Casanova, P.

-Mahomet et la fin du Monde, Paris,1911.

Dermenghem, Émile,

-Mahomet et la tradition islamique, Paris, tarihsiz.

Demombynes, Gaudefroy.

- Mahomet. Paris, 1957.

Lammens, H.

-Le Berceau de l'Islam, Roma,1914.

-L'Islam, Croyances et institutions, Beyrouth,1943.

Laoust, Henri.

-Les Schismes dans l'Islam, Paris,1965.

Planhol, Xavier de

-Les Fondements géographiques de l'Histoire de l'Islam, Paris,1968.

Risler, Jacques C.

-La Civilisation Arabe, Paris,1955.

Rodinson, Maxime

-Mahomet, Paris,1961.

Ryckmans, Jacques

-l'Institution Monarchique en Arabie Meridionale avant l'Islam (Ma'in et Sabâ), Louvain,1951.

Ryckmans, G.

-Les Religions Arabes Préislamiques, Louvain,1951.

Sauvaget, J.

-Introduction à l'Histoire de l'Orient Musulman, Paris,1943.

İslâm Tarihi bibliyografik araştırmaları için çok faydalı olan bu kitap, yeni ilâveler yapılarak müsteşrik C. Ca-

hen'in bir takdim yazısıyla 1961 yılında tekrar Paris'te basılmıştır. Bu kitap bir bakıma bütün oryantalistlerin İslam Tarihi araştırmalarında başvurdukları ilk eserdir.

Wiet, Gaston.

-Grandeur de l'Islam, Paris,1961.

Hollandaca kaynaklar

Wensinck,

-Mohammed en de Joden te Medina, Leyden,1908,

İngilizce kaynaklar

Arnold, Thomas W.

-The Caliphât, London,1967.

The Cambridge History of Islam, Cambridge,1970.

Hitti, Philip K.

-History of Arabs, Tenth edition, New York,1974.

Hitti'nin bu araştırma kitabı, Salih Tuğ tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir.

Lewis, B.

-The Arabs in History, London,1950. Lewis'in bu ve başka eserleri de mesela Modern Türkiye'nin doğuşu adlı kitabı da Türkçe'ye tercüme edilmiştir.

Index Islamicus

Muir, W.

-Life of Mohammed, 1858-61.

Watt, W.M.

- Mohammad in Macca, 1953,

- Mohammad in Medina, 1957.

- Muhammad, Prophet and Statesman, Oxford University Press, London.

İtalyanca kaynaklar

Caetani, Leone,

-Annali dell'Islam, Milano, 1905-1926. 10 cild bu eser, Hüseyin Cahid tarafından Türkçeye tercüme edilmiş, ve Osmanlıca olarak İstanbul'da basılmıştır.

Batı'da Hz. Peygamber(s.a.s)'in hayatı hakkında kaleme alınan hemen hemen bütün eserler Caetani'yi esas almışlardır. Hatta Caetani'nin temel olarak alınması, muahhar eserlerde bile, sanki bir şart olarak empoze edilmiştir.(10)

Rampoldi,

- Vita di Maometto, Milano, 1882.

İsveççe kaynaklar

Andrea Tor,

(10) Bk. J. Sauvaget, Introduction à l'Histoire de l'Orient Musulman (Éléments de Bibliographie), Paris, 1961, s.120.

Muhammad, Sa vie et sadoctrine, 1930. Andrea Tor'un bu eseri, 1934'de İtalyancaya , 1936'da İngilizceye, aynı yıl Almancaya ve 1945 yılında da Fransızcaya tercüme edilmiştir.

Âdem (a.s.)'le başlayıp, Kıyamet'e kadar devam edecek olan tarih, sadece okullarda okutulan geçmiş hadiseler kronolojisi değildir. Bilâkis tarih, insanoğlunun yaşamıyla çok yakından ilgili, hatta onun içindedir de. Tarihlerini bilmeyen insanlar, başkalarının bağımlıları, başkalarının uyduları olmaya mahkûmdur. Çünkü kendilerine öğretilenden başka bir hakikatı göremez gözleri. Buna müsaade dahi edilmez. Dolayısıyla insan, sadece tarihi bilerek hürriyeti tanır, bağımsızlığa aşık olur ve onun için mücadele verir.

4.BASKI